

Čs. dokumentační středisko
nezávislé literatury
Referenční exemplář dílny
ERLANGEN

X 1990

Josef Jelínek

O B S A H

- 1 Kalendář Mistra Lva Listopadový strom
2 Václav Havel Odpovědnost jako osud
13 Jakub S. Trojan Hodnota pracovní síly a její reprodukce
34 Lenka Procházková Fešáková žena
58 Milan Šimečka Balada o rovnováze
66 Iva Kotrlá Obrázky z Moravy, Slovenska a Čech 1983
75 Sergej Machonin Rok na vsi
89 Jan Trefulka Agricolina bonus
98 Karel Pecka Mafie velká a malá
126 Petr Kabeš Listopadky
130 Eda Kriseová Podzimní poledne a odpoledne
133 Naomi Mitchinsonov Aldous Huxley v říjnu 1938
137 Milan Jungman Sovětské návraty k literatuře
144 ik Nové podobenství světa Williama Goldinga
147 Milan Uhde Když se řekne Voskovec
151 ko Maryša, Janáček a Kafka
153 Ludvík Vaculík Podzimní

Listopad 1983

Copied from a type-written carbon copy, bound, and
made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and
information purposes. Copyright continues to be held by
each individual author and must be strictly observed. If
clarification is required, please consult the Centre
before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM
SCHWARZENBERG 6
D-8533 SCHEINFELD
Tel. 09162/7761

O B S A H :

Kalendář Mistra Lva	Listopadový strom	
Václav Havel	Odpovědnost jako osud	
Jakub S. Trojan	Hodonota pracovní síly a její reprodukce	
① Lenka Procházková	Fešáková žena	
Milan Šimečka	Balada o rovnováze	
Iva Kotrlá	Obrázky z Moravy, Slovenska a Čech 1983	
② Sergej Machonin	Rok na vsi	
② Jan Trefulka	Agricolina bonus	
Karel Pecka	Mafie velká a malá	
② Petr Kabeš	Listopadky	
Eda Kriseová	Podzimní poledne a odpoledne	
② Naomi Mitchisonová	Aldous Huxley v říjnu 1938	
② Milan Jungman	Sovětské návraty k literatuře ik	Nové podobenství světa William Goldinga
② Milan Uhde	Když se řekne Voskovec ko	Maryša, Janáček a Kafka
Ludvík Vaculík	Podzimní	

L i s t o p a d o v ý s t r o m

Dryadky pláčou v listopadu
když stromy ztrácejí listy.
Pomona královská paní kvetoucích zahrad
neznala domy a muže
měla jen zdravé a urostlé stromy.
Vertumnus božský zahradník poznal
že musí milovat stromy účinnou láskou
chce-li otevřít bránu milostné zahrady zavřené touhy
aby poznal že láska je křehkost na ostří žabky
a tupý nůž že neuzdraví jablko do trávy spadlé.
Devátému znamení veršotepci
dali jméno Střelec a tak je vymalovali
protože sníh tak jako šipky vystřeluje
jako smích ženy prudce rozesáté.
Dítě počaté bude přirození Jupiterova.
Žena bude křiviti ústa nad beznadějí
sevřenou v malém prostoru paží.
Mohla by skrze smělou nevěrnost
svobody hříšné ženy nabýti
však kráčí nejista
jakoby vítr rozrážela.
A smutnému muži
jenž svůj obraz v obraze ženy nenalezl
zbývá veliké činy konati
buďte dobré buďte zlé
anebo jméno své zapomenouti.

Kalendář z breviáře mistra Lva

1 3 5 6

O D P O V Ě D N O S T J A K O O S U D

/předmluva k anglickému a francouzskému vydání Českého snáře/

"My žijeme v Praze,
to je tam,
kde se jednou zjeví
Duch sám..."

Vaculíkův román Český snář je souborem deníkových záznamů, které autor psal od 22.ledna 1979 do 2.února 1980. Tyto záznamy byly ovšem psány s vědomím, že mají vytvořit knihu, a tento úmysl je integrálně prostupuje - lze ho tušit v jejich obratné vnitřní kompozici, rozvrhování motivů, nenápadném pointování, v jejich stylu a stylizaci, a posléze se začíná přímo vyjevovat, když autor průběžně své psaní sám - jakožto vznikání svého "spisu" - komentuje. Nejde tu rozhodně o deník fingoovaný; spíš se zdá, že autor pouze tu a tam poněkud "inspiroval" dění samo /například vyvoláváním určitých situací/ ve snaze umožnit skutečnosti, aby se náležitě projevila a poskytla mu tak příhodný materiál. Jde tedy o skutečný deník, zabýdlený žijícími lidmi a mezi nimi na prvním místě autorem samým.

Ludvík Vaculík je jedním z nejznámějších českých neoficiálních spisovatelů, už čtrnáct let zakázaným, je signatářem Charty 77 a veřejnosti je znám jako vynikající novinář, který dokáže vždy sugestivně, neotřele a svým zcela osobitým způsobem vyjádřit to, co je ve vzduchu, co společnost cítí nebo co je prostě v danou chvíli třeba veřejně říct. V prvním plánu jsou jeho deníkové záznamy proto nevyhnutelně a ze samé podstaty věci obsáhlým dokumentem o československém "disidentském ghettu", o jeho každodennosti, struktuře života a starostí v něm, o jeho atmosféře i základních otázkách. Kdyby tato kniha nebyla ničím víc než tímto, je velkým činem: nevím, že by o fenoménu soudobého "disidentského ghetta" v komunistické zemi byla napsána kniha tak důkladná a pronikavá /jednu rovinu takového tématu analyzuje skvěle Solženicynovo

Tele a dub/.

Český snář ovšem není zdaleka jen tímto. Jako zpráva vskutku důkladná a pronikavá musí nutně - jako vše v literatuře, co je v nějakém směru hluboké a pronikavé - své téma přesahovat.

Vaculík se přesahuje především tak, že vypovídá o "disidentském ghettu" vypovídá tím zároveň velmi přesně i o společnosti, která tomuto ghettu dala vzniknout, čili o tom, co sám nazývá prostě "poměry": o tom zvláštním orwellovském světě, v němž všechno pravdivé, smysluplné, osobité a na vládní ideologii jakkoli nezávislé je předmětem trvalé a všestranné pozornosti policie a ti, kteří s tím mají něco společného, nebo ti, kteří mají něco společného s těmi, kteří s tím mají něco společného, jsou objektem pestré palety represivních ataků moci; o světě, v němž drtivá většina populace je zahrnuta do svého privátního prostředí /tj. ghetta v jistém ohledu ještě dusnějšího, než je to "disidentské"/, umlčena a donucena chovat se jinak, než jak by se chovat chtěla. Toto svědectví je přirozeně nesmírně důležité - nejen jako nástroj společenského sebeuvědomění toho světa, o němž svědčí, ale i jako memento všem, kteří si před realitou tohoto světa zakrývají oči a nechápou, že tyto "poměry" neohrožují pouze lidi ocitající se v jejich bezprostředním dosahu, ale všechny.

Nicméně ani tímto není podle mého mínění smysl Českého snáře vyčerpán. Svou hlubokou analýzou toho, jak se "poměry" zmocňují privátního života, jak ho spolutvoří a zároveň ničí, i svou zvláštní zvěstí o velikosti i zoufalství člověka, který se snaží tomu všemu nějak vzdorovat nebo se s tím vyrovnávat a který se vždy znovu dostává v této situaci do vpravdě existenciálních dilemat, tím vším a mnoha dalšími věcmi je tato kniha zároveň - a to chápu jako vůbec nejdůležitější - velkým románem o moderním životě vůbec, o krizi soudobého lidství i o heroismu a tragice člověka, pokoušejícího se této obecné krizi vzepřít a hledat znovu svou ztrácející se integritu.

O této knize - mimochodem jednom z nejdiskutovanějších textů v československém duchovním prostředí posledních let /ačkoli publikovaném pochopitelně jen samizdatově! - bylo už řečeno mnoho, například že to je román o naději a beznaději, o všudypřítomnosti ohrožení, o zvláštní snovosti života v totalitním systému, o absurditě dnešního "civilizovaného"

života, o ztrátě domova a rozkladu času a lidské identity, o lásce, o přírodě, o statečnosti, o strachu i o smrti.

O tom všem zajisté tato složitá, mnohvrstevnatá, mnoho-
významná, strhující i zneklidňující kniha je: všechny základní
dimenze globální krize soudobého lidství i všechny základní
roviny, na nichž se člověk pokouší být vždy znovu sám sebou,
tu lze v té či oné podobě najít a o každé z nich - jako o
určité významové vrstvě či motivu této knihy - by bylo možné
napsat samostatnou esej. Povšimnu si zde proto pouze jednoho
aspektu, významného dle mého názoru tím, že není jen pouhým
aspektem mezi jinými aspekty, ale že umožňuje nazřít cosi z nej-
vlastnější konsistence této pozoruhodné knihy.

V úvodní části Českého snáře věnuje autor hodně místa rozboru
jedné "vnitrodisidentské" diskuse o "disidentství", kterou /sho-
dou okolností? nebo už s myšlenkou na zamýšlenou knihu?/ sám
krátce před tím, než začal svůj román psát, vyvolal. Obsáhle
vysvětluje své osobní stanovisko: odmítá být manipulován svým
"disidentstvím" a natrvalo hrát roli jakéhosi profesionálního
hrdiny a nepřetržitého bojovníka, kterou mu - jak aspoň on to,
cítí - jiní předepisují; chce být svobodný a tedy i svobodný od
jakékoli role a jakéhokoli obecného očekávání; rozhodl se pro
jiný /méně efemérní/ druh smysluplné činnosti, než je to věčné
psaní petic, protestů a sbírání podpisů. Štve ho výlučnost jeho
postavení, bariéra, která ho dělí od "normálních lidí", pro něž
je jeho postoj nenapodobitelný; štve ho, že se ocitl v jakémsi
exkluzivním houfu, svázaném tím, co se od něho očekává, a že
tím ztratil jakoby kus své individuality; rozčiluje ho předvída-
telnost a spočitatelnost všeho, co by měl dělat, aby své roli
dostál. Obává se, že čím bude statečnější, tím víc se bude odci-
zovat obyčejným lidem, a čím víc se bude obětovat, tím spíš je
bude odrazovat od slušného chování, které se jím bude zdát -
skrze něj - už napořád svázáno se zvláštností jeho postavení
a zároveň s takovým druhem oběti, jaký prostě nemohou oni sami
přinést. Motiv, rozbořem zmíněné "disidentské" diskuse navozený,

se pak táhne celou knihou jako touha jejího autora /a zároveň hlavního hrdiny/ vystoupit ze své role, zbavit se její tíže i pout a být nadále už zase jen sám sebou a jen sám za sebe.

Po celou knihu se ovšem její hrdina zároveň - jakoby bezděky, mimochodem, jaksi "na okraj" a bez vysvětlení - svému odhodlání zpronevěřuje: dál píše petice a dál sbírá podpisy, dál organizuje samizdatovou edici, s kterou chtěl skončit, aby měl víc času na svou vlastní práci.

Je to bez vysvětlení, protože to je jasné: nelze přece, aby se nevyjádřil s kolegy-spisovateli k tomu, že jednomu z nich vzali občanství! Když se sepsání a zorganizování příslušné petice nepodjal jiný, musí se toho přece ujmout on! Nelze přece, aby mlčel k tomu, že jiné jeho přátele zavřeli za to, že se zastávali nespravedlivě stíhaných /navíc těch neznámých, "normálních", obyčejných/ lidí!

Proč ale vlastně nelze? Z pochopitelného důvodu: jeho odpovědnost, jeho slušnost, jeho cit pro solidaritu a pro spravedlnost mu to nedovolí. Jinými slovy: přesně ta jeho vlastní lidská integrita, která se cítí být trvale ohrožována rolí "disidenta", ho nutí zase a znovu provozovat "disidentství", být "disidentem".

Svým způsobem to je začarovaný kruh. Hrdina románu je vlastně hrdinou proti své vůli, vzpírajícím se tvrdé pravdě, že to, s čím si začal /a musel začít!/, není hra, kterou lze chvíli hrát a chvíli jen pozorovat; že od své role si nelze jen tak z ničeho nic vzít dovolenou /vždyť to skutečně není jen nějaké zaměstnání!/: že svou roli si sice volí, ale že zároveň si i ona volí jeho; že ji nejen volí, ale že do ní i padá. Jeho role je součástí jeho života a jeho život není - jako ostatně ničím život - jen jeho. Balo by se to říct tak: aniž se cítí být sám za to odpovědný, je prostě propadlý do své odpovědnosti.

Jistě: se svou rolí lze vyjednávat, smlouvat, modifikovat ji. Ale jen po jistou "slušnou mez", abych užil Vaculíkova termínu. Celým Českým snářem ostatně vane dech hořkosti a smutku z těch, kteří tuto mez překročili.

Český snář je tedy /mimo jiné/ románem neúspěšné vzpoury člověka proti své roli, románem zápasu s touto rolí, zápasu vedeného snahou vyvzdorovat si na ní kus nezávislosti a soukromí. Jenže znovu a znovu se ukazuje, že hrdina už nemá žádné soukromí.

Je veřejným majetkem a svou lidskou identitu, která se proti tomu bouří /ačkoli sama tuto situaci jakousi svou specifickou tíží vyvolala/, může posléze dotvrdit a dosvědčit nikoli tím, že tento tíživý a nepříjemný osud v jisté chvíli odmítne, ale naopak jen tím, že ho bez velkých řečí /tj. "bez vysvětlení"/, s nadhledem i sebeironickou odevzdaností přijme a naplní.

Český snář se z tohoto hlediska jeví jako román o odpovědnosti, vůli a osudu; o odpovědnosti, která je - lze-li to tak říct - silnější, než vůle; o tragice osudu, vyrůstajícího z odpovědnosti; o marnosti všech pokusů člověka vysvobodit se z role, do níž ho jeho odpovědnost uvrhla; o odpovědnosti jako osudu.

Vaculík v Českém snáři trvale medituje sám o sobě. Zároveň referuje o tom, co dělá. Jeho sebereflexe i jeho konání je on sám. A jakkoli se snaží vše, co dělá, reflektovat, je tu opět - tak jako v jeho "disidentství" - cosi silnějšího, než on, cosi, co přesahuje všechny jeho meditace, sebereflexe a reference. Touto tajemnou silou je pravda - v tomto případě pravda o odpovědnosti jako osudu.

Myslím, že každého dobrého spisovatele neomylně poznáme podle toho, že svým dílem říká něco víc, než co chtěl říct. Že není jen režisérem bytí, ale i jeho médiem, tím, skrze něhož a skrze jehož talent se bytí vyjevuje. Anebo není snad právě tohle podstatou zázraku, kterému se říká umění?

Vaculík napsal /opakuji: mimo jiné!/ knihu o tíži a bídě "disidentství". Tím tu bídu ovšem v jistém smyslu přemohl. Stal se totiž médiem pravdy a pravda je vždycky už určitým "řešením". Když pro nic jiného, tak proto, že nikdy není uvězněna do jednotlivého, ale - svítíc z jednotlivého - ozařuje celek. Český snář je skutečně - jak autor toužil - "o celku dneška". O celku dneška a celku člověka v něm. Člověka, který /opět: mimo jiné/ valí svůj sisyfovský balvan; valí ho přesto, že ho to nebaví, a přesto, že ví, že ho štěží někam dovalí; který ho valí prostě proto, že nemá jinou možnost, jak být sám sebou a aspoň tak dát životu smysl. A odkrýt tím obzor naděje.

O Českém snáři se těžko píše. Nikoli jen proto, že o něm bylo už tolik napsáno, ale hlavně proto, že téměř vše, co o něm lze říct, sám o sobě už řekl. Je to totiž - také - román o sobě samém; román svého vlastního vznikání; román, který trvale sám sebe a své vznikání pozoruje a komentuje; který se sám sobě diví, sám se ze sebe raduje, věří si i o sobě pochybuje, sám sebe plánuje a sám referuje o tom, jak se svému plánu vymyká; je to román trvale sám o sobě přemítající.

Je to román autoreferenční; je to román vznikání autoreferenčního románu; je to autoreferenční román vznikání autoreferenčního románu.

Autoreference v literatuře vždycky otevírá problém upřímnosti. Může být totiž vůbec upřímné dílo, které se rozhodlo být upřímné? Vždyť v okamžiku, kdy začnu sám sebe pozorovat, referovat o sobě a tím sám sebe nutně i nějak interpretovat, jsem přece už někým trochu jiným, než kým jsem byl, než jsem s tím začal. Koho však pozoruji a o kom vypovídám? O tom prvním - pozorovaném - nebo o tom druhém - pozorujícím se? Aby mé pozorování bylo vskutku právo svému objektu - totiž upřímné - musím se pozorovat přece už jako ten, kdo se pozoruje! Koho však při tom pozoruji? Toho, kdo se pozoruje, nebo toho, kdo pozoruje, jak se pozoruje? Chtěl-li bych být upřímný, musel bych pozorovat sebe jako toho, kdo pozoruje, jak se pozoruje. Koho bych tím však pozoroval? Toho, kdo pozoruje, jak se pozoruje, nebo toho, kdo pozoruje, jak pozoruje, jak se pozoruje?

A tak dál. Jak patrně, ocitáme se tu tváří v tvář začarovanému kruhu autoreference. Zdá se, že úmysl být upřímný se téměř osudově vylučuje s možností skutečně upřímný být. A opravdu: čím sveřepější je naše úsilí upřímně sami sebe popsat, tím beznadějněji se zaplétáme a tím naléhavěji před námi vyrůstá podezření, že vše, co se za naši upřímnost vydává, je jen nějakou více či méně skrytou a více či méně rafinovanou formou autostylizace. A že bez nějakého kompromisu, úhybu, triku či lsti se z tohoto začarovaného kruhu objekto-subjektové gnoseologie nevymaníme.

Vaculík se rozhodl pro maximální upřímnost, se svým rozhodnutím nás seznámil a pak svou vědomě, záměrně a programově upřímnou knihu napsal. Jak ta kniha ale může být upřímná, když - jak jsme viděli - upřímný z rozhodnutí být prostě nelze? Myslím, že není vůbec důležité, zda jeho kniha je opravdu upřímná. Je to koneckonců

literární dílo, které nám buď něco říká nebo nikoliv, a jeho účinek a vnitřní pravdivost věru nejsou závislé na věrnosti vnější fakticitě. Důležité je něco jiného: zda máme nad tou knihou pocit svrchované autenticity anebo naopak pocit podvodu, hry, klamu a sebeklamu.

Já osobně tu mám jednoznačně pocit svrchované autenticity. Otázka, kterou si kladu, tudíž zní: jak mohl autor dosáhnout tohoto účinku v situaci, kdy vše bylo zdánlivě proti němu, totiž v situaci, kdy se rozhodl pro autoreferenční román, své rozhodnutí vyjevil a začal vědomě a cílevědomě psát o sobě upřímně, jako o tom, kdo toto rozhodnutí učinil? Jako, že účinek jeho textu není rozbourán pocitem, že se tu zase někdo nechal ~~šlápnout~~ chytit do začarovaného kruhu autoreference?

Myslím, že Vaculík svého úspěchu dosáhl zvláštní kombinací dvou dost protichůdných věcí: zaprvé neobyčejnou obratností, s níž balancuje na oné riskantní hraně tak, aby vždy ve chvíli, kdy už už v nás zraje otázka po poměru upřímnosti a autostylizace, pravdivosti a mystifikace, svedl naši pozornost jinam a prostě nám znemožnil si tuto otázku položit. A zadruhé - což je ovšem nepoměrně důležitější - tím, že tento začarovaný kruh zvláštní oklikou skutečně protrhl: touto "oklikou" není nic jiného, než vnitřní ethos, opravdovost, spontaneita, zápal a vášně, tedy vlastně nereflektovaná a proto jedině pravá upřímnost, s níž se vrhá do svého beznadějného úkolu. Pod všemi těmi rafinovanými vrstvami autoreference a autoreference jeho autoreference se skrývá totiž nebyvale silná, paličatá, přímo umanutná a ve své umanutosti zcela autentická vůle říci své. Vůle zvláštním způsobem cudná - a snad právě proto se vytrvale skrývající za svým rafinovaným literárním zámyslem. Tento zámysl je však posléze, jak se ukazuje, sám jakousi velkou a zcela bezděčnou mystifikací: předstíraje upřímnost o sobě vědoucí, programovou, sebe pozorující a kontrolovající, ve skutečnosti je autor) hnán tou jedinou upřímností opravdu možnou a upřímnou, totiž upřímností svého spontánního zápalu pro věc. Navzdory vší obratnosti svého literárního provedení je tedy tato kniha - ve své nejhlubší /"předliterární"/ podstatě - vlastně velmi direktním a necenzurovaným sebevyjevením, sebevyjevením, které neví, že své sebe-vědomí pouze předstírá, a jehož autenticita je - paraodoxně - v samotné prapůvodní energii, vynakládané na to,

aby se jevílo jako to, čím si umanulo být. /Sebevyjevením autentickým mimo jiné i přirozeným kouzlem Vaculíkova nenapodobitelného jazyka, jehož dikce prozrazuje zřetelně autorův moravský původ, jazyka, který nepochybně ~~byť~~ pro překladatele velkým oříškem./ Čili: lidská pravdivost Českého snáře není ani tak výsledkem jeho programu, jako spíš vášně, s níž se tento program snaží uskutečnit. Svůj neuskutečnitelný projekt ovšem právě touto vášní transcenduje, čímž ho vlastně nakonec teprve v jakémsi smyslu uskutečňuje. Dalo by se snad říct, že ho uskutečňuje a může uskutečňovat jen proto, že ho zrazuje.

Mám dojem, že napětí mezi tím, co autor jakožto hlavní hrdina svého románu chce, a tím, co nakonec musí udělat, o němž jsem psal před chvílí, se tu podivně promítá i do samotného žánru knihy. Anebo snad i zde není cosi silnějšiho, než autor sám a všechny jeho záměry, cosi, co ho přesahuje a co nakonec dává i žánru knihy, za jiných okolností tak ošidnému, plné absolutorium? Odlesk tohoto napětí v žánru knihy byl důvodem, proč jsem právě o tomto aspektu psal. Myslím si totiž opravdu, že zápas vůle /autoreflexe/ s osudem /pravdou/ podstatně spolutvoří samo nejvnitřnější bytí této knihy.

Český snář je, jak jsem už řekl, knihou o krizi soudobého lidství. Lidství, kterému se svět vymyká z rukou a které se vymyká z rukou i samo sobě; lidství, pod nímž se propadá pevná půda; lidství vykořeněného, zmítaného vřavou světa, jemuž nerozumí a kterého se děsí. /Vaculík je svým původem venkovan; pasáže o přírodě prozrazují jeho základní existenciální jistotu; Vaculík ve velkoměstě a navíc jako příslušník intelektuálního ghetta je člověkem bytostně nesvým./

Románů o této destrukci lidství je ošem v moderní literatuře mnoho. Každý lepší román je vlastně - více či méně, tím či oním způsobem - o tomhle. Zvláštní, originální a důležité na Českém snáři je podle mého názoru to, jak toto téma - díky oné autorově posedlé potřebě "řici své" - otevírá: důsledně "zevnitř". Totiž nikoli konstruktem, příběhem, podobenstvím, metaforou, schématem, ozvláštňujícím skrytý mechanismus této destrukce - ale úplně jinak: vykřičením vlastní nejosobnějši zkušenosti.

Působí to na mne téměř tak, jako by v okamžiku, kdy všechno selhává - každá story je už a priori lživá /jakápak story v době, jejímž hlavním problémem je konec individuálního lidského osudu/; každé podobenství už předem kulhá za drtivou komplexností skutečnosti; už skoro nic nelze, protože vše už bylo vyzkoušeno; všechny klasické jistoty od konkrétnosti lidské tváře přes nezaměnitelnost prostoru až po kontinuitu času jsou v rozkladu; nic už vlastně není pravda, protože se rozplývá lidská identita jako jediný zdroj a jediné měřítko pravdy - jako by tedy v tomto "posledním okamžiku literatury" vyhlásil Vaculík cosi jako "výjimečný stav" a nasadil to poslední a jediné, co mu zbývá - totiž sám sebe. Svě dny a měsíce, svůj rok, své lásky, svá zoufalství i své pošetilosti, svůj život, svou kůži.

Je to svého druhu "body-art". Svým vlastním tělem a na něm předvádí Vaculík - nejistý si, zda to někdo pochopí /a mnozí to taky nepochopili/ - marasmus světa a bídu i poslední šanci člověka, do tohoto světa vrženého.

A tu se stává zvláštní a skoro zázračná věc: v této situaci, kdy už neplatí příběhy; kdy neexistují velcí hrdinové a jejich bezcharakterní protihráči jako integrální a se sebou samými identické bytosti; kdy mizí spolu s transcendentnem všechny velké city, vášně a bolesti a kdy se místo toho všude rozpíná jen nějaké neurčité mlno stádního života a sídlištních stereotypů; v této situaci, kdy literatura jako by stanula nad propastí či před svým vlastním hmotným kolapsem; v této situaci se najednou spisovatel, jenž se v zoufalství rozhodl nasadit sám sebe, objevuje pod rukama znovu člověk! Nikoli ovšem člověk minulosti, ale člověk této éry, tj. éry krize lidské identity, který vzal na sebe všechnu nmyslitelnou tíhu této krize a který je - přesto? znovu? právě proto? - opět celistvým, konkrétním, živým, se sebou samým identickým člověkem!

Je to paradoxní: hrdina se vrací tak, že se kdosi rozhodl napsat o tom, jak nechce být hrdinou; velká láska se vrací tak, že se kdosi rozhodl dopodřobna vylíčit, jak mu zcela nesmyslně unikla láska; román se vrátil tak, že se kdosi rozhodl napsat deník o tom, jak nemůže napsat román.

V době, kdy se zdálo, že už snad jedinou skutečně podstatnou pravdou o člověku je obecné schéma jeho odlidštění, obecné tak, jak on sám se stává pouhou obecninou, objevuje se tu před námi

konkrétní člověk - sice utrápený, trochu posedlý, trochu podivínský, trochu staromilský, trochu navztekáný a dost nešťastný - ale přesto člověk hluboce opravdový, odpovědný, citlivý a statečný - a hlavně ovšem živý - živý asi hlavně proto a tím, že celou tuto nesmyslnou dobu táhne na svých zádech.

Českým snářem vrátil Vaculík do moderní literatury integrální lidskou osobnost. Nestvořil ji však popřením marasmu doby, ale naopak z jeho materie.

Kdo jsou to vlastně "disidenti"? Nic víc a nic méně, než lidé, které osud, náhoda, logika věcí i logika jejich práce a povah přivedla k tomu, že říkají nahlas to, co všichni ostatní sice vědí, ale co se nahlas říct neodvážejí. V jakém si smyslu tedy "disidenti" - jakkoli je jim nepříjemné, ba přímo nesnesitelné pomyšlení, že by měli být nějakými mluvčími či svědomím národa - přeci jen mluví za ty, co mlčí. A nastavují tedy kůži tam, kde ti ostatní se ji nastavit neodvážejí nebo prostě nemohou; nastavují ji, nic naplat, za ně. I "disidentství" je v určitém smyslu "body-art".

Nesetkává se v tomto bodě najednou - paradoxně - Vaculíkův autorský čin s prapůvodním mravním obsahem právě onoho "disidentství", které ho tak tíží a z jehož zajetí by se tolik chtěl vymanit. Není jeho román - tím, že v něm /jako "disidenti"/ nasažil to poslední, co nasažit mohl, totiž sám sebe - vlastně románem vpravdě "disidentským", "disidentským" v duchu mravního obsahu tohoto postoje?

Nepochybně ano. Ale s jedním důležitým dodatkem: že v tomto smyslu "disidentské" je vlastně každé skutečné umění. Anebo není snad každý umělec vposledku právě tím, kdo sám sebe nastavuje, sám sebe tím sice lidsky integruje, ale zároveň tím sám sebe beznadějně ničí? Není vlastně právě v téhle věci bytostná tragika každého skutečného umění?

Moto v záhlaví této předmluvy je z básně pražského básníka Egona Bondyho "Magické noci", kterou kdysi zhužebnila a zpívala

pražská undergroundová rocková skupina The Plastic People. Myslím, že ten text má dvě dimenze: na jedné straně je ironickým výsměchem občasným záchvatům pražského intelektuálního prostředí považovat Čechy za pupek světa / zažili jsme to například v roce 1968, kdy mnozí reformně komunističtí intelektuálové byli upřímně okouzleni představou, že právě u nás bude - jak se domnívali - poprvé v dějinách světa skombinován socialismus se svobodou/; na druhé straně se dotýká jakési zvláštní pravdy: různé tajemné a neviditelné silokřivky evropského /západního i východního/ duchovního a společenského života se skutečně dost často protínají právě v Praze, aby z jejich setkání občas vylétla jiskra, přesahující svým světlem hranice Prahy i Čech. Světlo, které vydává, jako by přitom na okamžik jasnozřivě ukazovalo i cosi z budoucnosti jiných konců Evropy i světa, přičemž to lidem - nejen ve světě, ale i v Praze samé - dochází obvykle až dlouho poté, co tato jiskra dohasla. Příklad za všechny: Franz Kafka.

Mám intenzivní pocit, že takovou ~~tu~~ zvláštní pražskou jiskrou je i Český snář a že touto knihou, která by opravdu stěží mohla vzniknout jinde, vysílá Praha do světa dost důležitou zprávu, netýkající se jen jí a Čech a přesahující svým sdělením přítomnou chvíli.

Pochopí i lidé za hranicemi tuto zprávu a její význam? Pochopí ji hned? Pochopí ji zavčas? Anebo ji pochopí, až bude pozdě?

Hrádeček, 15.10.1983

J. S. T r o j a n

HODNOTA PRACOVNÍ SÍLY A JEJÍ REPRODUKCE

leden 1973

I. Analýza problému v oblasti ekonomické teorie

V moderní industriální společnosti, v níž stoupá podíl automatizované výroby, dosahuje kvalifikace pracovní síly stále vyšší úrovně. Rostoucí univerzalita pracovní síly ovlivňuje proto významně problém reprodukce pracovní síly. Obecně se soudí, že obnova pracovní síly má v socialismu jiný charakter než v kapitalismu. Především se uvádí, že mzda není v podmínkách socialistické ekonomiky peněžním vyjádřením hodnoty, nýbrž odměnou za množství, jakost a společenskou významnost odevzdané práce. To vše je bezpochyby správné. Avšak jistým korektivem je skutečnost, že mzda v socialismu není vždy přímo úměrná výkonu pracovní síly a vykazuje celkově spíše tendenci k nivelizaci. Zásada se tedy prakticky porušuje, i když teoreticky nekompromisně platí. Souvisí to zřejmě s okolností, že pracovní síla se spojuje v různých odvětvích s výrobními prostředky co do výkonnosti velmi odlišnými. To má za následek rozsáhlý rozptyl celospolečenské produktivity práce. Zachovat za tohoto stavu teoretickou zásadu odměňování podle výkonu by nutně znamenalo udržovat takovou mzdovou diferenciaci, která by byla politicky neúnosná a navíc by zastírala skutečnost, že výkonu bylo dosaženo nikoliv výlučně zásluhou jednotlivých pracovníků, nýbrž různou výkonností výrobních prostředků, jimiž jsou tito pracovníci ve výrobním procesu vybaveni, ačkoliv výdej duševních a fyzických sil pracovníků byl přibližně stejný. Jinak řečeno: rozdíly ve mzdách by bylo nutno přičíst na vrub nikoliv ž i v é práci, nýbrž práci m i n u l é, zpředmětněné, tedy práci nekoho j i n é h o, než těch, kdo zpředmětněnou práci použili v běžném období.

Teoreticky zajímavou otázkou zůstává, zdali tato úprava mezd /prakticky snížení/ je nahodilá anebo se řídí nějakým zásadním hlediskem, které lze opřít o nutné ekonomické procesy. Jak je patrné z dosavadní úvahy, nemůže to být výlučně hledisko množství a jakosti práce. Avšak jaké další hledisko přichází v úvahu?

Nabízí se myšlenka, že tato redukce se blíží k h o d -
n o t ě pracovní síly, tedy ke kategorii, která ovládla po-
jetí mzdy již za kapitalismu. Hodnota pracovní síly je úroveň,
pod kterou - na rozdíl od kapitalismu - nesmí mzda za socia-
lismu nikdy klesnout, ale také se od ní nemůže z důvodů aku-
mulačních vzdálit libovolně směrem nahoru. Rozumí se, že hod-
nota pracovní síly je historicky podmíněná veličina, k jejíž
struktuře patří nejen náklady obnovy bezprostředního výrobce,
nýbrž i jeho rodiny včetně nákladů na vzdělání a kvalifikaci
v rámci kulturně morálních podmínek existence a rozvoje pracov-
ní síly. Tyto podmínky se pochopitelně časově i místně liší.

Pracovní síla přestává ovšem za socialismu existovat
jako zboží. Přesto však přežívá nutnost vyjádřit nákladovou
stránku její reprodukce v podobě nějakého rozsáhlého "spotřeb-
ního koše" zboží a služeb. Ani v socialismu nelze stanovit hod-
notu pracovní síly jinak. Zbožní výroba tak ovlivňuje posta-
vení pracovní síly nepřímo prostřednictvím souborů zboží, kte-
rého je třeba k její obnově. Můžeme mít vůči tomuto pojetí ná-
mitky, kupříkladu právě proto, že přenáší problematiku kapi-
talismu do socialistického výrobního způsobu, v němž existu-
jí odlišné sociálně-ekonomické podmínky. Nicméně zůstává otáz-
ka, podle jakého kritéria dochází k redukci mzdy pod úroveň
výkonu práce, jak jsme toho svědky i za socialismu. Jinými
slovy: zbývá teoreticky vysvětlit, podle čeho se řídí rozdíl
mezi sumou toho, co pracovní síla vyrobí a co ve formě mzdy
obdrží /v hodnotovém vyjádření/, čili mezi prací pro společ-
nost a prací pro sebe.

Rozebereme nejprve situaci, jak ji známe z kapitalis-
mu. Vycházím ze správné teze klasiků, že dělník /pracují-
cí/ prodává na kapitalistickém trhu práce nikoliv svou prá-
ci, nýbrž pracovní sílu. Prodává tedy svou pracovní potenci,
která se bude realizovat v pracovním, resp. výrobním proce-
su. Pro ně ji najímá vlastník výrobních prostředků. Mzda je
úhradou spotřebované hodnoty pracovní síly dělníka, kterou
má kapitalista po jistý čas k výhradní dispozici. Jak však
změřit tuto hodnotu? Zřejmě nepřímo, prostřednictvím směny
spotřebovaných statků na obnovu pracovní síly. Směna spotřeb-

ních statků probíhá na základě cen, které modifikují hodnotu pracovní síly. Je-li tomu tak, pak ovšem hodnota pracovní síly je výsledkem hry tržních sil nabídky a poptávky. Není dána objektivně ex ante, nýbrž se tvoří dodatečně. Nemůže být proto předmětem exaktního výpočtu v okamžiku, kdy dochází k v y n a k l á d á n í pracovní síly. /Abstrahujeme nyní od skutečnosti, že výše cen spotřebních předmětů a služeb je konec konců určena společensky nutnou prací vynaloženou na jejich výrobu./ Jestliže však hodnota pracovní síly /"v" v Marxových modelech reprodukce/ je dána d o d a t e č n ě z tržní situace, a je dána ještě k tomu v c e n ě statků, v níž figuruje v "solidaritě" s úhradou spotřebovaných pracovních předmětů a spotřebovaných pracovních prostředků včetně nadhodnoty /c + v + m/, pak je možno jen velmi přibližně určit její výši - to jest ono "v" z c e l k o v é h o d n o t y /ceny/ výrobků. Je tomu tak proto, že je zprostředkována mechanismem tržních procesů, při kterých dochází vždy k č a s o v é m u posuhu, uvědomíme-li si, že výdej pracovní síly, o jejíž hodnotu nám n y n í jde, je spjat s produkcí určitého statku, který bude teprve d o d a t e č n ě vržen do hry tržních podmínek a odtud získá /či nezíská!/ společenské uznání jako součást nutných reprodukčních nákladů pracovní síly.

Je možné se ovšem domnívat, že hodnota pracovní síly je dána p ř e d e m a splývá časově zajedno s jejím vynakládáním in actu výroby. Jak ji však potom změřit za těchto okolností? Snad prostřednictvím hodnoty /c + v + m/, která byla již oceněna a uznána v m i n u l é m procesu výroby a směny jako společensky nutný výdej práce? Budiž. Jestliže však zavedeme do úvahy technický pokrok a vzrůstající úroveň řízení, není za tohoto předpokladu hodnota pracovní síly v b ě ž n é m období přeceněna? Vždyť efektivnost výroby spojené s minulou prací a hodnotou výrobku c + v + m je zpravidla n i ž š í než efektivnost produkce C + V + M, která je časově pozdější. Problém navíc komplikuje okolnost, kterou jsme již zmínili: živá práce funguje ve spojení s prací minulou a její produktivita je o d v i s l á nejen od intenzity pracovního procesu, složitosti práce a kvalifikace pracovní síly, nýbrž i od v ý k o n n o s t i výrobních prostředků, které jsou zpředmětněním práce j i n ý c h výrobců. T a t o

práce nemůže být proto zaplácena ve formě mzdy tomu, kdo ji používá ve výrobním procesu, aniž se o ni zasloužil.

Jak práce v minulém období, při níž docházelo ke spojení živé a zpředmětněné práce / $c + v$, plusquamperfectum/, tak práce živá v běžném období / v /, při níž opět dochází ke spojení s prací minulou / $c + v = c'$, a tedy: $c' + v'$, perfectum/, je však r ů z n ě odměňována. Toto rozdílné odměňování je za kapitalismu zřejmě výsledkem:

- a/ tržních vztahů mezi vlastníkem výrobních prostředků a námezdní pracovní silou
- b/ technickým pokrokem snižujícím hodnotu pracovní síly
- c/ rozdílné efektivnosti výrobních prostředků při relativně shodném vynakládání fyzických a duševních potencií pracovní síly
- d/ odlišnými náklady při reprodukci pracovní síly /hodnota pracovní síly/

Ocítáme se v těžko řešitelném dilematu. Prohlásíme-li, že v rámci kapitalismu je mzda v podstatě hodnotou pracovní síly, musíme říci, ke k t e r é m u č a s o v é m u d a t u hodnotu určíme. Stanovíme-li za toto datum okamžik v y n a k l á d á n í pracovní síly při výrobě konkrétních statků, které jsou součástí onoho spotřebního koše, s jehož pomocí se daná pracovní síla obnovuje, pak jsme tak učinili "p ř e d č a s n ě": nevíme totiž, zda právě tyto statky budou na trhu oceněny jako nositelé společensky nutné práce a stanou-li se skutečně součástí hodnoty pracovní síly. Na věci nic nemění, abstrahujeme-li od představy, že se určitá část spotřebních statků nemusí realizovat a budeme naopak předpokládat, že vždy převážná část statků tvořících onen spotřební koš najde své spotřebitele. I tak platí, že spojíme-li hodnotu pracovní síly až s výsledkem pohybu tržních sil, které podle jim imanentních principů selektivně sestaví spotřební koš a tudíž hodnotu pracovní síly, učiníme to se "zpožděním". Hodnota pracovní síly, k jejímuž vynakládání již došlo v proběhnuvším výrobním procesu, je určena d o d a t e č n ě. Tento časový posun může být dosti významný./2/

Implikuje totiž různé typy technického pokroku a růst produktivity práce a pod. Je též důležité, že nespadá v jedno časovým průběhem. reprodukce pracovní síly, která je plynulá, zatímco hodnota pracovní síly, jak je patrné, je následkem tohoto posunu diskrétní. Tvoří se ve skocích, přičemž jednotlivé porce hodnot i totožných statků, tvořících spotřební koš, se hodnotově liší v důsledku okolností, které jsem uvedl výše sub a - d.

Jak je tomu za socialismu? Ocítáme se v odlišných sociálně-ekonomických podmínkách a výrobních vztazích. Předně odpadá tržní situace, které se podřizují v kapitalismu vlastní výrobních prostředků /kupující/ i námezdně pracující /prodávající/. Mzda není výsledkem nabídky a poptávky. Je určována jinými hledisky. Řekli jsme již, že se projevuje tendence stanovit vyšší mzdy v závislosti na množství, jakosti a společenské významnosti práce. Tato tendence, jak bylo ukázáno, je ovšem modifikována tím, že různí pracovníci uplatňují svou pracovní sílu ve spojení s různě výkonnými výrobními nástroji, které jim dává k dispozici celá společnost. Bylo připomenuto, že by proto bylo nepřiměřené, kdyby z tohoto monopolu pracovních podmínek měli profitovat jen zmínění pracovníci, kteří se o výkonnost těchto nástrojů nijakým způsobem nezasloužili. Protože někte-

/2/ Jde o časové rozpětí mezi směnou /koupí a prodejem/ pracovní síly, která je založena ex definitione na hodnotě pracovní síly, a řadou dalších směnných aktů /ná-kupem a prodejem spotřebních statků a služeb/ následujících po této směně, jimiž dochází k reprodukci spotřebované pracovní síly. Tyto směnné akty jsou realizovatelné na základě směnné hodnoty různých zboží, ~~70 = hodnota~~, než která v makroekonomickém měřítku musí být nutně vyšší /o nadhodnotu/ než hodnota pracovní síly /v/ a hodnota spotřebovaných pracovních předmětů a amortizace /c/. Ale o kolik je vyšší, co tedy tvoří nadvýrobek, to je zřejmě závislé na objemu práce nutné na obnovu pracovní síly. Jevovou formou práce nutné je mzda. Ta je za kapitalismu vždy konkrétním řešením rozporu mezi hodnotou pracovní síly, jak je vyjevována v "seznamu zboží a služeb" skutečně spotřebovaných, a hodnotou pracovní síly v okamžiku její koupě a prodeje.

ří z nich na základě privilegovaného postavení ve výrobě spotřebují relativně kratší dobu na práci pro sebe a větší na práci pro společnost, aniž vynaložili více duševních a fyzických sil, nýbrž jen v důsledku efektivity fondů, které jim poskytuje společnost z titulu společného vlastnictví výrobních prostředků, musí ovšem jejich mzda nějak zrcadlit tuto skutečnost. Avšak i když přitom půjde kupříkladu o preferované odvětví, dostanou tito pracovníci sice relativně vyšší mzdu než ti, kteří mají k dispozici méně výkonné výrobní fondy /¹ když ani tato úměrnost nemusí za všech okolností platit/, ale jejich mzda nebude přesně sledovat křivku produktivnosti jejich práce.

To se zdá být jasné. Co zbývá je vysvětlit rozdíl mezi tvorbou mzdy za kapitalismu a socialismu. Nestačí říci, že mzda v socialismu není výsledkem tržní situace. Je ji třeba definovat pozitivně. Ptáme se: je v nějaké užší relaci s hodnotou pracovní síly či nikoliv? Co určuje konec konců její dolní hranici, když víme, že ji z uvedených důvodů nelze důsledně stanovit v přímé úměrnosti k množství vykonané práce?

Soudím, že i v socialismu je mzda v určitém vztahu k hodnotě pracovní síly. Musí zřejmě krýt náklady její reprodukce, tj. práci vynaloženou na všechny statky a služby nutné k udržení pracovní síly v pracovní pohotovosti. Snad lze připustit, že v tomto ohledu figuruje hodnota pracovní síly jako orientační moment při rozdělovacích procesech. Protože ani socialismus nemůže ještě překročit rámec zboží výroby, který je dán rozsáhlou dělbou práce mezi velkým množstvím výrobců, jejichž práce je zčásti /v kapitalismu zcela/ oceňována na trhu jako společensky vynaložená práce, má i v socialismu své místo problematika hodnoty pracovní síly a její reprodukce.

Socialistické výrobní vztahy umožňují, aby tato hodnota nebyla určována výlučně pohybem tržních sil. Na druhé straně však právě tato okolnost vede k tomu, že hodnota pracovní síly se určuje jen nepřímou a s velkými nesnázemi. I

tuto problematiku jsem již naznačil. Ani v socialismu, jak se se zdá, nelze reprodukci pracovní síly stanovit jinak, než velmi přibližně na základě zprostředkujících momentů, které lze získat jen studiem rozsáhlého materiálu. Sem budou bezpochyby patřit všechny otázky související se spotřebou, náklady na vzdělání a kvalifikaci, s kulturně- morálními podmínkami, za nichž se pracovní síla obnovuje. Technická, a s ní spojená kulturní úroveň, jsou intenzifikujícím faktorem, který hluboce ovlivňuje rozvoj všech stránek reprodukce pracovní síly. V této souvislosti bude nominální výše mzdy jen počátkem řešení této složité problematiky. Kromě mzdy nominální a reálné přicházejí s rozvojem socialistické společnosti stále více ke slovu další činitelé: školní vzdělání, růst kvalifikace pracovní síly, rodinné prostředí, aktivní účast na správě podniků a závodů, pracovní podmínky, růst volného času, celospolečenské klima, sociální mobilita atd. Se stoupající úrovní produkce, zvláště až dosáhne plně automatizované fáze /robotizace/, začne se stále intenzivněji uvolňovat vazba mezi výkonem práce a jeho odměňováním /mzdou/ na jedné straně a hodnotou pracovní síly na straně druhé. Za tohoto stavu věcí dostává hodnota pracovní síly v socialismu univerzální rozměr a přerůstá úzkou technickou a ekonomickou rovinu. Čím rychleji se bude blížit hodnota pracovní síly asymptoticky k "hodnotě" člověka, tím naléhavěji se dostanou do popředí socialistických vý- robních vztahů kvalitativní stránky rozvoje člověka a hodnoty pracovní síly.

----- ... -----

II. Analýza problému v perspektivě teologie

Pokusme se nyní problematiku hodnoty pracovní síly a její reprodukce zasadit do rámce theologických úvah. Tu bude především třeba zkoumat, zda a za jakých podmínek je přípustné nahradit termíny ekonomické teorie pojmoslovím, které umožňuje theologický rozhovor. Zkusme namísto pracovní síly mluvit o člověku vůbec. Ihned se patrně ozve námitka, že antropologizací klasického pojmu pracovní síla, který chápe člověka pouze jako součást výrobního procesu, tedy člověka v jeho specifickém určení v oblasti hospodářských souvislostí, si zahrazujeme cestu k jakékoli kvantitativní analýze. Neocítáme se tu v bezbřehém, vědecky neúčelném spekulování o člověku vůbec, namísto abychom přesně dodržovali rozdíl, který je mezi ním, jakožto dějinnou bytostí v nejširším slova slysu a jeho ekonomickou rolí v podobě pracovní síly?

Obranu proti této námitce poskytuje soudový vývoj ekonomiky v moderních industriálních společnostech. Je totiž charakterizován asymptotickým pohybem mezi pracovní silou a člověkem. Zatímco dříve se člověk mohl realizovat jako člověk takřka zcela mimo hranice té oblasti, v níž fungoval jako pracovní síla, není dnes možný další rozvoj hospodářství, nedojde-li v něm samém k stále intenzivnější kultivaci a humanizaci. Jinými slovy: nebudeli v něm člověk zpřítomňovat a uskutečňovat stále pronikavěji své lidství. Divergence mezi pracovní silou a člověkem je zastavena. Stojíme v pásmu, kdy dochází k obratu. Nůžky se začínají zavírat. Pracovní síla přestává být bezduchým přívěskem stroje. Aby mohla zvládat neustále složitější zařízení a aparatury, musí zvyšovat nejenom svou úzce odbornou kvalifikaci, nýbrž rozvíjet se i v sousedních a vzdálenějších oborech lidských činností. Automatizovaná výroba vysunuje pracovní sílu z valné části do přípravných a kontrolně řídicích funkcí, v nichž se jak známo uplatňuje v stoupající míře tvůrčí aktivita člověka. Zde má místo kombinační schopnost, fantazie, smysl pro nové a překvapivé souvislosti; rostou nároky

na celkové uspořádání prostředí, v němž se uskutečňuje automatizovaný výrobní proces, na vzájemné vztahy přípravných a řídicích jednotek, na celkové klima v daných politicko-mocenských centrech a celé společnosti. Pro výkonnost ekonomiky, která vytlačuje pracovní sílu z bezprostřední účasti na výrobním procesu, se čím dále více stává směrodatná kvalita tohoto prostředí. Právě proto, že řídicí silou ekonomiky se ukazuje cosi "neekonomického" - alespoň pokud na to hledím z perspektivy dřívější společnosti strojově-mechanizovaného typu, - stává se zřejmějším, že nastal buď soumrak ekonomiky vůbec anebo stojíme na počátku jejího mimoekonomického vyústění. Vyjádřeno v klasických kategoriích marxistické ražby: jedna část výrobních sil - člověk - se dostává na úroveň, na níž začíná kvalitativně přerůstat ostatní, také se dynamicky rozvíjející součásti výrobních sil. Kvalitativní převýšení je způsobeno tím, že člověk uniká ze silového pole celku výrobních sil, vzdaluje se výrobnímu prostředí, v němž byl po staletí usídlen jako pracovní síla. Stará ekonomika nerozborného svazku stroje a člověka odumírá. To je důvodem k tvrzení, že se oblast ekonomiky zužuje anebo viděno z druhé strany, že nabobtnává. Je to možno vidět také tak, že člověk vztahuje "ekonomiku" do nového prostředí, v němž se stává nerozlučně spjata s jeho realizací.

V tomto pohledu přechází ekonomika v OÍKONOMÍA, tj, v pobyt člověka-správce v lidských dějinách, ve všech dimenzích jeho realizace. Rozvoj této OÍKONOMÍA splývá s rozvojem té "výrobní síly", která získává obecné anthropologické znaky. Ekonomika se humanizuje. Jejím prvním i posledním důvodem už není produkce statků pro člověka, nýbrž kvalitativně bohatá reprodukce pracovní síly-člověka. Tím se ekonomie emancipuje od starých měřítek, která měla převážně kvantitativní charakter. Stává se lidskou otázkou.

A na tomto pozadí, které se vynořuje jako narůstající fenomén industriální společnosti, klademe nyní theologicky otázku po hodnotě pracovní síly-člověka.

Proti koši spotřebních statků a služeb, které vyjadřují v materiální i hodnotové podobě rozsah reprodukce pracovní síly staré ekonomiky, stojí nyní "koš určení a mož-

ností", jímž je člověk vybaven jako bytost povoláná Bohem. Hodnota člověka souvisí s intenzitou i rozsahem jeho dějinné realizace jako jednotlivce i pospolitosti. Je proto neobyčejně citlivá na transcendentní a eschatologický rys lidství. Co to znamená?

Židovsko-křesťanská tradice vnesla do dějinné existence člověka dynamismus, neznámý společnosti antiické. Ostych a úzkost z dějinných proměn byl překonán, pod vlivem biblického svědectví se rodí poznání, že dějiny jsou živlem, v nichž se rozhoduje o smysluplnosti lidského pobytu na zemi. Po pádu mytických a kultických zábran uvolňuje se dějinný potenciál člověka a nastává éra, kterou je možno charakterizovat rostoucím důrazem na výkon, projektování a produkci jednotlivce i lidského kolektivu. Dějiny se proměňují v scénu, na níž přicházejí ke slovu nejprve výboje scholastického ducha spolu s křížovými výpravami, vysvobozující činy svatých a dobré skutky prostých křesťanů a později společnost, v níž je položen mimořádný důraz na světské povolání /Luther, Kalvín/ theologicky zdůvodněný takřka soteriologickou funkcí práce a služby.

Novodobý sekularismus se pokusil zbavit tohoto člověka výkonu jakékoliv další dimenze. Vlastnit, vyrábět, spotřebovávat, hromadit výkony jiných lidí v podobě peněz buď k dalším investicím anebo k zajištění pro budoucnost, se stává alfou a omegou všeho počínání. Předmětná praxe, tj. ona dějinná cesta, na které člověk za pomoci stále se zdokonalující techniky používá materiálů přírody i umělých látek, aby se obklopil statky zpříjemňujícími jeho život, si vynucuje také předmětné uspořádání prostředí, v němž se tento civilizační pohyb odehrává. Zpředměťňuje se vzdělávací proces i myšlení, které nabývá utilitární charakter. V popředí stojí kvantitativní hlediska, jež nejlépe odpovídají předmětům a věcem, jak jim rozumí homo oeconomicus. Filosofie spolu s literaturou a hudbou a výtvarným uměním se jen s námahou brání náporu zpředmětnění, které k nim doléhá ze všech ostatních oblastí lidské aktivity; nezřídka však jsou obětí teroru, ba dokonce někdy vytvářejí pro něj vhodné předpoklady.

Nesmíme zapomínat na to, že to byla právě křesťanská tradice, která napomáhala v euroamerickém prostoru urychlit proces emancipace člověka od přírody a dovedla člověka až k onomu časobodu, kdy se před ním tyčí hradba jeho vlastního umělého světa, hrozící jej zavalit. Příroda jakoby se pomstila člověku v tom, že sahla do lidských dějin a připomněla mu, že každý únik z jejího sevření je provázen smrtelným rizikem. Bylo možno se vzdalit jen za cenu demythologizace a zpředmětnění. Nyní se člověk obklopil předměty, které mu hrozí zadušením. Ale současně u něho propuká ve všech částech světa jakási sveřepá přilnavost k mytickému myšlení, které ještě zesiluje zablokovanost cesty kupředu. Moderní ideologie trpí myšlenkovou obezitou, zakrouhlují se velmi snadno v světonázor, na který člověk, zaskočený svými výtvoři, přísahá v domnění, že ho vyvedou ze soutěsky. Důsledkem je neschopnost kritického vidění vlastní situace, dějinné praxe a neschopnost odstoupit od své přítomnosti alespoň natolik, aby ji zahlédl v překvapivém světle nové naděje.

Hodnota člověka, který vstupuje do věku OIKONOMÍA, má proto velmi blízko k oné kvalitě, kterou lze chápat jako schopnost transcendence. České slovo *p ř e s a h o v á n í* jen zčásti přibližuje oč běží. Vyvolává představu dosti formální: překračování mezí. V tomto smyslu i dnešní situace ve společnostech Západu i Východu je transcendentní. Z kvantitativního hlediska jsme denně svědky transcendujících výkonů. Více se vyrábí, více se investuje, stoupá hladina zaměstnanosti, zvyšuje se počet lidí, kterým je dopřána účast na vzdělání apod.

K transcendenci patří ještě něco jiného, než pouhý akt překročení dané úrovně. Jde o *s m ě r* překročení a zdroje překročení. Existuje pravá a nepravá transcendence. Konstrukce atomové bomby je bezesporu projevem možností vědy a jejích objevů, z nichž každý znamená překonání předcházejících v tomto oboru. Ale směr této transcendence je zlověstný. V hrůze atomového mraku a obětí, které zahaluje do svého smrtelného pláště, se hodnota této transcendence

dá vyjádřit jen po způsobu negativní apokalyptiky. Poila K. Heideggera jsou ničivé zbraně, jež přispěly k povadnutí glorioly vědy a techniky, posledními slovy předmětné metafysiky. A právě na atomových, bakteriologických a chemických zbraních rozpoznáváme i problematičnost z á r e j e oné schopnosti transcendence, již vděčí za svůj vznik. Kromě hanežentně předzřetného myšlení je kombinací pozitivistické zvidavosti, která se nedá znepokojoval jakýmkoliv jiným chledeu než tím, který je inharentní počínání každého vědce, totiž poznat, vyzkoušet, - s strachu z toho, že konkurent by mohl sáhnout po tajemství objevu o něco dříve. První jav je důsledkem negace mravního rozhodnutí, druhý je projevem negativní etiky, která zůstává v zajetí zideologizovaného schématu: přítel - nepřítel. Uskutečnit krok transcendence z tohoto duchovního předpolí lze s neúprosnou nutností jen falešným směrem bytostného ohrožení. Je jinou otázkou, kterou zde nebudeme zkoumat, zda z tohoto patu šedesátých let našeho století, vytvořeného zběsilým hrozděním soci, není přece jen rozumné východisko v řadě politicky závažných kompromisů, tedy sledem takových transcendencí, které by přivedly lidstvo na schůdnější cestu.

Ukazuje se, že při transcendenci je důležité zvažovat nejen sám fakt překročení, ale všech důsledků, zejména pak zaměření a cíl transcendence. To klade neobyčejné nároky na fantazii, racionální přesnost a především na takové pojetí lidské otázky, které by napomáhalo strhovat pozornost na "osud člověka" po celé trase překračování. Zde se opět dostává do popředí problém, zda je možno při vědecké práci dostat tohoto poselství, když zatím neumíme jinak postupovat než metodou abstrakce, na základě kvantitativních veličin a matematických operací, v nichž - pokud je člověk vůbec ve vědě uvažován - figuruje pouze jako obecná, kvantifikovatelná kategorie, a když tato logika se často prolomuje i do oblasti politiky a praktických rozhodnutí v celé škále společenských problémů.

V přechodná době, v níž dosud vládne předzřetné myšlení, a kdy nebezpečí manipulace, tj. předmětného za-

cházení s člověkem trvá a vytváří tíživé problémy i pseudo-problémy, určitou brzdu a ozdravení přinášejí všechny pokusy zlidštit situaci v mikro i makroměřítku. To lze několika-
rým způsobem.

Především fundovanými studiemi, které by zasahovaly dílčí objevy do širších souvislostí společenských a mezinárodních a pátraly po důsledcích, které z nich vyplývají; důrazem na bezpodmínečné respektování člověka v jeho individuální osobitosti jako bytosti, která má právo na sebeurčení a autenticitu. To lze kupříkladu při modelování ekonomického rozvoje tak, že lidský činitel není uveden do soustavy jakoby zvenčí, není jen d o d a t e č n ě připočten anebo odečten od kvantitativních, na člověku v podstatě nezávislých veličin dané soustavy, nýbrž od počátku se uplatňuje jako spiritus agens a primus movens zkoumaného prostředí. Jde o to, aby kvalitativní stránka lidství, hodnota člověka, byla zabudována přímo do teoretického aparátu společenských věd, které dnes s oblibou používají matematických, statistických vysoce agregovaných veličin. Nadto i v úvahách a studiích, které mají verbalizovanou podobu, je třeba čelit proudu vědomě či nevědomě kvantifikujících postupů, jimiž je člověk ohrožen. Podobným způsobem musí být tvarováno i celospolečenské klima, aby byly oslabovány tendence k manipulaci jakéhokoliv druhu. V socialistických podmínkách, kdy stimulem hospodářské činnosti přestal být ziskový moment, vystupuje tento požadavek zvláště do popředí. Právě v nich jde na prvním místě o rozvoj pracovní síly a osobnosti člověka.

Uznat přednostní postavení rozvoje pracovní síly a hodnoty člověka je ovšem jen prvním krokem. Nesmírně závažnou zůstává otázka, jak si představit skutečný rozvoj. Nemůže jít jen o kvantitativní růst znalostí a sil člověka. Zde se ocítáme opět v blízkosti toho, co lze nazvat nepravou transcendentí: postulovat nutnost privilegovaného postavení člověka a nevědět přitom přinejmenším v hrubých rysech, co je pravé pro člověka, nebýt schopen alespoň po určité stránce předjímat to, "což jeho jest", znamená vystavovat cež

lou lidskou otázkou značnému riziku a zatížení. Na druhé straně je třeba pamatovat na to, že člověk je jediná bytost, která může žít značně dlouho v sebeklamu. Umí si vytvářet zkreslený obraz o všem, - i o sobě. Propadá lehce iluzím a nejsnadněji opět o sobě sám. Neprohlédne mnohdy včas stereotypy a kliše, které produkuje o sobě, o své situaci i možnostech. To platí nejenom o jednotlivci. Jsme toho svědky i v rovině společenské, v oblasti církve, duchovního života, kultury i vědy.

Hodnota člověka nemůže být ani vyčtena z nějakého katalogu. Není pohotově dan. Tvoří se a hledá jen v napětí a riziku. Člověk se na sebe musí podívat zvenčí, aby se změnil. Ale právě v tom okamžiku je nebezpečí omylu největší. Může se považovat za věc, kterou lze kvantitativně porovnat s jinými předměty. Může se podcenit. Ale může se i přecenit. Pochopí se jako míra všech věcí. Situace by nebyla ještě tak zlá, ba dokonce se dá říci, že by byla vlastně plná naděje, kdyby se považoval za pohybli v o u míru. Jenže to je právě často nad síly člověka - sebe sama neustále transcendovat. Zabydluje se rád v míře, kterou vyhlásil. Nepostřehne, že mezitím dozrál čas pro jinou míru. A opět: není řeč jen o jednotlivci. Nacismus byl výrazem oné pýchy, která čas od času zachvacuje lidstvo posedlostí, z níž se lze vysvobodit jen za cenu nesmírných obětí.

Co je právě pro člověka nelze vnějšně, jednou provždy stanovit ani na základě biblického svědectví. V Písmu nenajdeme hotový vyčerpávající popis člověka. U Jana I. v 3. kap. 2. verš čteme: "Ještě se neukázalo, co budeme...", v Kol.3, 3: "Život /váš/ akryt jest s Kristem v Bohu." Obojí je dotvrzením toho, že lidský život je neuzavřenou skutečností, má transcendentní, eschatologický rozměr stejně jako ten, který jej povolává v existenci. Ne náhodou hovoří proto o tom, že člověk je stvořen k Božímu obrazu a podobnosti. /Gn 1, 26-28/ Všimněme si: člověk je obrazem, nikoliv o d r a z e m, kopií Boha. Tomu je třeba rozumět tak, že zpřítomňuje svou existencí někoho, kdo je sám n a c e s t ě , nikoliv v statické pohotovosti.

Hodnota člověka je v biblickém poňledu zčásti odhalena, zčásti skryta. To, co je postaveno do světla, je jen menší částí toho, co zůstává až dosud skryto.

Skrytost člověka však nelze chápat jako zahalenost něčeho, co je /už/ samo o sobě dáno /co je odhaleno/, a definováno, ale zatím, vloženo jakoby do pouzdra, tesaurováno před zvědavým zrakem. Skrytou stránku lidství nelze ztotožnit ani s tzv. pravou přirozeností člověka, s jeho duchovní či božskou strukturou apod. Vedle přivrácené tváře člověka neexistuje pospolu jakási odvrácená, skrytá tvář. Řekneme-li, že člověk je transcendentní bytostí a schopnost transcendence patří k základní stránce hodnoty člověka, pak tomu nelze rozumět tak, že by k tomu, co už je o něm známo, každým krokem transcendence bylo čistě kvantitativně přiřazováno něco, co až dosud bylo neznámé, skryté. Neplatí, že pohybem v čase člověk vyjevuje jen další zmapovaný terén svého lidství, a nedochází jen k plynulému narůstání toho, co už člověk o sobě ví, za současného umenšování toho, co ještě dočasně uniká. Neukrajujeme žádné stále větší krajíce z bochníku sebepoznání.

Každým krokem, jímž se člověk pochopí, roste hloubka i intenzita další možné transcendence. Skrytost člověka má intenzivní, nikoli extenzivní charakter. Proto plnost času a lidství, kterou Písmo spojuje s budoucím věkem eschatologického panování Kristova, je překvapivě j i n á než jen součet dosud poznávaných kvalit člověka. "Ještě se neukázalo" /I Jan 3,2/ varuje před snadnými a předem odhadnutelnými extrapolacemi do budoucnosti.

Hodnota člověka ve věku OIKONOMÍA, nabývající kosmické dimenze, získává dynamiku, kterou nelze vtěsnat do spočítatelných hranic pomocí známých a kvantifikovatelných ukazatelů. Dynamika rozvoje člověka působí všemi směry: vede k zvnitřnění, k objevu složitých vrstev osobnosti a jejich vzájemné komunikace /hlubinná psychologie/, vede k horizontální vazbě takto bohatě strukturovaných bytostí s možností spolupráce, napětí i popírání. Směřuje ne-

jen do "hloubky", ale i "vzduchu" po vertikální ose času i prostoru. Kosmický výzkum a příprava na vesmírné posláni člověka jsou projevem této dynamiky zachvacující jakoby v horšce celou zemi.

Ptejme se znovu v řeči ekonomie: Jaká je tedy hodnota té pracovní síly, vlastně onoho planetárního "souhrnného dělníka", který se má reprodukovat na takových úrovních, aby byl s to vstoupit do další fáze kosmického procesu?

Zřejmě je čina n á k l a d y, jiniž je člověk neustále přiměřeněji připravován ke zvládnání všech náročných úloh, které ho čekají na této jedinečné, i když riskantní cestě. Fantazie, odvaha k budoucnosti, vášně k svobodě a oddaná služba pravdě jsou prvky, z nichž je nutno konstituovat hodnotu člověka. Ta je, jak se ukazuje, v o b r á c e n é m poměru k hodnotě pracovní síly klasické ekonomie. Neklesá v důsledku technického pokroku a růstu produktivity práce. Naopak: právě proto, že je hodnotou nouze, toho, čeho je třeba, bez čeho nelze žít a postoupit kupředu, s t o u p á její "cena" na imaginárním trhu všech ostatních potřeb a statků. Je to samozřejmé: pokud hodnota pracovní síly byla dána košem spotřebních statků a služeb, byla funkcí nákladů, resp. výrobní ceny $/c + v + m/$, vztaženou buď k okamžiku směny pracovní síly na trhu práce nebo k okamžiku směny /koupě a prodeje/ oněch statků a služeb. Tak tomu bylo za kapitalismu. Uvězili jsme si, že v socialismu je tomu podobně až na to, že sama pracovní síla není předmětem směny, přestala být zbožím. Hodnota její obnovy je však dosud spjata s určitým seznamem statků a služeb, odvislých od kulturně-mravní a historické situace dané společností. Teoreticky zajímavou otázkou, ke kterému časovému okamžiku je tato hodnota stanovena, necháváme stranou.

Jakmile však ekonomie přechází v OIKONOMIA, jakmile v souboru spotřebního koše nabývají vrchu služby jak v kvantitě tak v kvalitě, v okamžiku, kdy se smyslez

OIKONOMIA stává samotná pracovní síla-člověka, /nikoliv zisk či podobná věcná motivace/, souhrn reprodukčních nákladů nabývá stále výrazněji antropologické, tj, nemateriální znaky. Duchovní stránka člověka, vhodné prostředí pro jeho rozvoj, mikro- i makroklima jeho existence se stávají rozhodující pro takovou reprodukci hodnoty člověka, která by byla s to udržet nejen dosavadní úroveň, ale ještě ji posunout směrem nahoru.

Jenže tato hodnota není statisticky dána. Uvedli jsme, že při jejího stanovení nelze jít snadnou cestou prosté extrapolace dosavadních ukazatelů. Pouhý kvantitativní nárůst toho, co dosud uspokojovalo charakter a strukturu obnovy, nestačí. Nyní jde o kvalitativní stránku obnovovacího procesu, kterou nelze vposledu mechanicky vysoudit a stanovit rozbořením dosavadních stadií. Fenomén člověk v sobě skrývá překvapení, vykazuje neobyčejnou citlivost vůči bezprecedentním stránkám svého rozvoje. Proto mluvíme o skrytosti, tj. o tom, že člověk je bytost jen zčásti odhalená; vyjevování skrytosti nerozšiřuje však mechanicky zapovaný terén fenoménu člověk, nýbrž mění často překvapivě morfologii krajiny, toho, co se zdálo v poznání člověka natrvalo dostupné a již poznané. I kontinuitní prvky lidství dostávají v dějinách nové aspekty, jak se lze kupříkladu přesvědčit analýzou řeči apod.

Hodnota člověka ve společnosti, pro níž je skutečně člověk smyslem vlastní existence a rozvoje tak, jak to vyjádřili Marx s Engelsem v Komunistickém manifestu /"Místo staré buržoazní společnosti s jejími třídami a třídními protiklady nastoupí sdružení, v němž svobodný vývoj každého jednotlivce je podmínkou rozvoje celé společnosti." Str. 57, Svoboda, 1948/ je spjata s "výrobní cenou", kterou třeba vynaložit, aby přišly ke slovu skryté, dosud nerozvinuté, ale lidství člověka obohacující dimenze jeho existence, tedy ona nejvyšší potřeba

člověka uskutečnit se poznovu, originálně a ve svobodě, bez níž není budoucnosti ani pro něho, ani pro lidské společenství.

Oproti klasické ekonomii kapitalistické i socialistické /i socialismus dospěl dnes do stádia, kdy je možno hovořit o jeho klasickém údobí jak ve filosofii tak ekonomii/, která hodnotu pracovní síly chápala v konfrontaci s hodnotami určitého zboží, tedy v protějšku s tím, co spotřební trh už měl v pohotovostní dispozici, hodnota člověka ve věku OIKONOMIA je stále v rostoucí míře definována statky a službami, které nejsou na trhu hodnot dosud dosažitelných. Je tomu právě proto, že nejnosenější stránky člověka jsou ještě skryté, jakoby v anticipaci, vynořují a dostávají se ke slovu postupně. Jsou přítomny spíše v podobě výzev, nového povolání a bytostného určení pro člověka, než v pevné formě fixovaných duchovních či materiálních výtvorů. Člověk je bytost, pro níž stále intenzivnější míře roste význam budoucnosti, je bytostí adventu, která kotví a získává nejbohatší impulsy k sebetvorbě z lůna budoucího času. Dalo by se říci, že hodnota člověka je souhrnem toho, co je již předmětně k dispozici a toho, co teprve přichází, začíná působit. Vzájemná kombinace obou oblastí, viditelné i skryté, někdy znásobuje, jindy přehodnocuje výchozí stav. V dialektickém napětí toho, co už člověk má k dispozici a toho, co si teprve začíná osvojovat, čemu je vystaven jako bytost otevřená k budoucnosti, v této podvojnosti známého a skrytého, v střetu přítomných sil a dynosti s tím, co k němu přichází z adventu jako milost i výzva, se uskutečňuje hodnota člověka.

Tato oikonomická kategorie hodnoty planetární pracovní síly se jen zčásti kryje s údaji o materiální a duchovní produkci souhrnného dělníka. Větší část je vepsána do podmínek, předpokladů a společenských mechanismů, které teprve umožní uskutečnění člověka jako osobnosti. Je vysoce agregovanou veličinou, z níž jen část lze kvan-

tifikovat dosud běžnými methodami v podobě výsledků, kterých dosahuje ekonomika až dosud, např. v národním důchodu. Kvalitativní stránka reprodukce hodnoty je jimi signifikována jen zčásti a nepřímou. Tak např. údaj o tom, že vzrostl počet škol a výchovných zařízení je znamením, že také po kvalitativní stránce mohlo dojít k posunu v struktuře pracovní síly-člověka. Ve skutečnostech je potřebí dalších rozborů, aby bylo možno tento trend potvrdit anebo zpochybnit. Stejně tak vzrůstající počet inovací, které daná společnost absorbovala, stoupající knižní produkce, rozmach vědy a kultury, počet vysokoškolsky vzdělaných lidí, klesající rozvodovost, kriminalita atd. Samotné údaje, i když ve srovnávacím pohledu s předcházejícím obdobím pozitivní, nejsou nic víc než znamením kvalitativních procesů, které je ovšem ^{třeba} blíže analyzovat a hodnotit, protože jsou z povahy věci vždy dvojnásobné. Ale jakožto údaje o dosažených výsledcích jsou už součástí fixovaného souboru, který jen zčásti vypovídá o hodnotě člověka ve společnosti. Daleko důležitější otázkou je, zda byly vytvořeny předpoklady, aby z reservoáru lidství, z toho, co je dosud skryté, byly uvolňovány ty stránky a kvality, které by překvapivě posouvaly hodnotu lidství k bezprecedentním polohám. "Čeho oko nevidalo, ani ucho neslychalo, ani na srdce lidské nevstoupilo, co připravil Bůh těm, kteříž jej milují." /I Kor 2,9/

Zbývá alespoň naznačit odpověď na otázku, která odpočátku provázela naše výklady v druhé části: jestliže hodnota člověka ve věku OÍKONOMÍA není vposledu dána výkonem člověka, tj. sumou výrobků i nemateriálních služeb, kterých je potřebí k jeho obnově, jestliže už neplatí zcela tautologie klasické ekonomie, podle níž hodnota pracovní síly je stanovena souhrnem hodnot jednotlivých statků a činností, které jsou již k určitému datu k dispozici jako její protějšek, jestliže tedy hodnota člověka je dána větším dílem teprve p ř i c h á z e j í c í m i hodnotami, možnostmi, tedy spíše v řádu milosti než skutků /vyjádřeno klasickými kategoriemi reformační teologie/, jestliže její podstata je spojena s budoucností a kvalitativními stránkami

lidství a výsledkem její transcendentní povahy, kde má zdroj této eschaton člověka a jeho hodnoty?

Jak je patrné, leží tento zdroj mimo člověka. Není totožný s jeho výkony a realizacemi, kterých dosáhl. Neleží v minulosti, není k dispozici v přítomném čase. Je adventní povahy. Přichází k člověku z druhého břehu. Je hlasem pravdy, který vyzývá člověka k nové existenci v každém okamžiku jeho bytí. Radikalizuje jeho spění k plnosti tak, že vyjevuje v rostoucí míře možnosti bez precedens, kterým může člověk jít v naději a svobodě vstříc. Vše, co leží na straně člověka a jeho výkonů, v "běžném" období, je v ideálním případě jen inkarnací toho, co se mu otevřelo v řádu výzev a volání z období "příštího". OÍKONOMÍA člověka, tj. pobyt v dějinách a jejich jedinečný pohyb k dovršení, je určena tés charitos /Ef 3,2/ vládou milosti, je oíkonomía tou mystepiou /Ef 3,9/, vládou tajemství, děje se po způsobu oíkonomían toũ theoũ /Kol 1,25/, vládou Boží.

Zdrojem i posledním smyslem hodnoty člověka je Bůh v eschatologické perspektivě.

.....---

F e š á k o v a ž e n a

Zastavili se pro něj hned po snídani. Zahoukali před brankou a ona vyběhla na balkón a pohybem ruky je zvala nahoru. Viděla, jak se v autě dohadují, tiskla si župan k tělu a špičkou boty shrnovala k zábradlí pár žlutých březových lístků, které sem od včerejška spadaly. Potom Michal stáhl okénko, zamával na ni kostkovanou čepičkou a křikl, aby Standu popohnala, že počkají dole. Kývla a vrátila se do tepla.

V kuchyni si přistavila židli ke kredenci a hledala v horním regálu. "Hu!" vybafl na ni od dveří Standa, pak jí nadzvedl župan a přitiskl právě oholenou tvář k jejímu lýtku. "Tak co, nožičky, kde budete běhat, když tady pět dní nebudu?"

"Na," podala mu seshora termosku, "vypláchni to horkou vodou."

"A svačinka?" zajímal se.

"Už ji máš v tašce." Opřela se o židli a chtěla slézt, ale uprostřed pohybu se zarazila.

"Copak?" zeptal se.

"Nic. Vypouštějí koupaliště."

Otočil hlavu k oknu. "No jo. Podzim je tady!" Řekl to vesele. Tento druh změn ještě vítal.

Došlápla na zem, uklidila židli a přiblížila tvář k okenní tabuli. Na dně rybníčka ještě trochu vody zbylo, ale do zítřka odeče a pak sem přijedou zaměstnanci městských lázní a ve vysokých holínkách sestoupí do bahna, aby sklidili ztráty rekordně dlouhého léta.

Slyšela, jak přelévá čaj z konvice do termosky, pak tiše odlepil dvířka lednice. "Letos se ti ta abonentka vyplatila!" přiznal. Potom tu větu v obměněném slovosledu zkráceně zopakoval, jako by si zkoušel, která verze mu jde líp do huby. Ale nejspíš jenom potřeboval přehlušit svoje šátrání.

"Jestli hledáš rum, tak ten je v likérce," otočila se k němu.

"Rum?" divil se. "Proč bych hledal rum, chtěl jsem se jenom mrlnout..."

"Přinesu ti ho," zkrátila mu rozpaky.

"Jak myslíš. Můžem to trochu šmrncnout," přehrával na ni svůj úmysl.

Když se vrátila s lahví, měl už připravené štamprlátko. "Stačí jedno, jen tak pro vůni." Ale ona tu miniaturní skleničku odstrčil a opatrně dávkovala vůni přímo z lahve.

Pozoroval, jak hladina v termosce stoupá, a před domkem znovu zahoukal klakson. Podala mu korkovou zátku a šla do předsíně zkontrolovat, jestli si vyčistil boty.

"Co budeš dělat?" staral se při odchodu.

"Trochu tady uklidím," pokrčila rameny.

"Vždyť tu máš čisto, radši si odpočiň. Hned jak se vrátím, oslavíme tvoje narozeniny."

Odmítavě mávla rukou.

"To musím vědět já, co je důležité. Uděláme se na zahradě táborák, pozvem pár lidí," zvyšoval nabídku.

"Tak jo. A teď už běž, než ti blázni vyburcují všechny psy."

Chvatně ji políbil na rty. "Dalas mi talisman?" vzpomněl si.

"Jistě. Máš ho v bundičce, v té vnitřní kapse, ale podívej se až večer."

"Pokusím se to vydržet. Jestli se dostanu k telefonu, tak ti brnknu."

Odenkla domovní dveře a doprovodila ho až k brance. Michal stáhl dlaň z klaksonu a vystoupil. "Proslýchá se, že v tomhle domě budou narození, co, Majko?"

"Až za týden."

"No sláva, aspoň o nic nepříjdu."

Podala mu ruku a on ji v předklonu políbil.

"Sleduješ ty jeho mórosy, láska?" bavil se Standa. "Od doby, co hrál třetího lokaje v tom nudném historickém dojíku..."

"V kterým tebe nenechali ani kličet s davem," přerušil ho Michal.

"Tak co bude?" ozvalo se z auta.

"Pojď, Péťa je nervózní, večera se pohádali kvůli posteli," vysvětlil Michal.

"Ale?" zpozorněl Standa.

"Teda kvůli kupu. Ona si vyhlídla takovou kulatou, prej asi za deset tisíc..."

"Kulatou? No, my jeden, láska. Měj se tu pěkně."

"Ty taky." Znovu se nechala políbit. Pak se dívala, jak nasedají do červeného auta a rychle couvají z úzké uličky. Před vjezdem na silnici ještě zahoukali, a tak jim zamávala a vrátila se do domku.

V ložnici se váhavě zastavila u rozestlané postele. Její půlka působila úhledně a skoro nepoužitě, zato nad Standovým polštářem přeležným do varhánků a zkopaným povlakem, z kterého čouhala bleďemodrá střeva deky, jí přešla chuť k dalšímu spánku. Sklonila se, zvedla z koberce utržený nitěný knoflík a položila ho na noční stolek. Pak otevřela dveře na balkón.

Čerstvý vítr mezitím přivál na dlaždice další březové lístky, ale to ji teď nezajímalo. Opřela se lokty o dřevěné zábradlí a průzorem mezi stromy zkoumala koupaliště. Okraje rybníku byly bahnitě

hnědé, jenom uprostřed se vlnila mělká kalná louže. Přimhouřila oči a zkusila si vybavit tu přírodní oázu v sytých barvách letošního srpna. Na chvíli se to podařilo, ale pak ji studený vítr vrátil k říjnové současnosti. Couvla do pokoje, rozhodila peřiny a šla si připravit vanu.

Ležela po krk v heřmánkové pěně, upíjela džus a pročítala inzertní stránku novin. Nepotřebovala nic koupit ani prodat, ale od doby, kdy sháněli byt, jí tenhle zvyk zůstal. Časem si uvědomila, že ty nahuštěné úzké sloupce jsou jediným zajímavým čtením pro lidi. Ostatní potištěnou plochu přehlížela jako nepovedený ornament, balila do ní slupky z brambor a to, co zbylo, schovávala ve sklepech pro děti, které koncem každého měsíce zvonily u branky a žádaly sběr. To jí bavilo, přemýšlela, na co si ty děti asi šetří, a rozhodla se, že nejspíš na nějaké čistotné zvíře, které by jim rodiče dovolili, například malou želvu. Jednou se dokonce rozjela do Zverexu, aby se podívala, jak je taková želva drahá. V akváriu měli jen tři a i ta nejmenší stála víc než stovku. To ji překvapilo, začala balit slupky úsporněji a k odloženým novinám přidávala i papírové obaly z nákupů. Taky jí napadlo, že by jim tu želvu mohla koupit sama, ale hned si uvědomila, že by nebyly rády. Stejně jako nebyly rády tenkrát, když jim s balíkem sběru přinesla k brance i sáček uskladněných jablek. Tvářily se sice vděčně, slušně poděkovaly, ale když vyběhla na balkón, aby viděla, jak se o to ovoce podělí, zahlédla, že strkají celý pytlík do popelnice. Asi se bály, že jim ty vitamíny něčím otrávila, rodiče je určitě varovali před dobročinností cizích tetiček a strýčků.

Voda pozvolna vychládala, v inzerátech neobjevila nic nevšedního, kromě jedné odporné nabídky, v které mladí manželé hledali pro své haranty babičku, osamělou a vysokého věku, zřejmě si plánovali dědictví. Rozčileně odložila noviny, stoupla si a hmatla po ručníku.

V kuchyni pak zapálila hořák, postavila na něj konvici s vodou a zrovna chtěla zkontrolovat situaci na koupališti, když vedle v pokojíku zabzučel telefon.

Sekretářka divadelní agentury jí popřála dobré jitro, potom jí požádala, aby Standovi poznačila jednu změnu. "Jedná se o ty Milovice, dušinko, měly být pětadvacátého, ale..."

"Mi-lo-vi-ce ?" přeslabikovala užasle.

"Ano. To pásmo z Majakovského, on se vám nezminil?" divila se úřednice.

"Ne. To snad bude omyl." Ještě doufala.

"Kdepak, pamatuju si, jak to tady dojednávali, váš muž a Michal Škoppek. Jenže před chvílkou nám volali seshora, že je změna termínu, bude to už devatenáctého, čili příští středu. Tak mu to někam napište, dušinko. Jo a odjezd zůstává na osmou."

"Ale jste si jistá, že se to týká Standy?" vydechla a hned si uvědomila, že škemravě.

"Naprosto! Tak díky."

"Počkejte!" vykřikla Majka. Ale sluchátko už bylo hluché, rozhovor skončil.

Sedla si a studenými prsty přehodila v kalendáři dva listy. V rubrice pod číslem 25 bylo načmárané velké M a poznámka, že se vyjíždí v osm ráno. Ale ani tohle pro ni nebyl konečný důkaz. Znovu zvedla telefon a vytočila z paměti číslo.

"Škopková!" ozvalo se dychtivě.

"Tady Majka."

"No ahoj! Co se děje? Ještě k vám nedorazil?"

"Ale jo, už odjeli. Potřebuju se tě na něco zeptat, teď mi volala sekretářka z agentury..."

"Mně taky. Krz ty Milovice, co? Zas v tom maj binec, jako vždycky."

Dál neposlouchala.

Voda už byla vyvařená, lakelitové držátko se viklalo, spálila si dlaň, když konvici odtahovala.

"Tak tohle už mi nevyovětlíš," oslovila Standovu prázdnou židli.

"Neber to tak tragicky, lásko. Náhodou je to výhodnej kšeft, víš, kolik za to dostanu?" Jako by ho slyšela.

"Když už nám tady smrděj, tak ať na nich aspoň něco trhnem!" podpořil by ho Michal.

"Víte co jste?" vykřikla a napila se rumu přímo z lahve.

"Herci," pokrčil by rameny Standa. "A ty to měli těžký vždyc-ky, v každý době."

"Právě proto! Když už jste jednou na sebe vzali..."

"Podívej se, lásko," nenechal by ji domluvit, "není přece důležitý, pro koho hrajem, ale jak hrajem. To je stejný jako třeba s doktorama. Takovej doktor musí taky léčit každýho, teda měl by."

Mávla rukou, přízraky zmizely, zůstala sama se svým zklamáním. Mohla si je rozdělit na dny, nebo i na hodiny, mohla je uskladnit v lednici jako dózičku s nítěnkami, hnusnými červy, které Standa kupoval pro své nudné vodní žáby. Ale pět dnů ani v lednici nítěnky nevydrží, smradlavě chcípnu.

Zvedla láhev, tentokrát si nalila do skleničky, potom vstala a šla do ložnice zastlat. Povzbuzení jí vydrželo ještě na vyluxování koberce.

A zase stála na balkóně, tiskla si lokty k tělu a hleděla přes mřížový plot na koupaliště. Po obloze stoupalo dopolední slunko, pod jeho vlažnými doteky začal vysychat obvod nádrže. Uprostřed se pořád ještě blyštěla tmavá kaluž, pátrači nastoupí možná až pozítří, pomyslela si a taky ji napadlo, že kdyby se chtěla utopit, musela by k řece. V noci a ne z mostu. Jenže lézt do ledové vody postupně, nejdřív šlapky, pak lýtka? Celý obranný systém jejího těla by se výburcoval dřív, než by dospěla k pasu.

Tenkrát to taky probíhalo postupně, postupně a nenápadně. Nej-
dříve hrál záporné role. "Ty si obhájím vždycky," vysvětloval. Jeho
ničemové byli tak rozkošní a přesvědčiví, že se ani nestyděla, když
ho lidé na ulici poznávali. V té době zdělili domek. Ale uprostřed
nejnutnějších oprav přišla krize, žádný scénář se sympatickým lum-
pem nebyl v dohledu, a tak se přebral na rozpolceného snílka ve vá-
nočním seriálu pro televizi. Ta postava měla jen jedinou uklid-
ňující vlastnost, procházela totiž všemi třinácti díly. Střecha už
byla v pořádku, okna a dveře taky, Majčin občasný honorář za pře-
klady nebyl tak malý, aby nuzovali, a tak doufala, že teď se Stan-
da konečně vrátí k suterénnímu divadélku, které opustil pro ničemy.
Mluvila o tom při každé snídani, až jednou pochopila, že on už se
nikam vracet nechce. "Nemysli, že by byli extra nadšení, oni ne-
potřebují hvězdu," vysvětloval, "a moji diváci by za mnou stejně
nešli."

"Tak ty seš hvězda?" divila se.

"Proč hned tak ironicky. Už jsem ti mockrát vysvětloval, že
herec potřebuje dvě věci, talent od Boha a pak sebevědomí od sebe,
jedno bez druhého je k ničemu. Publikum je jako pes, každou ne-
jistotu hned vyčuchá. Ale když dupeš, šílíš a praskáš bičem, seš
jejich, právě tohle mrazení milují! Jenže k tomu potřebuju větší
prostor, než mi můžou dát v tom krcálku s třiceti židlemi."

"Nevzpomínám si, že by mě při tom seriálu nějak mrazilo,"
namítla.

"Seriál! To byla přece chlebárna. S tím už jsem skončil."

"A co budeš teda dělat?"

"Nech se překvapit."

Nic jiného jí ani nezbývalo. Lepila tapety, šila záclony,
překlady dělala po večerech, ve chvílích, kdy studoval novou roli.
Teď už jí k tomu nepotřeboval, už nechtěl, aby seděla v rohu a čuče

a dělala mu prvního kritika, naopak, zamykal před ní dveře pracovny, vycházel, jen když ho volala k večeři, ale i potom u stolu se choval jako duch, upíral nikotinem zarudlé oči do talíře a odcházel dřív, než dojedla i ona.

Ale to jí nevadilo, poznala, že tentokrát ^{jde} se jedná o skutečně mimořádnou roli, jednu z těch posvěcených, a naučila se chodit kolem polstrovaných dveří po špičkách i usínat v široké posteli pro dva sama. A když jí pozdě v noci vzbudil, prudce jí stáhl peřinu dolů a košili nahoru, povolně se k němu přitiskla, i když věděla, že to není jen ona, kdo v něm vyvolává takový zuřivý chvat a skoro hrubost.

Když se to stalo poprvé, nebyla si ráno jista, jestli to opravdu prožila nebo jen prosnila. Ale Standa ji nenechal v pochybách, ke konci snídane vstal, políbil ji na krk a pak přitiskl ústa k jejímu uchu. "Moje noční počínání nesnese denního světla," zašeptal. "Co ty na to, lásko?" vyzvídal.

"Po šesti letech manželství je to nová zkušenost," hlesla rozpačitě.

"A nemáš z toho třeba blbej pocit?" napadlo ho.

Zamyslela se, pak zavrtěla hlavou. "Ne. Jako změna je to docela fajn."

A bylo to fajn i později, když už se z toho stal zvyk. Začínala se na to noční drancování těšit, často ani neusnula, ležela se zavřenými víčky a rozteteleně vyčkávala jeho vpád do ložnice, do postele, k ní.

Vlastně to bylo teprve před rokem, uvědomila si užasle a snažila si připomenout, jaký byl ten loňský podzim. Jistě taky zametala březové lístky z balkónu a chodila na nákupy kolem vysychajícího rybníku, ale kdy ho vypustili a jestli jí při tom bylo smutno, to už nevěděla. Zato si velice přesně dokázala vybavit útržky papírů, na

kteřé si zapisovala seznamem nákupu. Na prvním místě byla vždycky káva, pak cigarety, bombičky do sifonové lahve a dvakrát do týdne láhev rumu, protože loni na podzim ještě neměli zapojené etážové topení, elektrická kamínka nestačila zavlažit celý domek, a tak se při studování role zahříval grogem.

Byl to asi stereotyp. Neměla to slovo ráda, vyvolávalo v ní pocit zaprášené nudy, páchlo krémem na oční vrásky. Ale stereotyp loňského podzimu cítila jinak. Voněl směsí-ranní kávy a první cigarety, studil jinovatku na ojíněné klíce branky, zvučel elektrickou pilou z vedlejší zahrady, štěkali v něm psi a cinkaly pokladny v dopoledně poloprázdné samoobsluze, kuchyňským oknem se do něj vkrádal kouř z úklidových ohníčků, zněla v něm hudba z magnetofonu, tisíckrát obehnaný pásek opakující staré melodie v neměnném sledu, škvařilo se v něm sádlo, na kterém opékala brambory, aby byly křupavě vysmahlé, jak to měl rád, pěnilo v něm pivo, kterým to zapíjel, na víno tenkrát nebyly peníze a zvonily v něm telefony, které nenáviděl, protože ho rušily v práci. Taky v něm mluvily hlasy, ten jeho denní ztlumený polstrováním dveří, hlas postavy, která se vzpírala násilnému obchvatu a on ji za to nenáviděl, proklínal, urážel, vztekle ji opíjel grogem, mučil hladem, a když se přesto nedala zlomit, vyčerpaně ji odhazoval do popelníku s posledním nedopalkem. A rozjitřená netrpělivost se přelila i do jeho nočního hlasu, ve tmě nerozeznal, že už má spoluhráče, a ona to tak přijímala. Poznala, že na své repliky nečeká odpovědi, vlastně ani odezvy, a když pak usnul uprostřed rozmetaných přikrývek a zmuchlaných polštářů, křečovitě vmáčkнутý do jejího těla, neodstrčila ho, ani sama necouvla na svou nevyužitou polovinu postele.

Teprve před rokem, pomyslela si znovu a prokřehle se vrátila do ložnice. Když zavírala dveře na balkón, zachvěla se v krátkém průvanu hnědá fotografie připíchnutá nad postelí. Vzdechla a s nakrčeným čelem popošla k tomu jedinému dokumentu z té doby. Standa se na ní

vyleštěně usmíval pod čepicí s křiltem, v koutku úst svíral vyklepanou cigaretu a trochu těsná proužkovaná košile mu pevně obepínala široká ramena. Vzpomněla si na to upršené odpoledne, kdy snímek přinesl a zálibně si ho prohlížel u okna. Natáčení už bylo skončeno, film byl ve střižně, trochu to se štábem slavili a fotograf rozdával momentky jako dárky k Mikuláši.

"Tak co, znáš tohohle chlápka?" nastavil jí tenkrát zahnědlý snímek.

Udělal obdivný obliček. "Trajer!"

"Fešák!" opravil ji. "Fešák chudých holek," vyslovil celý název filmu.

"Dáš mi dnes konečně precizní scénář?" Chtěla využít jeho povznesené nálady.

"Ne ne. Jen si počkej na premiéru," protáhl posměšně.

"Seš hroznej! Tohle ti nikdy neodpustím!" Vztekla utekla do kuchyně.

"Ale jo, až to uvidíš, tak mi odpustíš všechno na světě!" Rozběhl se za ní, a když se zahradila stolem, odstrčil ho tak prudce, až se na novém linoleu vydřely rýhy. "I dopředu mi odpustíš, vsaď se!" Svíral jí ramena^adýchal na ni kombinovaný pach rumu a becherovky.

Zamračeně odvrátila hlavu. "Ty se nějak cejtíš!"

"Tentokrát jo. Budu mít odpustky předplacený do konce života!" hulákal šťastně.

"To je to tak dobrý?" divila se.

"Dobrý? Pch! Je to nejlepší! Geniální! Jsem šampión! Mistr světa!"

Nemohla ho v té radosti brzdit, prohledali všechny kapsy, tašky i kabelky a místo večeře si koupili šampaňské.

Druhý den si vynesl zálohu na honorář, přijel až k domu taxíkem, nechal ho čekat před brankou, a zatímco se česala a oblékala, sepisoval plán oslavných nákupů. S každým novým nápadem za ní přiběhl do koupelny a ona na všechno kývala, protože život zřejmě teprve začínal.

Zavřela oči, ale zahrnědlá fotografie se jí propálila i pod víčka, a tak odemkla skříň, jen houšť, ušklíbla se a vytáhla ramínko, na kterém pod celofánovým obalem stárla její premiérové šaty. Opatrně je sundala a před zrcadlem si přitiskla tu tmavorudou záplavu měkkého sametu pod bradu. Tenkrát jsem asi byla víc opálená, uvědomila si a na chvíli se jí znovu vrátilo vzrušení, které ji rozechvělo před rokem, když jí prodavačka ten model pomáhala stáhnout přes hlavu. Stáli namáčkání v těsné kabině všichni tři, protože Standa odmítl čekat před plentou, "první dojem je nejpravdivější, potřebuju to posoudit dřív, než si na ně zvykneš, pak už se budeš tvářit nepřírozeně, každá ženská je herečka, když se jí to včas nezatrhne," ale nedokončil tu úvahu a s posledním zapnutým patentkem rozepnul peněženku. Stály víc než vysavač, ale z honoráře ještě zbylo na Standův proužkovaný smoking, zásobu lahůdek a dva tmavomodré starožitné kafáčky, ke kterým si cestou domů vymysleli legendární rodokmen sahající až k Palackému.

Premiéra byla stanovena na dvacátého prosince. "Budou to naše nejkrásnější vánoce," těšila se.

"Naše první nejkrásnější vánoce," opravil ji a zastrčil za sklo knihovny čestnou křídovou pozvánku, na které bylo jeho jméno vytištěno stejně velkými písmeny jako jméno režiséra.

Osmnáctého prosince dopoledne, krátce před tím, než dopila kávu ze svého dobového hrníčku, zazvonil telefon. Standa odložil noviny, teď ve vzpomínkách si jeho pohyby pouštěla zpomaleně, zvedl sluchátko, zavrčel "jo" a natáhl paži pro popelník. Ale uprostřed gesta se film zastavil, ruka s cigaretou uvízla nad deskou stolu a Majka tázavě pohnula ramenem. Jenže tentokrát nezakryl mluvítko dlaní jako jindy, nic

ji nevysvětlil, mlčel i k tomu druhému, k té skřehotavé vráně, co črněla membránou. Majka se poplašeně předklonila, ale i pak rozeznala jenom tón. Zoufalství, které v něm vibrovalo, ji zvedlo z gauče. Ale ani teď ji nevnímal, ruka s cigaretou pořád visela ve vzduchu podepřená hrůzou nebo úlekem nebo strachem, nerozuměla ptačí řeči, a tak to zatím nemohla pojmenovat, jen při pohledu na strnulou ruku ji vzdáleně napadlo, že tohle by byl dokument - záznam ruky v okamžiku nějakého dramatického poznání, stihla se i zastydět nad cinismem té úvahy, víc už ne, protože pak se film rozběhl dál, tentokrát zrychleně. Standa praštil sluchátkem do vidlice, cigaretu zamáčkl o leštěnou desku stolu, prudce se otočil k Majce, až polekaně couvla před jeho zúženým a očima, ale ji nehledal, hmátl do knihovny, sklo zadrnčelo a potom začalo na koberec sněžit. Otevřela ústa, ne pro otázku, jenom pro nádech od chvíle, kdy se film zastavil, zapomněla dýchat, a to už rozbil svůj i její šálek a kávové bahno se smutně rozchlístlo po útržcích křídového papíru. "Tak co je?" vykřikla a chytla ho za ruku, když chtěl vyškubnout telefonní šňůru ze zdi, poslové se špatnými zprávami se už v antice zabíjeli, "Co je?" uchechtl se a strnul, cítila pod dlaní jeho napružený sval. "Můžeš hádat!"

Díval se na ni zblízka, stejně nepřičetně jako už jednou, před lety, když mu ubrečeně tlumočila ortel, že oni dva spolu děti mít nemůžou. Stejně jako tenkrát zavřel i teď oči, ale když je pak otevřel, našel v nich místo dojatého soucitu a smutku jen vychladlé spáleniště. "Premiéra nebude. Pan režisér totiž odjel na vánoční nákupy do Vídně, jenž si přibalil do auta kromě prachů taky manželku, haranty, duchny a jánevim cò, snad vysvědčení z první obecný. Ten můj film nikdy nikdo nevidí. Ani ty ne!"

Teď zavřela oči ona. Přitiskl si její hlavu na prsa, slyšela jeho srdce, nikdy by nevěřila, že lidské srdce může pádit tak zběsile.

"Co budem dělat?" vzlykla.

"Co? Žít, dokud nechcípne. Jako každej v týhle zasraný zemi!"

Přiklepl to dlaní do dvířek likérky, sklo uvnitř poplašeně zahrkalo, pak otočil klíčem a ze zásoby lahví, určených k oslavě premiéry, vybral hned dvě a klesl s nimi na gauč. Majka pít odmítla, a tak si přitukával sám se sebou, drnčení sklenek znělo jako výsměšná tryzna, při každém přípitku oslovil svého dvojníka, konečně se tedy dověděla, že fešák má i civilní jméno.

"Chudáčku Ondřeji, takovej krásnej film jsme spolu udělali, takovej krásnej film a nikdo ho neuvidí." Doléval vrchovatě skleničky, až víno šplouchalo přes okraje na stůl, nevydržela se na to dívat, utekla brečet do kuchyně a tam si uvědomila, že si tu zprávu vůbec neověřil.

Vrátila se s tím poznatkem k němu, ale on se jenom chraptavě zasmál, na chvíli k ní zvedl zarudlé oči a ušklíbl se na Ondřeje. "Řekni tý holce ať neotravuje, že chcem bejt sami!"

Obě lahve už byly prázdné, ale než to znechuceně zjistil, stihla zamknout likérku, schovat klíč do kapsy a zavřít se v koupelně. Kopání do dveří ztlumila proudem vody. Když údery přestaly a kroky se lítostivě vzdalovaly, uvědomila si, že se k vínu může dostat některým jiným nábytkovým klíčem, tajila dech a luštila zvuky, až podle vrznutí kliky od ložnice pochopila, že ho to nenapadlo. Usnul na nerozestlané posteli, přikryla ho dekou a šla uklidit pozůstatky jeho hoře.

Okna už sešedla soumrakem, když ho probudilo nové zvonění telefonu. Než doběhla z kuchyně k aparátu, zvedl už sluchátko sám. Zastavila se ve dveřích a hleděla do jeho spánkem povoleného obličeje, který po vyslechnuté větě náhle zrůžověl. "Dobře. Tak v osm!" zaklapl vidlici a popošel k ní.

"Zlobíš se," předpokládal.

Zavrtěla hlavou. "Co je v osm?"

"Tajná projekce. Produkční sehnal kopii a v osm nám to pustí."

"Kde?" vydechla.

"V malé předváděčce na Barrandově. Snad to klapne. Zejtra už by

mohlo bejt pozdě. Musím ještě obvolat pár lidí, napuště mi zatím vanu a postav na kafe," požádal ji.

"Ano," souhlasila rozčileně. "A, Stando?"

"Co je, láska?"

"Oblíknem si ty večerní šaty?" hlesla.

Zamračil se, ale když uviděl její oči, kývl hlavou. "Dobře. Bude to naše soukromá premiéra."

Ve stísněném pracovním sálku svítila jen nouzová světla. Vždy vstoupili, napjatí a hodně rozpačití ze svých slavnostních úborů, otčíly se k nim všechny tváře. Ale na žádné nezaznamenala údiv ani výsměch, viděla jen smutné pochopení a připravený ^músměv se jí rozdrobil na rtech.

Autor scénáře vstal, ukázal na poslední volná místa, a když si sedli, zaklepal na stěnu promítací kabiny. "Nemá cenu něco povídat, to můžem pak. Po projekci vás všechny zvuk sobě." Světla pohasla a na obdélník plátna naskočily titulky. Standa vedle ní vzdychl. Natáhla ruku a položila si jeho dlaň do klína. Při jméně režiséra sál rozčileně zasyčel, ale produkční tleskl a nervózně požádal o klid.

Poslechli a do ticha vplula úvodní melodie hvízdaná fešákem Ondřejem. Přicházel k nim úzkou venkovskou silničkou, ležérně odkopával kamínky, pak se zastavil, prohmatával kapsy, až objevil vyklepanou cigaretu, ohnul ramena proti větru a ve stříšce z dlaní si eskamotérsky připálil. Ale sotva odhodil sirku do škarpy, strnul v poloohlédnutí, cigareta v koutku úst mu tázavě poskočila, teď už i diváci rozpoznali hukot jedoucího auta, Ondřej přeskočil příkop, lehl si za nachystanou bariéru z větví a pozornýma očima sledoval průjezd hranatého osobního auta. Když kodrcavě zmizelo z plátna, vstal, vylovil z kapsy cibule na řetízku, klepl do sklíčka prstem, pak vyndal z jiné kapsy notýsek a do předkreslené kolonky si poznamenal čas. Číslice byly stejné jako tři předchozí údaje. Fešák spokojeně mlaskl, sundal

šepící a z úchytky v podšívce vytáhl ústřížek krejčovského centimetru. Znovu přeskočil pangejt, sklonil se nad prašnou cestou a pečlivě vyměřil vzdálenost mezi krajnicí a otištěnou stopou pravé pneumatiky. I tohle pozorování vyčíslil do notýsku, pak všechny rekvizity sklíčil, sevřel v nehtech sešmoulaný zbyteček cigarety, labužnický nasál kouř a zamáchl nedopalek o podrážku. Diváci uvolněně vydechli, ale on se k nim otočil zády, navázal na přerušenu melodii a nespěchavě se vrátil do vesnice, do svého otlučeného krajního domku, do svého příběhu. Vstoupili za ním, dřív než stihl nohou přibouchnout dveře, a už ho nepustili ani vteřinu, po celých těch devadesát minut, než ho nesmyslně zastřelil horlivý četník a uslzené holky za okny truchlivě přihlížely jeho poslední cestě v hasičských nosítkách. Pak umřela i melodie, plátno zmizelo, ve tmě někdo sátravě hledal vypínač.

Prvníco zase rozeznala, byla Standova podrápaná dlan, asi do ní při té honičce po střechách a půdách, zatínala nehty. "Promiň", řekla mechanicky a známeně se k němu otočila.

Jeho tvář byla stejně bezkrevná jako ta, která drncala přes okraj příliš krátkých hasičských nosítek, a stejné bylo i nakrčení koutků úst v posměšném údivu. "Tak co?" vydechl a prudce zatřásl hlavou, jako by se ujišťoval o možnosti pohybu. "Tak co?" šeptl znovu, ostatní ještě mlčeli, ani křesla ještě nevrzala, Majka otevřela pusu ale místo všech slov jen nezadržitelně vzlykla.

Teprve po tomhle zvuku diváci vstali, otočili se zády k plátnu a začali tleskat. Cítla, jak jí chlácholivě stiskl loket, pokusila se tedy taky, ale lítostí změkklá kolena ji neudržela. Potlesk sílil, a tak zvedla aspoň dlaně a oči s rozpuštěnou šminkou, která jí stékala přes tváře k bradě a odtud skapávala na tmavorudý samet šatů, které už ~~si~~ nikdy později/neoblékla.

Dokonce ani nedala vyčistit ty matné fleky svého dojetí, a když je teď pozorovala v zrcadle, vypadaly jako mapa zpustošené země a na

omak byly drsné. Zvedla z postele ranínko a zase ty šaty pečlivě zavěšila, a než je pohřbila pod celofánový sarkofág, dotkla se jí ozvěna zvetšelé vůně, parfému, jehož esence pietně žlukla v broušené lahvičce na dně zásuvky.

Na smuteční oslavu do scénáristova bytu pochopitelně nejeli, neměli sílu ani na kondolenční stisky všech dlaní, omluvně se provlékli ze dveří a pak labirintem chodeb na ulici, která je přivítala sněhovými mávátky. Nepamatovala si už, na kterém rohu chytli taxík, jenom to, že i při jízdě nočním městem jí křečovitě svíral loket, jako by to byl okraj hasičských nosítek, s kterými už pak nemuseli spěchat. Až u branky, zatímco taxík klouzavě couval na silnici, našla první slova. "Měls pravdu," řekla mu. "Měls pravdu s těmi odpustky."

"Jsem rád, žeš to viděla aspoň ty. Kolik tam bylo lidí?" přemýšlel.

"Tak čtyřicet," nadsadila.

"Nejdražší bičák na světě, co? Já bych toho hajzla zabil! To nemoh sakra počkat půl roku? Pak už by to třeba nestáhli." Sklonil se, nabral do dlaní sníh a přimáčkkl si ho na rozpálené čelo.

"Jednou to stejně poběží, neboj se, dřív nebo pozdějc to určitě pustí," těšila ho.

"Jo. A rovnou to šoupnou do Illusionu, jako film pro pamětníky!"

"Nech toho," napomenula ho. "S tímhle pocitem lys nemohl žít."

"Ale moh! Herec přece vydrží všechno," řekl výsměšně.

Nemůžu na to myslet pořád, uvědomila si, přece nebudu celých pět dnů přebírat vzpomínky. Vběhla do předsíně, strhla z věšáku kabát, vyšla do zahrady. Teprve za plotem si všimla, že nemá ani tašku ani paněženku a ani chuť se pro to vracet. No tak se jenom projdu, udělám třeba Malý okruh, rozhodla se.

Trasa Malého okruhu vedla kolem koupaliště, pak zahýbala ke kostelu a vracela se klesající škvárovou cestičkou mezi vilkami.

Velký okruh měl asi trojnásobnou délku, u kostela se zabořilo ke křovinaté rokli a pak do předměstského lesíka. Obě procházky objevil a zmapoval Standa, v dobách, kdy byli v téhle čtvrti noví a bavilo je prozkoumávat okolí. Těšilo je nahlížet do cizích zahrad a oken, vymýšleli si příběhy o lidech, které na těch šťastných večerních potulkách potkávali, a když se pak vraceli, pokaždé žasli nad tím, že konečně mají svůj vlastní domov pro svůj vlastní příběh. Ale v posledním roce se i tohle moc zhoršilo, na dlouhé procházky už nebyl čas, dokonce i trasa Malého okruhu se smrškla na chvatnou mlčenlivou chůzi kolem plotu koupaliště.

V ohybu uličky zpomalila a v nejvhodnějším místě přitiskla tvář mezi dvě kovové šprušle. Z tohoto úhlu se ovál rybníku jevil mělčí a prostrannější, než když ho předtím pozorovala z balkónu. Vykousnutá kružnice dětského brouzdaliště už vybledla do světlebežova, na ni navazovalo tmavší hnědé okružní a v dolíku uprostřed se lesklo protáhlé oko vlhké usazeniny, temné jako melta. A někde tam je zabořená i ta moje ztracená spona do vlasů, připomněla si a celý zbytek cesty kolem koupaliště si hezky plánovala, jak zítra, až přijedou pátrači v holínkách, nakoupí v samoobsluza pivo, donese jim je na břeh a oni jí za odměnu sponku vyloví. Ještě před kostelem tu myšlenku rozvíjela a zdokonalovala, pivo změnila na rum, ale podvědomě už věděla, že nic z toho doopravdy neudělá, protože pátrání po jedné ztracených věcech jenom prodlužuje etapu lítosti a oddaluje okamžik smíření.

Přešla po bílých kamenech ke schodům, ale tam ji zastavila tichá varhanní hudba, skleněnou mozaikou oken prosvítalo útulné žluté světlo, asi tu mají křest nebo odpolední svatbu, pomyslela si a vrátila se na chodník. Dělat postávače na cizí slavnosti by jí nepomohlo.

Vrátila se na chodník a pomalu pokračovala v Malém okruhu kolem zahrad, které už hořce voněly podzimem. Lidé ve svetrech a rukavicích shrabovali listí na kompost, každého z nich pozdravila, protože tohle předměstí si dosud uchovalo milé zvyky z dob, kdy tu bývala ještě vesnice.

Zvedali k ní tváře dusmívali se, práce pod stromy jim dělala dobře, smazávala ranní vstávání do tmy a spěch na první autobusy k metru. Teď odpoledne zůstalo město příjemně daleko, nepřipomínalo se žádnými zvuky ani pachem, nic z jeho přehustěné uspěchanosti nezasáhlo tyto čisté výšiny, kde jedinou starostí bylo spadané listí a ošetření záhonů pro zimu.

Pozorovala ty vstřícné zružové tváře, přemýšlela o nich, představovala si je ve večerně rozžatých pokojích, u televize, která jim nemohla poskytnout nic zajímavějšího, než předpověď počasí pro další den, protože jenom tyhle informace byly opravdu důležité zprávy pro tyhle lidi. Věděla, že asi strašně zjednodušuje, ale nechtělo se jí zamýšlet se dnes podrobněji, soudit, jestli i každý z těchto sousedů má taky své vlastní Milovice, úplně jí stačily ty její, co na ni čekaly za zamknutými dveřmi domku. Stihla sice rozsvítit dřív, než na ni skočily ze tmy, ale tím je nezrušila, jen pooddálila o pár hodin, než si rozestele.

Zatím ale zůstávala v kuchyni, vařila si čaj a mazala chleba máslem, po Malém okruhu se v ní konečně ozval hlad, pes v sousední zahradě si už taky vyštěkával večeri a koupaliště zadkem ztmavlo do nezřetelnosti.

Možná si to všechno moc beru a on to ví, proto mi to asi zatajil. Vlastně mu to dělám ještě těžší, přiznala si, a přitom jsem mu slíbila omluvy.

Čaj byl příliš horký, otevřela okno a postavila hrnek na plechovou předprseň. Večerní vítr načechral záclony, břízy na koupališti se v rozkyvech dotýkaly větvemi, poslouchala jejich šumění a cítila, že je rozčilená jako před nějakou důležitou událostí. Potom tu výzvu pochopila.

Oblékla si na to tepláky, holiny a tmavou bundu, vlasy shrnula pod čepici, potřebovala splynout s nocí. Na zahradě odemkla kůlnu a sundala ze skoby hrábě.

Jediné místo, kde se dal přelézt plot, bylo až na konci uličky, z dosahu světla lampy. Shýbla se a podsunula hrábě o kus dál, aby na ně při seskoku nedopadla. Baterku zatím nechala v kapse a oběma rukama se přimkla ke kmeni osiky. Byl kluzký, nohy v holínách nemotorné, plot vysoký. Zklamaneč odstupila a vzpomínala, jak to ti kluci v létě dělali. Nejasně si vybavila, že vždycky přijeli na kole. No jistě, opřeli kolo o plot, vysoukali se na sedátko, na osiku, pak na špruše, ale co ten poslední? Zdržovala se přemýšlením. Ten asi projel branou a platil. Možná losovali nebo měli dohromady jednu abonentku, dodala puntičkářsky, protože záhady nesnášela. S kolem a naboso by to dovedl každý! Cukla ramenem, pak si sundala holiny a taky je provlékla mezi tyčemi. Ponožky zastrkala dokapes a s útěšnou představou horkého grogu se přimkla k osice. I tak to šlo mnohem hůř, než nenáviděný šplh na tyč, kterému se už ve škole vyhýbala. A zpátky to bude ještě těžší, uvědomila si, když konečně dosedla na obrubeň plotu, ale to teď řešit nebudu. Obrátila se do uličky, chvíli poslouchala, pak se přetočila na břicho, železná tyč jí podebrala žebra a v této nenávratné pozici zavřela oči, odrazila se, sklouzla do trávy.

Překulila se na záda a uviděla hvězdy. Možná mi právě telefonuje, aby mi řekl, že je mu smutno. Sáhla do kapsy, zkontrolovala baterku, pak se obula, našla hrábě a v předklonu se rozběhla na písčnou pláž. Přešla dětskou mělčinu i vyschlé území pro neplavce a zastavila se, až když ucítila pod chodidly kluzké bahno. Rozsvítila baterku a obhlédla rozsah naleziště. Pochopitelně bylo mnohem větší, než čekala.

Kousala si nehty a vymýšlela systém. Nejlogičtější jí připadalo postupovat v kružnicích, které by se stále zmenšovaly, stejně jako když ji babička krmívala krupičnou kaší, kolo, kolo a uprostřed čekalo sluníčko rozpuštěného másla. Sklonila hlavu a posvítla si na první kroky.

Hrábě rozhrnovaly bahno, tady při okraji bylo husté, rýhy se neslévaly, ale práce šla pomalu, takhle s tím nebudu hotová ani do rána,

uvědomila si a zrychlila tempo. Po několika minutách získala grif, svírala násadu oběma rukama současně i s baterkou a kráčela pozadu.

Při dokončení první kružnice se zastavila, odložila hrábě a několikrát zapažila, aby si protáhla ztrnulá záda. Při dalším okruhu vylovila dětský kbelíček. Potěšeně ho přenesla na souš a s novou nadějí pokračovala v pátrání.

Po silnici občas přejelo auto, vzdálené čínžáky už byly nasvícené do modra, večer se posunul z kuchyní k televizorům. Zřejmě se tak oteplilo, rozepnula si bundu a sundala čepici.

Při páté oblázkové si všimla, že se terén změnil, bahno prořídlo, už v něm bylo víc vody, musela každé pročísnutí zopakovat. Ale nerozčilovala se tím, protože to znamenalo, že už se blíží ke středu nádrže. Pak hrábě podebraly plastikovou peněženku, prohmatala ji a odhodila na písek, už se nechtěla zdržovat přecházením.

Konečně něco zaštěrchalo, sklonila se, ale byla to jen pětikoruna. Otřela ji o tepláky a schovala do kapsy pro štěstí. Překvapovalo ji, jak je těch nálezů málo, ale drobné věci se zřejmě odplavily s vodou.

Nad hlavou jí přelétlo těžké dopravní letadlo, pravidelná připomínka, že je deset hodin, chvíle pro zapnutí nočního proudu. Někdy už ležela v posteli, ale při tom kodrcavém hukotu pokaždé vyskočila a neklidně sledovala, jestli letadlo nezakopne o některý čínžák. Věděla, že jednou se to stane a měla pro tu eventualitu vypracovaný plán obrany. Hned po nárazu by pozotvírala všechna okna, aby je následný výbuch nevyrazil, ve zbývající vteřině by doběhla do sklepa a tam by počkala na Standu, až ji přijde zachránit. Jen když byl doma s ní, připadalo jí hučení romantické, v těch večerech havárie nehrozila.

Když majáčky přeskočily poslední panelák, oddechla si a znovu zabořila hrábě do bahna. Teď už bylo skoro tekuté, rýhy se spojovaly hned za kovovými drápkami, měla jsem si vzít lopatu, pomyslela si mrzutě a na okamžik zvedla oči k bráně, za kterou prosvíštel rozsví-

cený autobus. V příští chvíli jí podklouzly nohy. Ve snaze vybalancovat rovnováhu upustila násadu i baterku, pak s plesknutím kecla zadkem do bahna. Okamžitě vstala a v předklonu hmatala po ztraceném nářadí. Hrábě objevila hned, ale baterka žlučkla níž, zapatlala si rukávy až k loktům, než ji vylovila. Žárovka se měkkým dopadem nerozbila, a tak ještě zrychleně prohrabala střed louže.

Menašla nic. Spona už asi odplavala, nebo byla zabořená tak hluboko, že ji hrábě nezachytly.

Vrátila se na břeh, vylila vodu z holínek a dětský kbelíček pověsila na větev. Naposledy si posvítila na stopy svého mravenčení, s uspokojením si prohlédla ornament hustě vyrytých drážek a představila si užaslé tváře zítřejších pátračů, až zjistí, že jim přes noc někdo vypálil rybník. Pak se vydala k plotu. Potřebovala najít jiné místo, osika teď byla k nepoužití, rostla z vnější strany. Nakonec objevila snadnou břízu, nemusela se ani zouvat.

Teprve v bezpečí zahrady ji rozklepala zima. Přesto se svlékla ze zmazaných tepláků a bundy ještě před dveřmi. O chvíli později vstoupila do vany a pečlivě se sprchovala. Měla pocit, že má bláto i v zubech, a tak se natáhla pro kartáček a nešikovně přitom smetla kelímek s pastou za pračku. Zastavila vodu a unaveně šátrala v úzké mezeře. Na zemi, mezi spadánými věcmi nahmátla nějaký kovový předmět. Vytáhla dlaň, otevřela ji a tiše se rozesmála. Pak opláchla ze spony dvouměsíční prach a spokojeně si ji zacvakla do vlasů.

Z pokoje ji zavolal telefon. Oblékla si župan, pomalu otevřela dveře, nespěchala na to, co mu musela říct.

"Copak teď děláš, lásko?" zajímal se v jedenáct v noci.

"Vrátila jsem se z koupaliště," vysvětlila.

"A jaká byla voda?" pohotově jí přihrával.

"Studená. Je ti smutno?"

"Je."

"Máš talisman?"

"Mám, držím ho v ruce. Akorát mi není jasný, co to přesně je?"

"Kohoutí drápek."

"Já myslel, že zub z nějakého divočáka. Kdes to vzala?"

"Našla."

Odměl se.

"Nekuř tolik," napomenula ho.

"Tohle je poslední. Chceš šluka?"

"Ne, už jsem si čistila zuby. Voláš z recepce?" zjišťovala.

"Z pokoje. Máš pro mě nějakou důvěrnost?" těšil se.

"Skoro. Sháněli tě z agentury, kvůli těm Milovicím, víš," snažila se o běžný vyřizovací tón.

"No a?" zeptal se taky obyčejným hlasem a teprve, když neodpověděla, dodal spěšně: "Zřejmě jsem ti to ani nevysvětlil, viď?"

"Můžeš teď," navrhla mu.

"To ne, na telefon je to moc složitý," poplašil se. "A co vlastně chtěli?"

"Je prý změna v termínu."

"Aha. Zapsalas to?"

"Ne."

"Tak to zapiš, než to zapomeneš."

"Už jsem to zapomněla. Stejně to je fuk, řekla jsem jim rovnou, že tam nejedeš, aby si příště na takovýhle kšefty hledali někoho jinýho! Vyslovila tu vymyšlenost pomalu a zřetelně, aby se nemohl vymlouvat, že nerozumí.

"Co?" zeptal se přesto.

"Slyšels."

"No ty ses zbláznila! Víš, jak teď budu vypadat!?" zuřil.

"Rozhodně líp, než kdybys tam jel. Proč jsi to vůbec bral, proboha?!"

"Co je ti po tom?" odsekl.

"Hodně. Proč jsi to bral?"

"Má proto, že mi to doporučili!" Zbytečně zvyšoval hlas, spojení bylo dobré. "Řezník taky bere, co mu přivezou, a snaží se to prodat, i když to třeba trochu smrdí," vyburcoval se k přirovnání.

"Jenže tohle už smrdí příliš. Takové věci přece nemůžeš dělat, Stando," řekla mu jemně.

"Ty myslíš, že to dělám rád?" vzdychl.

"Ne," přiznala.

"Tak mě přestaň vychovávat a snaž se trochu vmyslet do mé situace!"

"Od rána nedělám nic jiného."

"Od rána! A kolik let se v tom tluču já, to tě nezajímá?"

"Zajímá, pořád ještě mě to zajímá. Proto si nedovedu představit, že bys tam jel..."

"Tak si to nepředstavuj," poradil jí.

"To přece nejde!" okřikla ho.

"Kdybys nic nevěděla, tak by to bylo lepší. Smůla, že se to provalilo."

"Stando!" žasla.

"Určitě by ti bylo líp. Mohla by sis zachovat ten svůj jednoduchý čistý názor. Anešpinit se záležitostma dospělých."

"Nemluv se mnou jako s blbečkem!"

"Hele, skončeme to. Hned ráno tam zavoláš a dáš to do pořádku," rozhodl.

"Ne," odmítla.

"Co?" nevěřil.

"Nebudu tam volat," hlesla. "A ty tam nepojedeš," dodala sevřeným hlasem. "Já ti to nedovolím," řekla mu, i když věděla, že tou větou riskuje všechno. V druhém plánu i tenhle domov v čistých výšinách, protože kdyby to teď položil, odešla by jen s kufříkem a hnědou fotografií.

Chvíli se bála, že už se to stalo, mlčel příliš dlouho. Ale pak zaslechla jeho povzdech a roztřeseně přimáčkla sluchátko k uchu.

"Možná máš pravdu," řekl sklesle. "Ženská má vždycky pravdu," ještě se vztekál. Ale v podtónu už se tetelila úleva.

"To víš, že jó!" protáhla drze, tak, jak to míval rád, když o nic nešlo.

"Byli naštvaní?" staral se.

"Ani ne, pochopili to. Cos měl k večeři?" změnila téma i přízvuk.

"Něco. Nějaký maso a rejži," vzpomínal netrpělivě. "Ale tak mě napadá, co děláš zejtra, lásko?"

"Nevím," usmála se do mluvítko, protože věděla, co jí navrhne.

Když to pak skutečně řekl, souhlasila okamžitě. Při protahovaném loučení si uvědomila, že jí ráno čeká ještě telefonování na agenturu, ale nedala si tím zmenšit radost, věřila, že i tu drobnou nepříjemnost nějak uhraje. Každá ženská je přece herečka, když se jí to včas nezatrhne.

Položila sluchátko a vytáhla z knihovny jízdni řád. Luštila značky a jejich vysvětlivky, až našla opravdu dobrý vlak s jídelním vozem a jen málo zastávkami.

Balada o rovnováze

/Sci-fi o dvou částech/

Část první

Zazvonili u nás někdy po poledni. Stihli jsme už umýt nádobí a právě jsme mluvili o tom, že si budeme muset koupit novou žehličku, protože stará se rozbila, když ji moje žena upustila na podlahu. Držadlo z umělé hmoty se přerazilo ve dvě.

Otevřel jsem bezelstně dveře dokořán. V chodbě stáli čtyři muži ve žlutých montérkách. Nikdy předtím jsem nic podobného neviděl. Futuristické oblečení bylo čisté, padnoucí a dokonce i vyžehlené. Hlavou mi bleskla idiotská myšlenka, že žlutí muži jsou zaměstnanci domovní správy a že nám přišli vyměnit kuchyňskou linku, která už hnila. Hned jsem však věděl, že se mýlím, protože čtyřem mlčenlivým mužům velel důstojník armády. Přistoupil ke mně a zeptal se, jestli se jmenuju tak, jak se jmenuju. Když jsem přisvědčil, důstojník se přívětivě usmál a řekl: "Pak jistě dovolíte, abychom vstoupili."

Nečekal na odpověď a pokynul mužům ve žlutých montérkách. Ti nacvičenými pohyby a s ohromnou šikovností vynesli z otevřených dveří výtahu úhlednou štíhlou bednu, vysokou asi dva metry. Museli ji naklonit, aby ji dostali dveřmi do předsíně. Důstojník za nimi rychle zavřel a pravil, jakoby se omlouval: "Musíme jednat rychle, kvůli utajení, víte!"

Vše se událo tak rychle, věcně a zdvořile, že jsem ani nepomyslel na protest. Najednou však stála vedle mě moje žena a nepřátelsky se dívala na žluté pracovní boty mužů v montérkách i na hnědé polobotky důstojníkovy; dopoledne čistila koberec v předsíni speciálním saponátovým přípravkem na čištění textilních a čalouněných částí nábytku, automobilů, koberečků a pod. Důstojník zaznamenal její nelibost a reagoval rázně a vojensky.

"Chlapci, vyzouti!" zavelel. "Přece tady paní nenašlapete. Nejsme žádní topenáři." A sám si jako první začal rozvazovat tkaničky. Pak se zul a stál před námi bezbranně v zelených ^{zelených} ponožkách. Jeho podřívání měli na nohou čisté, nové ponožky z hrubé žluté vlny. Když bylo všech pět párů bot vyrovnáno podél stěny předsíně, dlouze jsem se nadechl, abych stačil s dechem na dlou-

hou větu, kterou jsem si mezitím sestavil. Stejně dlouze se však nadechl i důstojník. Pohlédli jsme na sebe a dávajíc zadrželi jeden druhému přednost mlčky jsme opět vydechli. Než jsem stačil nabrat znovu vzduch do plic, vzal mě důstojník kolem ramen a řekl: "Pojďte si sednout, v klidu si pohovoříme a já vám všechno vysvětlím. Vy, chlapci, se zatím dejte do práce." Odvedl mne do pokoje, jak lékař nebo kněz, a usedli jsme do křesel. Zřejmě se u nás vyznal. Moje žena si sedla na kraj gauče a já jsem na ní viděl, že neočekává nic dobrého.

Důstojník se ~~za~~ okamžik zamyšleně zadíval na němou a alepou obrazovku televizoru a pak začal neobyčejně plynně hovořit. Usoudil jsem, že nepodává své vysvětlení poprvé. Řekl asi toto:

"Podívejte se, jako voják nedělám mnoho okolků. Vždyť nejlepší je přímá a otevřená řeč, kterou každý pochopí. Nikam bychom se nedostali, kdybychom o všem zálouhavě filosofovali. Od vás očekávám, že mi nebudete dělat potíže." Zkoumavě přešel po mě pohledem, jako by si chtěl ověřit, jaké potíže mohou ve mně dřímat. "Bylo rozhodnuto, z důvodů, které vám, jako vzdělanému člověku, který čte denní tisk, nemusím přece podrobně vysvětlovat, znáte situaci, není růžová, bylo tedy rozhodnuto, že na balkóně vašeho bytu v pátém poschodí bude instalována raketa. Jde o takticko-operační raketu středního doletu s ~~jadernou~~^{černou} hlavicí."

Důstojník ulehčeně vydechl, že to má za sebou, opřel se pohodlně v křesle a sledoval naši reakci. Naše reakce spočívala v tom, že jsme tupě zírali před sebe. V nastalém tichu bylo slyšet, jak vedle v pokoji s dveřmi na balkón muži ve žlutých montérkách hekají pod těžkým břemenem. To mě probudilo a začal jsem reagovat, jak jsem zvyklý, trapně a nesmyslně. Zeptal jsem se důstojníka ponuře, zda má ke svému absurdnímu konání nějaký písemný příkaz. S převahou člověka, který koná vždy jen na písemný příkaz, sáhl důstojník do kapsy saka a vytáhl složený papír. Podal mi ho. Byl to příkaz a nebylo proti němu odvolání, bylo na něm hned několik červených razítek.

Zatímco jsem civěl do papíru, přišla se svou troškou do mlýna moje žena. Prohlásila chvějícím se hlasem, že umístění rakety na našem balkóně je naprosto nevhodné, protože dole, coby kamenem dohodil, je domov pro děti do tří let. Jejich osud je i tak už dost smutný. Jsou to děti svobodných matek nebo rozvedených nebo nevhodných rodičů, jsou vděčné za každý lidský kontakt, když jdeme kolem, nahrnou se k plotu a žvatlají. Jako všechny takové děti vychováva-

né ve větších kolektivech, trpí i tyto děti téměř neustále rýmou a opatrovatelky se neobtěžují utírat jim stále nosy..."

"Plně chápu vaši starost o ty ubohé děti," přerušil projev mé ženy důstojník, "jenže, milá paní, z hlediska soudobého boje jsou vzdálenosti měřené na desítky metrů naprosto zanedbatelné. Nejde přece o tuto raketu, ale o její protějšek. Jsou totiž, jak jistě víte, vždy dvě rakety, kvůli rovnováze, jedna tady a jedna tam," ukázal palcem na západní stěnu pokoje. "Jaderná hlavice ničící živou sílu ve vzdálenosti několika kilometrů od epicentra. Takže je vlastně úplně fuk, jestli je ta raketa tady u vás, nebo u sousedů nebo tam na tom kopci." Důstojník se zadíval oknem na svah, pokrytý žlutnoucím listím vinohradů.

Já jsem přemílal tupě v hlavě podivnou logiku jeho výkladu. Myšlenky se mi vlekly mozkiem jak schvácené koně. Ženě začaly odkapávat z očí slzy a já jsem věděl, že to potrvá až do večera, že budu mít zkažený den a že zase nic neudělám. Z vedlejšího pokoje sem doléhalo cinkání kovu o kov, bzučení vrtačky a syčení svařovacího plamene. Žlutí muži pracovali a o nás se nestarali. To mi připadlo hrozné. Najednou jsem cítil, že asi ztratím nad sebou vládu, jak se mi to stalo už dvakrát v životě. Vyskočil jsem a řekl jsem přeskakujícím hlasem, který jsem sám nepoznával:

"Dobře, říkáte, že je irrelevantní, kde ta raketa bude instalována. Tak mi, kurva, vysvětlete," skutečně jsem použil slova kurva, "proč z těch tří možností, které jste vyjmenoval, se realizuje právě ta, která nejhůře doléhá na mé svědomí. Když sám říkáte, že je to živé síle fuk, tak si tu vaši raketu instalujte tam na tom kopci, ale ne tady, na našem balkóně, já protestuji!"

Důstojník mě nevzrušeně poprosil, abych si zase sedl. Řekl, že rozčilováním nic nespravíme, že to zná, že se s pochopením téměř nesetkává, natož s povděkem, že i on by dělal raději něco jiného, třeba si jen tak seděl a psal /pohlédl přitom významně na psací stroj/, avšak že doba to nedovoluje, že situace je napjatá a že někdo musí v zájmu bezpečnosti provádět i nepopulární opatření a že tušil, že mu budu dělat potíže.

"Nechci vám dělat potíže," pravil jsem už klidněji, "chci jenom vědět, proč právě u nás má být instalována ta vaše raketa a proč ne třeba na tom kopci. Chci vědět, jaká rovnováha byla porušena, abych ji musel vyvažovat právě já na svém balkóně."

Důstojník sepjal ruce, jako kdyby se chtěl modlit a řekl způsobem, jakým se mluví s dětmi:

"Především neříkejte v a š e raketa. To není moje raketa, je právě tak vaše jako moje, je to raketa nás všech dohromady, je to raketa našeho lidu a bude chránit jeho pokojnou práci, mír a bezpečnost. Jste snad proti tomu, aby náš lid žil v míru a bezpečí? Chtěl byste ho vidět bez obrany, vydáný na milost a nemilost nepříteli? Bez obrany proti ničivým zbraním, které nedělají rozdíl mezi vojákem, jako jsem já, a mezi těmi ubohými dětmi, o kterých tu krásně hovořila vaše paní." Důstojník zkřivil trochu ústa, jako by začal vůči mně pociťovat ošklivost. Sklonil jsem hlavu a pokorně jsem uvažoval o tom, zda jsem schopen vydat lid na milost a nemilost nepříteli.

"Smažme to," řekl důstojník smířlivě. "Některí lidé pochopí všechno hned, některým to trvá déle. Vy přejít k těm druhým. Řeknu vám tedy plnou pravdu, ač tím třeba i poruším své striktní instrukce. Beru to na sebe. Věc se má takto," zašmátral po kapsách, vytáhl brýle a nasadil si je na nos. Z náprsní kapsy vylovil další papír a s mírnými obtížemi četl cizokrajná jména. "Jistá paní Patricia Grahamová, z vesnice Clare v jižní Anglii, Howards End, tady to máte s celou adresou, si dala na vlastní náklady instalovat v zahradě svého domu raketu středního doletu s jadernou hlavicí. Aby se nebála. Bylo zjištěno, že ta její raketa, nemusím vám vysvětlovat, jak to bylo zjištěno, víte, jak to chodí, my víme všechno a oni vědí všechno, že ta její raketa je nasměrována s přesností plus mínus ... ale to bych vám toho prozrazoval už moc, právě sem do tohoto místa." Důstojník ukázal prstem na strop, kde se táhne přes celou šířku trhlina, kterou vyvolaly asi otřesy od nákladních aut jezdících dole po ulici. "To ona porušila rovnováhu! Není to naše vina. No a teď protestujte, ale ne u mně. A nemyslete si, že беру za tohle řečnění nějaké příplatky."

Důstojník věděl, jak na nás. Dívali jsme se fascinováni na strop našeho pokoje, jako by se trhlina měla každou chvíli rozevřít a v ní se objevit zlá tvář jakési paní Grahamové a vycenit na nás zuby. Vzápětí nahlédl do pokoje jeden z mužů ve žlutých montérkách a hlásil, že instalace byla provedena. Důstojník se zvedl a šel se obout. Ve dveřích výtahu nás povzbudivě zakýval, skoro přesně tak, jak to činí někteří mí kamarádi, a řekl: "Neberte to tak tragicky, uvidíte, že si zvyknete."

Část druhá

A zvykli jsme si. Zvláště když se ukázalo, že paní Grahamová je neobyčejně sympatická starší dáma, která, jak sama řekla, nemá v úmyslu nás zabít. Zavolaal jsem jí totiž, asi tak po týdnu váhání a rozpaků. V mezinárodní telefonní ústředně mi dali bez jakéhokoliv zdráhání její číslo. Připravil jsem si předem několik zdvořilých vět, protože v angličtině prý nikdy nemůžete být dost zdvořilý. Paní Grahamová se ohlásila okamžitě, bylo to právě v době odpoledního čaje, a mluvila se mnou krásně a vzdělaně jak Audrey Hepburnová po všech těch lekcích u profesora Higginse. Bez okolků prohlásila, že jsem byl oklamán, že představa, že by si ona sama mohla zakoupit raketu, je prostě směšná. Její penze po plukovníkovi britské armády není zdaleka tak velká, aby si to mohla dovolit, když ceny životních potřeb neustále stoupají. Raketu jí v zahradě instalovali přes její protesty, kvůli rovnováze. Napsala prý o tom pobouřený dopis Timesům, ale neotiskli jí ho. Řekla dokonce, že jsme oběťmi spiknutí, ale já jsem tuto její poznámku nekomentoval.

Byl jsem při tom prvním rozhovoru jak na trní, protože telefonování do Anglie stojí nekřesťanské peníze. Příště však zavola-la ona a pak jsme spolu mluvivali skoro každý týden. Usoudil jsem, že penze ^z po plukovníkovi britské armády nemůže být zase ^{došla,} tak ^{ma-}lá. Seznámili jsme se s jejím životním příběhem, který byl nesmírně zajímavý. Vyprávěla nám o životě v koloniích před válkou. Její manžel, plukovník Graham, byl nepochybně velmi čestný muž. Zemřel před pěti lety, když mu bylo bezmála pětadesát.

Prostřednictvím paní Grahamové jsme poznali ⁽ⁱ⁾ blíže životy jejích příbuzných a mnoha lidí v Clare. Když byli u ní na čaji známí a přátelé, vyprávěla jim moje žena o tom, jak naše kočka Lízinka, kterou jsme měli před třemi lety, před kocourem Thomasem, uměla sama otevřít všechny dveře v našem bytě, jak jeden vzdělaný Sikh, se kterým jsme se náhodou setkali o Štědrém večeru, a který věřil v převtělování duší, prohlásil, že v Lízince může dlít duše dívky ze vznešeného rodu, a jak ona se k němu za to přivinula a jak potom spolu mluvili indicky. Moje žena se ovšem nemohla nezmí-nit o tom, že Lízinka vypadla z okna ~~z~~ ^{pátého} poschodí a zabila se. Slyšeli jsme, jak hosté paní Grahamové vykřikli: "Oh, how sad!"

Naše rakety nás s paní Grahamovou velice sblížily. Před vánočními jsme měli doma dokonce malou hádku, protože jsme se nemohli shodnout na tom, jaký dáreček paní Grahamové poslat. Posílat domácí víno a domácí klobásy není dovoleno a posílat nějakou hloupost je zas trapné. Nakonec jsme jí poslali knihu o Santiniho barokním stavitelství. My jsme od ní dostali vkusnou vázičku s dírkami, uvnitř hoří knot ve voňavém vosku. Jmenuje se to Ceilidh lamp.

Skutečně jsme si zvykli, jak pravil onen důstojník. Ostatně naše situace přestala být brzy tak vyjimečnou. Uplynulo jen pár měsíců a já jsem zaregistroval, že muži ve žlutých montérkách instalují další raketu na balkóně družstevního domu naproti ve stráni. Dokonce i u sousedů přes dva bloky se objevila po čase raketa a pak ji vztyčili na ploché střeše rodinného domu vedle kostela, kterému kdysi sundali věž, aby příliš okatě netrčela vedle pomníku padlým vojákům z druhé světové války. Stáli jsme často vedle naší rakety a dívali se, jak se děti v jeslích houpají na houpačkách a jak lidé chodí venčit psy. Paní Grahamová má psa jménem Bonzo a má ho velmi ráda, jak to ani jinak v Anglii nejde.

I moje žena se nakonec s raketou smířila. Několikrát jsem ji přistihl, jak po úklidu pokoje otírá suchým hadrem matný povrch rakety, na kterém přece jen začaly postupem času ulpívat všelijaké průmyslové zplodiny. Materiál, ze kterého byla raketa vyrobena, byl ovšem prvotřídní a určitě vyhovoval prvnímu stupni kvality. Nezahlédl jsem na raketě ani jedinou známku koroze. Ze začátku jsem přikládal ucho k jejímu hladkému povrchu a naslouchal jsem, jestli uvnitř třeba něco netiká. Bylo to naivní, mohl jsem přece vědět, že tyhle věci se odpalují na dálku rádiem. Uvnitř hlavice bylo naprosté ticho. Bylo však příjemné přikládat obličej k raketě. Její povrch si udržoval jakýmsi zázrakem stálou teplotu. I když do ní pralo slunce, byla na omak vlažná a za třeskutých mrazů jsem si na ní ohříval ruce. Jednou jsem s napětím pozoroval, jak se na jejím vrcholu pokouší usadit hrdlička, kterých je tu plno, prý se kříží s holuby. Avšak pro její fialové nožičky bylo na ostré špici málo místa.

Abych pravdu řekl, trochu jsme z té naší rakety i tyli. Paní Grahamová, která se svým plukovníkem neměla děti, si nás velmi ob-

líbila a sem tam nám něco poslala. To bylo radosti, když jsme otvírali její balíčky! Pokaždé nás čekalo nějaké překvapení. Jednou to byl dokonale rozpustný bílý prášek do kávy, který přišel právě v době, kdy u nás nebylo k dostání kondensované mléko. Jindy zase kulíčkové pero s digitálními hodinkami. I náš kocour si přišel na své, dostal konzervu klokaního ragú. Bylo nám to trochu trapné, protože jsme neměli čím oplácet, tak jsme se aspoň rozplývali anglickými díky.

Už jsem se začal myslet ve zlém na onoho důstojníka, který mě oklamal, jistě v zájmu čehosi. Udělal dobře, když nám řekl, kde vzniklo, pro nás tak výhodné, porušení rovnováhy mezi dvěma vojenskými bloky. Nikdy jsem ho už nespatriil. Ale často jsem si ho představoval, jak klidně, ^{lece} důrazně a nesmlouvavě koná svou odpovědnou práci. Anebo jak zase po práci odpočívá doma a dívá se ~~společně~~ se ženou na televizi. Možná byl mezitím povýšen, dnes vím, že to byl velmi schopný muž.

Náš život s raketou šťastně vyvrcholil jednou na jaře, když jsme dostali od paní Grahamové písemné pozvání, abychom ji v létě navštívili. Psala nám, že její dům v Clare bude naším domem, že si prohlédneme její raketu, jejímž prostřednictvím jsme se in such a strange way seznámili, že se na nás těší ona i její přátelé a že všechno by mohlo být very pleasant. Tu noc jsme skoro nespali a představovali jsme si, jaké to bude, až uvidíme z loď ^{átory} doverské. Rozhodli jsme se jet vlakem, abychom z toho více měli, je to také lacinější. Já jsem si tajně umínil, že se za každou cenu vydám do Lake Districtu a projedu se vyhlídkovou loď po jezeře Coniston. Kdoví o čem všem snila moje žena.

S rozdechvelými pocity jsme si podali žádosti o pas. Byli jsme nyní na tom stejně jak ti lidé, kterým jsme se smávali, ti, kteří se rozhodli, že pojedou k moři a pak půl roku snášeli na hromadu konzervy a zavařovali hotová jídla. My jsme však měli s nimi společné jen to velké očekávání, protože my nic shánět nemuseli, my budeme, jak řekla jednoznačně paní Grahamová, jejími milými hosty. Místo toho jsme četli hodně anglické knihy, jako třeba Neblahý Juda a Milenec Lady Chatterleyové, abychom měli o čem konversovat a abychom nevypadali jak východní barbaři.

V této vzrušené a šťastným očekáváním naplněné době jsem jednou za jasného slunečního odpoledne seděl u psacího stolu a něco jsem psal, nějakou hloupost asi. Moje žena v kuchyni žehlila no-

vou žehličkou. Najednou a bez předchozího varování se dům otřásl v základech, šlehlo to oranžovým světlem a pak vše pokračovalo šíleným jekotem, který pomalu slábnul. Hned jsem věděl, co se stalo. Ale moje fyzické reakce jsou pomalé. A tak byla moje žena první v pokoji, odkud se vcházelo na balkón s naší raketou. Když jsem se přišoural já a stanul vedle ní, rozptyloval se pomalu dým, štiplavý, jak kdyby pocházel z pekelného ohně. Viděli jsme, že celý balkón je urván a že raketa je pryč. Dveře vedly bez přechodu do hloubky pod námi. Přistoupili jsme k té nebezpečně zející propasti a sledovali jsme beze slova důvěrně známý obraz domů, zahrad, otevřených oken a zaparkovaných aut, který jakoby se pomalu vynořoval z raných par nebo z kouře cigaret. Už bylo vidět, že zmizely všechny rakety, nejen ta naše. Podíval jsem se na hodinky a spočítal jsem si, že uplynuly asi tři minuty. Právě teď anebo v nějakém příštím okamžiku se někde vysoko v řídkém vzduchu mine naše raketa s raketou paní Grahamové. Rychle jsem si představil Evropu a hádal, kde to tak asi bude. Nejspíše někde nad klikatým údolím Kýna. Tam to trochu znám.

Slunce svítilo přes rozpadávající se clonu kouře stále zlatěji, tak jak má na začátku léta svítit. Moje žena řekla, že zapomněla v kuchyni vypnout žehličku. Odvětil jsem, že teď už na tom ne-sejde a objal jsem ji kolem ramen. Polekáné hrdličky, ti nevědomí a tupí ptáci, usedly na těch několik zbývajících minut na strom, který sahá svými větvemi až k nám do pátého patra.

Listopad 1983

Iva Kotrlá

/obrázky z cest VI./

Část mnohozvládná:

V Čechině, předměstské vesnici na kopci nad hrnem, několik desítek metrů nad smyčkovou autobusů městské dopravy, skvěl se po celé jaro na vrátech místní požární zbrojnice půlmetrový nápis: Hicl nás vede a dovede! To první slovo bylo ale barvou nadřtnuté tak nečitelné, že jen z blízkosti 1 metru přestalo být nadávkou... kdo by však chodil tak blízko ke garáži požárníků, když nshoří?

+ + +

1. června uplynulo 20 let od znovné reformy a od prvních dělnických napokojů v LVBĚ, v Leninových závodech v Pílni, které mají nyní zase ten příznačný český název Škoda. K té znovné /neopakovatelné/ reformě však: i před ní stál sáček káminu 2 Kčs. Po reformě stál pak 20 haléřů a nyní, po třiceti letech je k dostání za 2 Kčs a 10 haléřů. Co tím chce naznačit?

+ + +

Ze výlohou Ús. spisovatele na České ulici v Brně byla po celý červen vystavená zvátěšená fotografie dvou starých a šedivých mužů s nápisem: "Báseník Zdeněk Spilka se svým životopiscem Dr. Bedřichem Slavíkem v Hradci n.Moravici". Uvědomila jsem si: kteří to jen životopisci budou sedět vedle spisovatelů a básníků, umlčených po r.1970, až 1^{1/2} let uplyne 36 let od vydání poslední knihy? A budou sedět, ještě žít, na lavičce, ve stínu stromů své vlasti? Mohou mít skuteční tvůrci tuto trpělivost?

+ + +

V samotném začátku prázdnin se v Brněnském večerníku objevila literární recenze od Zdeněka Lehmína, docenta, jehož vyhození z brněnské univerzity v počátku "normalizace" se znou dost otřáse. Do tiskového orgánu měst. výboru LŠÚ tak po Janu Skácelovi, Oldřichu Mikuláškově, Antonínu Přidalovi a Lubomíru Kovákovi pronikl další autor z okruhu bývalého Korta do domu... šťastné to průniky před rokem 1984!

+ + +

Po rozsudcích a uvěznění mladých františkánů jsem znovu nahlédla do Ústavy ČSSR. Ano, je tam neodmyslitelně zakotvena rovnoprávnost mužů a žen před zákonem: přítom ženy - i když čaroto a nepfekonatelnými potíženími, zvláště na Slovensku - vstupují do fehelních řádů, zatímco u mužů je tato stejná snaha přianě trestná... Ústavu ČSSR jsem dala rychle z domu, abych nad ní nemusela přemýšlet: v antikvariátu /v tom krásném, hned za Karlovým mostem/ ji však odmítli odkoupit!

nechtěli ji ani jako dar...

Fotbalisté Zbrojovky vypadli - za roku značné části mužského obyvatelstva jižní Moravy z I. ligy a sestoupili do české národní ligy. Ta česká národní - málem jako propadliště do pekel - není i tento fakt v současném kontextu myšlenkami našeho národa něčím příznačným? Přitom právě v k.p. Zbrojovka vznikl v r. 1980 první "klub mladých přátel SNE" v české socialistické republice; prý aby se i oficiálně eliminovala činnost mladých fandů Zbrojovky; čiň čertu dobře a peklem se ti odmění...

+ + +

Těsně vedle zdi jediného ostravského chrámu /Božského Spasitele/ vybudovala naše společnost veřejné záchodky. I tam však bují potřeba poezie: ve vstupní katakombální prostora dámské části tam visela začátkem července na lepence vyrytá básně, sepsaná správcovou oněch prostor. Zbytečně ji však ukryvala před božím světlem letošního parného léta: mnohý zasloužilý umělec a básník by ji rád vydal ve svých Sebraných spisech. Citují: Žena je všude/ kde je jí třeba / Žena je komidlo života/ Žena je láska, práce / i něha / všude je její ochota

+ + +

V polovině července byla v Brně, v Galerii mladých /!!/ vernisáž umělců z Křivonické školy, Karla Nepraše a Jana Steklíka. Když se v úvodním proslovu ozvalo jméno Olaga Suse a pak i bývalého měsíčníku Nosta do domu, okřikl čtoucího - redaktora komunistického tisku - jeden z přítomných autorů: Kecáři! Nech toho! A své výzvy opakoval... Z vystavených artefaktů mě nejvíce zaujaly tři igelitové pytlíky, visící na drátěných sátarasech: v jednom byla voda, v druhém semě a ve třetím neznámá semena.

+ + +

O prázdninách na Slovensku otevřeli opravenou část zřícenin Spišského hradu. Tamní slovenská průvodkyně mnohokrát výpravám zdůrazňovala, že se jedná o největší hrad a hradní objekt v celé Československé socialistické republice. Když se jí snažil jeden z přítomných českých turistů opravit, že největším hradem a hradním objektem v ČSSR zůstává Pražský hrad, trvala i nadále na svém: že to má tak "napísáno". Další z českých turistů se neudržel a poznamenal - ale ne příliš nahlas: Tak si sem přestěhujte i prezidenta!

+ + +

Jak velice rozumím mužům, kteří pochopili, že už nikdy ve své vlasti nedostanou žádnou z literárních cen a tak se raději procházejí Nobel-allejí ve Vídni. V jejich žilách koluje romantická a moudrá krev... Šlechtické aleje! Ale Ivan Blatný, pítící ve skleníku, kde jeho druzi v blázinci sabradničí, posílá do Brna poštou stále své básně a opájí se v nich brněnskou atmosférou - před rokem 1948... Kdo jiný si ji tak přesně pamatuje?

Sachalinský incident z hlediska Miklucho-Maklaje: Každé nepatrné sdí-
liště kapuánců ve střední Nové Guinei je se sousední vesnicí ve stavu
mírného lovu lebek. Slovu "mírný" je rozuměno tak, že domorodci sice
nepočínají organizované loupežné výpravy, aby získali šádoucí hlavy
sousedních válečníků, nýbrž jen příležitostně uzmu hlavy ženám a malým
dětem, které náhodou potkají v lesích.

+ + +

Doslechla jsem se v Brně-Žabovřeskách, že nejděsivější vojenské pře-
hlídky v současné době se letos poprvé v dějinách nezúčastnil nej-
vyšší představitel SSSR. Když uvážím tu hloubku tradice - že moskev-
ské tržiště přejmenovali už v době našeho baroka na Rudé náměstí a že
je tam stále k vidění kamenná tribuna, tzv. čelné místo, odkud byly
vyhláškovány carské dekrety a nařízení - pak si uvědomuji, že vládnou-
cí muži stojící na stále stejném místě jsou pro defilující vojska ja-
ko zanožená smrt: jejich počet a křik už nevnímají. A jdou.

+ + +

Část stručnější:

Ostrovskij ve Sněhurce má zdůrazněné "rozviklané schůčky" - nepořádek
tedy vždy jako nutná součást slovenského folklóru...

+ + +

Čechy už jako středověká hospoda:

společná mísa i miska na peníze.

+ + +

Pravda člověka narozeného na Východ od Labe:

Vtip je nepravost. - Martin Luther, Postila 1525

+ + +

Co nepřevzali z křesťanství při nekonečném oficiálním projevu:

Humoru vyhradil závěrečnou část kázání nejlepší kazatel.

+ + +

Z pokladnice lidové moudrosti, pro kádrová oddělení:

na Moravě si děvčata balila leskevec do rubákových šátků
a když zrudl a zčervenal, byl milý věrný. I na cestách ...

+ + +

V zlátnoucí barvě gdaňské kořalky se už utopil nejméně generální štáb
v Evropě.

+ + +

Nebozí vlasatci:

Líbají se, aby se ubezpečili, že nejsou mrtví. Na rušné
ulici.

+ + +

Literární povzdech z osmdesátých let v ČSSR:

Je tolik potíží - málo peněz, hodně lži a zvyk.

11. senzorický psací stroj

s 300 průklepy: /sen tichého literáta/.

+ + +

Literát v domácnosti, který neemigroval:

Připoutali ho ke dřezu a pak ho zapíchli.

A viděl hvězdy jako výkaly knižních molů.

+ + +

Ze situace Východu:

Třikrát onen ost - hmotnost, zrakost rovnost, stádočnost.

Na rozsáhlých planinách...

+ + +

Ve východních Himalájích je kmen Tabšu, kde muži i ženy zluví
dvěma rozdílnými jazyky. U nás se to nyní týká generací: synové
dvou českých básníků /Krubín, Bochořák/ uprchli v zinném roce i
s rodinami ze žen. Jejich otcové po celý život opěvovali svůj
rodný kraj a jeden z těch synů se usadil letos až na pobřeží
Tichého oceánu - kde zanikne i zvuk otcovských slov!

+ + +

Stále se mýlit je zákrakem českého fortelu ...

+ + +

Známe trojí druh mrtvice:

Grdeční, moskovou a mordovou. Ta třetí ohrožuje

před r. 1984 celé národy!

+ + +

Bynější Čechy a Morava po normalizaci:

V krajině sypkého úsměvu rozsvěťte

ta gurnánská ústa pravdy!

+ + +

Slyšel celoročních komentářů z televizních Aktualit:

Všechny udavačské dopisy jsou peány modrou krví!

+ + +

Proč jsem se dožil tolika let?

Díky chatrnému zdraví jsem nemusel na vojnu a do

žádné války a v roce 1948 - to už jsem byl

v invalidním důchodu!

/občan od Znojma, nar. 1888/

+ + +

Manželka laureáta v dávdle při hře o Gottwaldovi:

A zavěsila se do jeho podpaždí, jako by žena

byla teploměrem lidské kultury.

Předmluvy a doalovy v Čechách uvedou už i Tomáše Alvu Edisona představit pouze jako režiséra filmu o upíru Frankensteinovi.

+ + +

Škvorecký: progresová jízlivost

Čáral: všeobecná bezbožnost.

+ + +

Z současné situací mnoha českých literátů:

ČE Neruda přispíval do emigrantského tisku pod pseudonymem - do časopisu Čech, vydávaného od r. 1861 ve Švýcarsku.

+ + +

Ze statistické ročenky:

Každý Čech spotřebuje za den 25 kostek cukru.

+ + +

Sunar v denním tisku:

Mléko, obsahující všechny kiviiny, až na salám.

+ + +

Návrh májového heala:

Celý vesmír je přechodná fáze od socialismu ke komunismu.

+ + +

Vláda všešlá s revoluce buduje vědy nové a noblesnější hřbitovy.

+ + +

Politické procesy z hlediska státu:

Děti si nikdy nedají ujít to potěšení se děsit !

+ + +

Bartolomějská noc chystaná na Bartolomějské v Praze? Jas ?

+ + +

Policejti odstřeďují Kléčnou dráhu až jím hvězdičky padají na ramena. Českoslováky už zvládli. A pořád se jim říká zlikafí.

+ + +

V Čechách každým rokem 25. února měsíc páchne jako štiplavý prach - střelný a popravčí! Pak přichází křesťanský velikonoční smích.

+ + +

Na polích stále dokola:

rentabilní vnady - indolentní seclák.

+ + +

Nepřítel utajený paragraf Trestního zákoníku:

Náboženství je zločin, který bude brzo vymýcen.

+ + +

V Moravském Písku je ulice, vedoucí do vilkové čtvrti, s podivuhodným názvem: Konzumní ...

Ještě jednou v tomto století ?

Jakmile s námi

přestane počítat valmoe, na kterou jsme spoléhali,
propadáme se do beznaděje, místo abychoz se radovali
a náhle nabyté svobody. I na dobu jednoho týdne ...

* * *

K 19. století v Čechách:

I tehdy bylo možné vzít Čechům vztah ke věnu -
k svobodě, k Polsku, k Bohu, k Cirkvi - jen vztah
k jaru si ubránili; pro jarní měsíce zůstala v
čestně západní jaéna - apríl a máj. Tento vztah
k jaru jim nebylo možné vzít ...

* * *

Před stoč lety byl fedrovní list místo spazka pasu
a dnes je pas kovou přeskou s opasku...

* * *

Z vysokokožského díla:

studovaný terain: Kulturní spotřebitelé
dop. literatura : Žok s budoucností

* * *

Lidé na pražských ulicích, v pedátcích jara 1983:

Konzervy vytážené se soli.

* * *

Socialistická cesta ds. zemědělství:

Zbytky strojů měněných v hnoj se vrací zemi.

* * *

Jako první na světě /?/

jane zajistili vyšší životní standart obyvatelů
venkova, ale co - kromě hesel - zbylo obyvatelům
míst?

* * *

Její bradavky zvláště úspěchem:

mladá soudkyně v Justičnía paláci při rozsudku
dle § 100.

* * *

I manželství jako tělesná veda

řešená chirurgy v soudcovských talárech:

* * *

Protestantismus: Základní učení není taková, jako můj Bůh. /Bápis
na pozvání presbytera na Československé vyznání./

Opětné poučení z 1. září, tentokrát od Ochotského moře:

Veliké národy věří v sebe a v případě nutnosti musí fakta
věřit v ně. Pokud je nová válka nemáte se stolu. Ty fakta...

+ + +

Říše Léonie má jen kartonové hranice ...

+ + +

Neúspěšný čas přesvědčuje jednotlivé komunisty víc, než jakékoliv
politické argumenty ...

+ + +

Poučení ze soukromí propagandy, když se rozjede naplno:

Neuchopitelný Bůh při stvoření světa by vytvořil nedýchatele !

+ + +

Neustálé dozvuky ze stalinické epochy /k sarti ps Josefa Kárty,
který i v prvním roce osmdesátých let prožil své 17. věnoce v
socialistických věznicích, než zemřel/; Když se kácí les, létají
třísky a snad jen skuteční bárnáci, kněží a ucožené matky odpadá-
vají s proudů let jak piliny z cedru, které nehnijí.

+ + +

V Čechách, po stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí,
vyrstal problém, který se bude sabyvat celý svět v příštím stole-
tí: Skutečná žena. Co je to skutečná žena ?

+ + +

Škutná předvojenská příprava dívek z českých univerzit:
v okopech tichého rozhovoru o lásce - v krvi potratů.

+ + +

Vědecký inserát z oblasti antikoncepcie:

Hledá se mechanický mikropřístroj, spalující sulikul !

+ + +

Petršinská rozhledna:

Věda a technika byla pokusně vnočná pouze v 19. století.

V současnosti je to nepřístupný podstavec antény
sloužící podivným účelům ...

+ + +

Lidé seskupení v Jihlavě kolem karoserie svého auta vyhlíželi
teskně jak české skleněné perly barvené výtažkem z rybích šupin
- při pohledu na japonskou perlu ...

+ + +

Bůh, který umrtvil ekumenickou spolupráci a k drobnějším církvím
se chová s větší benevolencí, naplňuje svým způsobem divné ustano-
vení z bible: nevařit mláďe v mléku jeho matky.

Z májových pobožností: Bůh, který rozdává
v neděli nesnášné radosti je v Čechách pobíhě
každého věšního domu v objetí arpu a kladiva.

+ + +

O hodnotě obyvatel Československa nerozhoduje to, co každý
s nich zná, ale co koná ?

+ + +

Moderní architektura Paláce Kultury v Praze, vyprojektovaná
Vojenským ústavem, je v práci se sklen - tedy v zrcadlení se
světa. A jeho hrůzy.

+ + +

Konec normalizace před rokem 2 000 ?
/ Vítěz trestá postupně, postupně a krutě, až spadne do porážky.

+ + +

Jediné nehlídané hranice Československa:

opíjet se vlastním tělem, tomu se říká - užít si !

+ + +

Církev v ČSR mlčí o tom, co vidíme na první pohled a jako
současníci: uči nás vidět, a ne fotografovat.

+ + +

Portrét politika:

A zůstala v něm jen slovní troska ...

+ + +

První až třetí přikázání pro voliče na Západě:

Neuposornost při četbě denního tisku, to je živná
půda pro vznik všech diktatur ...

+ + +

První volby zesnemenané v dějinách spásy, dopřdy vítězně pro
Barabáše !

+ + +

Moudrost státníkova /když upíjí se sklenky při projevu/ :

Jsem přesvědčen, že každému bych mohl pouze zalčet
ono tajemství, v jehož stínu tloustneme ...

+ + +

Hliníkové puklíky s metra:

Jak potřebujeme obložit své betonové svědomí ...

+ + +

Kdo dobře rozumívá

je stratégem v milostné aféře, ale láska je mimo tyto sféry! O tom mluví slovesné umění !

+ + +

Atmosféra v povídce

musí být jako když se diamantem rozřízne průhledné sklo a drt napadá čtenáři do očí. Může si je pročístit dalším a opakovaným čtením ...

+ + +

Pro celý rok jsem se snažila psát žhavou prózu, viděnou citlivým objektivem: Ale kdyby jenom to! Starší a zkušený spisovatel mi dal najevo, že píše jako grafoman... Za přirovnání !

+ + +

Závěrem - opět o nápisu - jen více vyjadřující:

Proběhlo letos okrouhlé výročí smrti českého malíře Vojtěcha Preisiga, kterého i s dcerou umučili Němci za války. Byl zapojen do odboje, ale jako umělec nemohl, než riskovat ještě víc: vytvořil tak nejedvák-nějšší pohlednici svého druhu, na níž alžovskou kresbu Žižky doplnil výrokem, adresovaným vládcům v protektorátě. Na rubu - skutečně vydané! - pohlednice bylo uvedeno "Starý záhadný nápis", avšak při bedlivějším čtení cnoho jakoby latinského textu bylo možné číst bojovné Žižkovo poselství: Ne mine mi to pálení v oku, abych té chaze natlouci mohl ?

+ + +

Co už ale dnes neprobíhá v tom proslulém československém dialektickém prstokladu: jinak ve sféře soukromé a jinak ve sféře veřejné?

+ + +

Jak přesná je čeština ve slově: chaatáci !

+ + +

Ta smuteční bída písmen:

Podkávky odpádlé po cestě vyhnání z ráje ...

+ + +

Při modlitbě

není hlavní jazyk, ale dech překvapeného anděla !

Zima jako by polevovala v půlce března. Na odtávajícím ledě rybníku už byla vrstvička vody. Někde uprostřed oválu stály na té křehké slupce, po kotníky, dvě husy. Stály nehybně a odrážely se dokonale v mělké vodičce, takže tam byly husy čtyři: dvě hlavou dolů, dvě hlavou nahoru. Nebe šedavé, kolem rybníka po delších stranách elipsy křoví, a po kratších z jedné strany mohutné vlasaté vrby a z druhé lípy. Proti té světlešedé na obloze a vzdutém^u kopci s Lipnicí hradem všechno jako z Pilečka. Pomyslel jsem na něho a představil jsem si, že by ten výjev nebo ten příběh o dvou husách na rybníce udělal jako zrcadlo samoty a nevědomí - dvě husy, které nic nevědí o sobě ani o kopci k hradu, ani o větvích vrb, na nichž sedí, jako hnidy vši na vlasech, nasazené pupence. Ani o Lipnici, ani o dějinách ani o vesmíru. Jen jsou. Bílé husy na černé hladině ledového zrcadla.

Když jsem se chystal, že si to o Jindřichu Pilečkovi a o těch husách napíšu, udála se klasická příhoda režimů, v nichž je občanství majetkem státu.

Před okny zastavilo auto, po dvorku jdou dva páni, zaklepou na dveře chalupy, a když jim otevřu, pronesou svou klasickou zaklínací formuli...

x

... Uvědomil jsem si . několik dní na to, v záplavě sněhu za vesnicí, - zima se ještě honem vrátila, jako by chtěla dohonit, co zameškala v prosinci a v lednu - že vzduch, ani sníh a sněhová

pláň a zimní nebe, ani prostor do daleka - nic že nepomáhá. Nahore v dálce stoupal vzhůru po svahu jako po okraji veliké mísy na lyžích Honzík, Drahunka s Terezkou zacházely na běžkách za lesík po jejím opačném kraji a já jsem stál někde u dna mísy s Lízou na sáňkách. Bylo ticho a mrakem nemocně prosvítalo bleděkalné slunce jako z krajin německých romantiků. Nepomáhalo to. Ani krajina, ani děti ani žena ani svobodný prostor plný vzduchu. Pánové mohou kdykoli přijít. Zase dva, vždycky dva, jako v Procesu. Třeba na lyžích sem na dno té mísy. Viděl bych je nejdřív v dálce jako tečky a potom bych slyšel hlasy. Měli by červené čepice s bambulkou. Svinuli by vesele sněžný koberec, srolovali by nebe, děti vstrčili do pytle a odčerpali vzduch. Nic není moje ani naše, jsme kdykoli ze všeho vyňatelní a odtransportovatelní. Ta pláň za vesnicí je iluze svobody. Přepadla mě úzkost. Rozhlížel jsem se, kam by se dalo zalézt, zavrtat se, uniknout a zároveň jsem, jako Josef K., pozoroval sám sebe jakoby neúčastně, s vědomím neodvolatelnosti rozsudku.

Ta sněhová pláň nebyla ze sna. Ani ta potřeba svinout se a chránit si břicho.

x

Na depresích je krásné, že přecházejí.

Večer jsem četl v Promesse de l'aube od Romaina Garyho:

"Nevyčítám nic lidem, kteří po porážce v r. 1940 přijali ve Francii podmínky příměří. Velice dobře rozumím všem, kdo odmítli jít s de Gaullem. Byli příliš zabydlení ve svém nábytku, kterému říkali společenské postavení. Naučili se být "rozumní", a vnukali jiným rozumnost, otrávený heřmánek, který nám životní

něhož se spolehlivě dostanou součástky - a zavřenou hubu.

Když snil básník Stanislav Neumann ml. v padesátých letech ve svazácké košili o stodeseti procentech radosti, o pětiletce páté a bílé silnici, kterou si postavíme do skvělé budoucnosti, byl nevědomý a nadšený schematic - a tragický osud. Dopustil se fatálního omylu, že myslel a žil příliš na 110 % vážně své nadšení, stavěl doslova i v básních silnice do budoucnosti a - dnes se říká trestuhodně - netušil, že je nástrojem v ruce makléřů a handlířů se světlou budoucností.

Prazvláštní anomálie: střízlík s pihovatým nosem a pichlavým pohledem tmavých očí, byl jakási zminiaturizovaná a zkarikovaná odlika svého děda S.K. Neumann^a, uhrančivého suveréna pro celou avantgardu 20. a 30. let, komunisty, potom na čas "zrádce strany" a nakonec přece jen stranické relikvie. Stáníček měl prsty žluté od cigaret, ráčkoval a bojoval svůj svatý boj za stodeset procent radosti ještě v době, kdy se po Stalinově smrti den za dnem obnažovaly dál a dál příšerné rozměry zločinu spáchaného na lidech, na lidstvu. Ještě v šedesátých letech věřil v čistotu idejí svého vysněného komunismu, v jeho představě nedostatečně uskutečňovaných procitající a rebelující kulturou. Milan Kundera tehdy napsal do Literárek proti jedné Neumannově polodenunciací spisovatelů drtivý sarkastický pamflet. Jmenoval se, tuším, O písaři Adalbertovi a hájil romantickou představu mohutné obrody společnosti a nového demokratického socialismu proti zastuzenému dogmatismu nepoučitelných partajníků Neumannova typu.

Když pak přijely do Prahy v osmašedesátém tanky, napsal Stáníček dopis na rozloučenou a zabil se.

Nikdo jsme pro něho neměli v šedesátých letech dobré slovo. Já je teď mám, když poslouchám ten refrén:

návyk pomaloučku vlévá do hrdla s tou jeho nasládlou chutí poniženosti, odřikání a souhlasu. Byli vzdělaní, přemýšliví, jemní, snilkové, kultivovaní, skeptičtí, z dobrých rodin a dobře vychovaní, zapálení pro humanitu. Ale v hloubi duše vždycky tajně věděli, že lidskost je neuskutečnitelné pokušení a přijali proto Hitlerovo vítězství jako něco samozřejmého... A měli pravdu, což by je už samo o sobě bývalo mělo varovat. Měli pravdu, je-li míněna jako šikovnost a opatrnost, je-li míněna jako odmítní dobrodružství a jako umění ze všeho se vyvléct. Měli pravdu v tom smyslu, který by byl Ježíše uchránil před smrtí na kříži, nedal van Goghovi malovat, mému Morelovi chránit slony, Francouzům, aby se dali za války popravovat, a který by byl spojil v nebytí, zabrániv jim, aby se narodily, katedrály, galerie, říše a civilizace."

V rádiu hráli oblíbenou píseň, hit Televizního studia mladých s refrénem:

Jenom tak, jak se má /podtrženo S.M./

jenom právě tak

chtěl bych žít...

Ó, Romaine Gary!

V televizi ten hit zpíval přidržený a kapounovitý a už trochu přestárlý mládežnický suverén se samozřejmostí makléře, který ví co prodává a co to vynesce. A po něm si mladí efébové a dívenky v džínovině uprostřed dokončené znormalizovanosti broukají vesele své pevné odhodlání žít jak se má, mít u toho zahrádku, slunce jas, barák omítnutý břízolitem, v garáži auto tuzemské značky, do

Jenom tak, jak se má
jenom právě tak
chtěl bych žít.

Vedle toho apartně cynického zpěváka a vedle zdrcující většiny prosperujících, ochotně znormalizovaných současných lyriků mi Stáníček Neumann připadá jako čistá duše: chtěl skutečně a naosobně předělat svět k jasu a kráse. Myslel si, že je to možné, chodil věčně v něčem ošoupaném, planul a spaloval se. Až se spálil a zahynul na vlastní ideály v importované podobě.

Jak se dívám kolem, zdá se mi, že dnešní mladá generace v Československu si zbytečné ideály nepřipouští. V nemocnici, kde jsem byl na operaci žlučníky^u, ani měsíc po mém vesnickém příběhu s Franzem Kafkou a pomocníky, jsem měl se sedmnáctiletým Mirkem, pravým křídlem Meteor-klubu financovaného jedním podnikem tuším Masného průmyslu, takové rozhovory:

"Ten fotbal tě baví?"

"Jo, teď jo, když mě staví."

"Kdo?"

"Trenér přece."

"Dřív tě nestavěl?"

"Ale jó, tenhle jó. Já jsem rychlej."

"A kdo tě nestavěl?"

"Ten v Bohemce."

"Tys hrál za Bohemku?"

"Jó, za dorost. Ale to jsem byl mladej."

"Proč tě nestavěl? Hrálš špatně?"

"To né, já jsem rychlej. Ale nechodil jsem na trénink."

"Proč?"

"Tam je u Bohemky hospoda. A taky jsem byl mladej. Holky, žejo."

"Kolik ti to bylo?"

"Kolik? No čtrnáct, patnáct. Teď už mě to přešlo."

"Co tě přešlo?"

"Ty holky přece. To byla každéj tejden jedna nebo dvě. Stálo to taky prachy."

"Kdes je bral?"

"Od mámy přece, né?"

"To jsi byl v učení?"

"To né, na průmyslo/vce, na stavárně."

"Takže teď končíš?"

"To né. Já tam už nejsem."

"Jak to?"

"Já tam nechodil. Měl jsem tři sta neomluvených hodin."

"Prosím tě, a cos dělal?"

"No chodil za těma holkama a tak. Ten fotbal, že jo. Když to ruplo, tak mě vyhodili."

"A co tedy děláš?"

"Učňák, mechanika."

"To tě baví?"

"To né."

"Tak proč to děláš?"

"Něco dělat musím."

"A co by tě bavilo?"

"Ten fotbal přece. Já jsem rychlejší a on mě staví."

"Je to dobrej klub?"

"Moc né."

"Proč?"

"Má málo dobřejch. A pořád staví svého syna. Vyhodnotil ho za nejlepšího hráče."

"A není?"

"Kdepák, je špatnej."

"Proč mu to neřekneš?"

"On by mě nestavěl přece, né?"

"Chtěl bys zpátky do Bohemky?"

"Tam mě nevěvou."

"A co budeš dělat až vyhodíš ten učňák?"

"Pužu na vojnu přece. A do partaje."

"Ty jsi komunista?"

"To né. Ale udělám si politickou školu a budu poroučet, né?"

"To si tak představujete všichni? Tvoji kamarádi tady?"

"To né. Každý jak chce. Já kamarády nemám."

"Jak to? Nechodíš nikam s klukama?"

"To jo, na diskotéky. Teď se nekamarádí."

"Proč?"

"Já nevím."

"To tam nemáš kluka, kterému věříš a třeba by ses ho zastal, kdyby ho někdo shazoval nebo chtěl zbít?"

"To né. Proč bych to dělal?"

"Přece pro kamaráda?"

"To né. Dostal bych nakládačku."

"A co budeš dělat až budeš ten foť v partaji a budeš poroučet?"

"Budu se přece mít dobře, né?"

A tak dále. Nakonec se Mirek, rychlé pravé křídlo a budoucí funkcionář spolehlivě vejde do refrénu z Televizního studia mladých a bude žít jenom tak jak se má, jenom tak bude žít.

o husách a o Jindřichu Pilečkovi jsem to pro samé zatýkání a deprese v březnu nedopsal. Ale vidím ty husy s odrazem sebe samých přirostlým k nohám stále ještě přesně z končícího května. Teď už spíš jenom jako Jindřichovu grafiku, která by z jeho pohledu na rybník mohla vzniknout: zrcadlivě zdvojené husy jako bizarní květ ve středu pozornosti, ostře bílý, vyňatý z černé vody, podrobná spleť větví ve vrbách a lípách, dvě tři trochu přízračné chalupy, geologická vlna lesnaté krajiny bez podrobností až nahoru k hradu, jen naznačenému v hmotě. Dohromady jakoby s malým steskem nad opuštěností těch hus, toho děje, té krajiny, toho hradu.

Skoro všechno, co Pileček dělá, je něčím nebo někým opuštěné: děj, který se odehrál a zanechal pár stop po události už nepřítomné, prázdné město, samota kraji. Náměstí za ranního rozbřesku: pravouhlá kašna zrcadlí nebe, na kašně kostřička snědené ryby, u kašny pes, perspektiva stromů, po štrece v dálce vlak s vlajícím kouřem. Liduprázdno s kostrou ryby, s kadícím psem, s jasným světlem a vlakem nikam. Zimomřivo. Nebo: liduprázdné náměstí s kulisou fronty domů. V popředí veze muž oblečený v něčem, co se podobá kutně a v podivném jakémsi rabínském klobouku káru a na káře velké zrcadlo v oválném rámu. V zrcadle se odráží kopule kostela, vršky domovních štítů a korun neviděných stromů, a dál nad nimi nekonečná čírá výška. Je to podivná postava, podivná jízda se zrcadlem plným iluze tlukoucího života ve městě plném prázdna a úzkosti. Stejně dobře by ten černý muž mohl vézt sřatou hlavu Jana Křtitele nebo Marie Antoinetty.

Pileček je básník úzkosti, tiché hrůzy, osamělé krásy, přízračného světla, nenávratně dokonalejších dějů. Jeho domy mají okna

jako pohádkové vytřeštěné oči. Černé nebe nad vodami a nad bizarními městy je plné osiřelých hvězd.

Prázdné krajiny se vzdouvají a klesají do rýh připomínajících rány nebo žensk^é pohlaví, svíraná stehny svahů. Do jezírek a rybníků padá slepé nebe.

V surrealistických průhledech do skal se rozkládají prázdné architektury měst zalí té sluncem, obří židle vrostlá nohama - mohutnými duby - do země obrůstá divoce novým větvoím. Zarůstá, jako zaroste opuštěná planeta.

Dáma, krásná a lhostejná, nese na klobouku město. Líbezná krajina s klikatou řekou spějící k slunci je kaširovaná idyla, nesená a podpíraná zespod kmeny stromů, jejichž vršky lemují řeku. Obří dívčí paže s hodinkami na zápěstí spočívá, zemdlená láskou nebo únavou nebo smrtelností, rozložena přes vlnu krajiny mezi věkovitými hustými korunami stromů: obraz se jmenuje Čas.

Zabitý sokol leží zvrácen na zřasené plachtě podpírané holemi vetknutými do země. Na vrcholu v horské krajině. A v hodině západu, která tak sevře nebohé srdce, jak píše Sova.

Všechno je to jakási plachá, zmučená, k trvání odsouzená krása, svět úzkosti a světla divadelně strašidelného v noci, a vražedně prudkého, vrhajícího černé stíny za poledne.

Je to útěk z hřmotu a děsu civilizace do krajin bez útěchy, ale aspoň tichých. Do krajin, měst, vod, snů, plných ticha: rybníčného a rybného, skalnatého, rozeklaného v rozsedl^íkách, měsíčního, polního, stromového, jezerního, kamenného, zděného, zrcadlicího, rostlinného, sošného, utkvělého.

Ta úzkost a potřeba ticha je v Jindřichovi: pokaždé, když mu otevřu dveře, je v nich zarámován jako portrét pobledlého muže s nedůvěřivým pohledem od Dürera nebo od Holbeina mladšího. Je v placaté čepičce, v kabátku a úzkých manšestrácích, ale je

zároveň z dávná svých mistrů, z ticha těch portrétů. Nehodí se do tohoto světa sofistikovane úskočnosti, násilí, nástrah, obmyslu, žravosti a hamižnosti. Sloh jeho virtuózního rytectví se živí neomylně, matečně z křehké plachosti a snivé fantazie jeho duše, z jeho biologické útlosti a nedůvěry ke každému sílactví, řevu a shlukování, kterými se cítí ohrožen; ale plyne i z umělecké, duchovní nedůvěry v obecnou lež, ve všeobecný všesvětový klam a nepravost.

Kdykoli s ním mluvím, mám pocit, že se mnou je a zároveň není. Nalévá z velkého hnědého džbánu pivo, říká něco v našem společném čase, teď, zde a zároveň souvisí s jakýmsi jiným časem nebo časy a událostmi. S časem dětství, s časem dospívání a v něm hrozivými osamělými domy, tmou, neodhalenými vraždami a prázdným dlážděním ve středověkém Lokti pod Krušnými horami. Nebo s pomalým časem geologie a trvání, obrůstaným travami a lesy v karlštejnských hvozdech, polích a strmých kopcích. Nastěhoval se tam kdysi koncem studia na Akademii do chaloupky k bábě-čarodějnici a chodil měsíce bez cíle, skoro bez jídla, bez potřeb.

Vrací se tam i do chátrajícího Lokte zděšen vědomím přítomného světa, aby si zachoval celistvost duše, a z ní potom dělá trpělivě a dlouho svou alternativu: svět lidské sebezáchovy a sebeobranu. Snad je to svět velké skepse v planetárním vanutí, s neustálým zrcadlením nezemského v pozemském - ale drží se ta skepse zuby nehty přece jen země jako záchrany. Záchrana je v řádu, který Pileček staví nepřetržitě od desky k desce. V metafyzickém řádu plaché, smutné osiřelé a zamyšlené krásy té jeho varianty světa.

Kdykoli ho přepadne něco příliš aktuálního - od pozvání sběratele, pořádajícího večírek a výstavu na jeho počest až třeba

po nenadálý návrat dávno přeboleného člověka z minulosti -
vždycky v panice upadne: z večírku, kde nechá stát hostitele i
hosty, i od člověka - ze studu přivrátit starý čas k novému.

Usedá radši k nové desce a otvírá další krajinu s donem
Quijotem plahočícím se v žáru vzhůru kamenitou cestou. Kolem do-
kola časný čas polí, vinic, zídek a stromů a před ním, v dálce
uprostřed cesty, veliké zrcadlo s věčným časem prázdného lhostej-
ného nebe, který čeká, až do něho rytíř vjede a ztratí smrtelnost.

x

Najednou mám tady na vesnici dopis z dálky od Dobrici Čosiće,
dávného přítele - kdysi jsem překládal jeho velký román, *Legenda
o noži*. Potřeboval jsem od něho radu o možnostech netypického
léčebného pobytu u moře. Napsal jsem mu s pocitem, že po tolika
letech píšu někam do neznáma. Odpověděl a připsal: "Skutečně
uběhla celá věčnost od našeho posledního setkání. Já jsem od té
doby vydal čtyři díly *Časů umírání* a dvě knihy nějakých esejů a
publicistiky, které narazily na tvrdý odpor a nepochopení lidí
u moci v mé zemi. A tak tedy žiju jak se dá: úplně mimo veřejný
život, píšu prokleté romány a pokouším se "změnat osud" jak říká
Malraux. Božice to snáší se mnou... Život se, milý S., redukuje
na nějakou realitu a ta se musí "odžít" celá jak je. Není z toho
žádný únik. I když, pravda, se odtud dají velice dobře vidět a
chápat Dějiny, které jsme se pokoušeli dělat a měnit. Ale to je
na dlouhé rozhovory a nudné knihy. Píšu teď něco, abych pochopil
a sám sobě ujasnil, co je to za tragickou křižovatku, na které se
octli lidé Evropy i mé země ve čtvrtém desetiletí tohoto věku zla."

Má u Dunaje letní dům. Před dvaceti lety jsme se jeho otevřenými okny dívali na řeku. Cachtalo se v ní a kejhalo hejno hus, jaksi nepatřičné v tom veletoku. Připravoval román z první světové války, studoval frontový materiál, hrabal se v dějinách srbského pravoslávia a četl Faulknera. Dunaj byl plný žlutého světla. Díval se na to světlo a na to plynutí a vypravoval mi, jak ho otec pozval ke své smrti. Napsal mu z vesnice, ať přijede, že je čas. Seděli celé odpoledne u stolu, pili rakiiji, jedli slaninu a maso s paprikou, vedli řeči o rodině a politice,

K večeru se objali a rozloučili. Za pár dní na to otec zemřel. Stalo se to ještě v nerozlučné patriarchální souvislosti člověka s přírodou a s národními dějinami, které se po válce v otcově i synově představě otvíraly konečně do vydobyté a vykoupené svobody a spravedlnosti.

Syn planul pro revoluci. Sotva za války dorostl, šel k partyzánům, sotva skončila válka, šel stavět komunismus. Byl zeměhryz, sedlák na své zemi a písmák rodem. Umanul si, že je třeba pochopit v té rodné zemi všechno od kořenů, tragiku, prokletí, slabost, zrádnost i hrdinství národního charakteru, aby se mohlo do nových dějin vykročit s očištěným sebeuvědoměním.

Stal se z něho uznávaný spisovatel evropského formátu a velký nezávislý duch.

Osudy nezávislých v socialismu každého i jugoslávského typu jsou podobné. Nezávisle lze s výhodou mlčet. Mluvit a psát jenom s maléry. Čosićovy začaly poté, co se vrátil z Maďarska, kde prožil tragické dny umoudřování pomocí tanků a napsal o tom knížku, pokračovaly poté, co se nezávislými názory vmísil do domácích jugoslávských ideologických národnostních i jiných sporů a skončily zmíněnými knihami eseji, tvrdě napadených stranickou a státní kritikou.

To dopoledne, co jsem psaní dostal, bylo horko po dešti.

Šel jsem se podívat do bříz na Melechově po křemeňácích. Nebyly ještě nebo mi je někdo vybral. Chodil jsem stínem a sluncem po lesní cestě a cítil jsem se tím dopisem obdarován.

Na stéble trávy seděla beruška jako kapka krve na dýce, o které Dobrica napsal v Legendě o noži kus vrcholné literatury. V horkém pryskyřičně vonícím borovém lese jsem si přivolal znovu postavu přízračného obrovitého Lazara zvaného Každějden, jak ne-slyšně chodí a hýčká smrt na svém noži, roznáší ji a dává jako mír, sladkost a ticho lidem po vesnicích a lesích, koupe ji v krvi hrdel, kanoucí teple a důvěrně žlábkem dýky k zemi.

Týden na to jsem se v Praze náhodně setkal s mladým úspěšným redaktorem kulturní rubriky tuším sarajevského rozhlasu. Zajímá ho české divadlo, natáčí pořady a rozhovory, píše reportáže. Je inteligentní, krásný jako Eféb, má invenci a moderní bystré myšlení.

Stočil jsem řeč na Čosiće. Pokýval ustaraně hlavou ze strany na stranu. Jistě, beze sporu, velký spisovatel, to nikdo nepopírá, ale na nebezpečném scestí k velkosrbskému nacionalismu. Proč na scestí a proč nebezpečném? Chápejte, že jde přece o celou Jugoslávii, o jednotu federace, řekl státnicky, vyvolává to opoziční nálady, přečtete si jeho řeč na univerzitě, Ne, to ne, u nás se nezavírá, Čosiće asi nikdo nechce zavřít, ale objektivně je to politická výzva k odporu atd. Ať píše romány a neplete se do politiky atd. Eféb je tak moderně evropsky krásný, že by mohl od hodiny k filmu. Rozvíjí své ideologizování, už je u anarchosyndikalismu a já vidím vedle té diplomatické elegance úspěšného jugoslávského světáka svého "geddu"-křupana, sedláka, jak se Dobricovi po válce přezdívalo. Odbojná kštice, trochu úsečná řeč dobývající myšlenky, víc beraní hlavy než útlého těla, vážné oči za brýlemi.

Zapomněli ho tam někde na cestě z partyzánských lesů k vyšším konsolidačním cílům a příkazům nové doby jako balvan v polích. Nikam se jim nehodí, není s ním k hnutí, je těžký, vrostlý do země.

Ovšem víc než ten balvan, který se nehne, protože ví a napíše své o našem století zla, jde o toho společensky úspěšného mladého muže. Je exportní intelektuál a ovládá rutinu cesty k úspěchu. Zakládá velkou kariéru, má sebejistotu a jugoslávsky nonšalantní samozřejmost těch úspěšných z nastupující generace, pro něž permanentní souhlas už dávno není ^{mony} ~~dom~~ jak ho kdysi sugestivně vylíčil Dominik Tatarka. Je to spíš hygienická potřeba v necessairu neboli kufříku mírně cynických nezbytností k úspěchu.

A tak mě přepadl smutek. Nad efébem, už úspěšným výpěstkem a modelovým plodem socialismu, byť, pravda, nedokonalého, neangažovaného jugoslávského. A nad tím stoletím zla, které všude na světě potřebuje souhlas s doktrínami, s každou etapou politických proměn moci. Nedělajíc potíže je pak souhlasící jednotka odměňována úspěšným a sladkým životem: v nevědomí v lepším, v schizofrenii v horším a v cynismu v nejhorším případě.

/Úryvek/
Praha

Jan Trefulka

Agricolina bonus

Bylo to za války, chodil jsem do primy nebo do sekundy předměstského gymnázia. Mí spolužáci byli většinou potomci úředníků, učitelů, obchodníků a řemeslníků, ale dojížděli k nám také kluci z okolních vesnic. Těžko jsme se s nimi sžívali, ba dokonce i domlouvali, záviděli nám městským život bez vedlejších povinností a znalost mnoha samozřejmých věcí, které jim byly nedostupné, my jim zas krájíce tlustě namazané sádlem, domácí pečivo, tlačenkou a králičí nebo slepičí stehýnka. Bylo z toho vzájemné pohrdání, mlčení a drobné šarvátky. Jen v jednom byly obě strany zajedno: v posměchu, kterým stáhaly malého, útlého chlapce jménem Milan Durdík. Byl přespolní, ale kdykoli, kdykoli ochotný posloužit městským. Nechyběla mu ke studiu píle, ale v každém případě talent i obratnost. Byl tak tichý a ústupný, že i mírní profesoři si na něm ověřovali svou autoritu. Sotva zaznělo ve třídě jeho jméno, dostaly jeho oči polekaný výraz a uhýbaly i tenkrát, když věděl a uměl. Největší muka prožíval v hodinách latiny, když přísná paní profesorka zkoušela slovíčka a vyžadovala okamžitou odpověď. Bylo to nad jeho síly, při nejlepší vůli nemohl tempu stačit. A tak v časové tísní spojil jednu agricolu s gallinou a dobrého rolníka přeložil "agricolina bonus", což mu ovšem zůstalo jako přezdívka.

Bylo mi ho líto, snad proto, že jsem sám velmi nenáviděl nesmyslné zkoušky z rychlosti, možná proto, že jsem byl tlustý a posměšky spolužáků, zblblých "Rychlími šípy", se mne často hluboce dotkly. Když Durdík čím dál víc propadal apatii a jeho prospěch se rapidně horšil, dával jsem mu opisovat úlohy a posílal jsem mu taháky, pokud to bylo jenom trochu možné. A tak mezi námi sice nevzniklo přátelství - ze soucitu a vděčnosti nemůže vzniknout rovnocenný

a příjemný vztah- ale přece jenom jsem byl ve třídě jediný, s kým mluvil a před nímž ztrácel chorobný ostych.

"Maminka chtěla, abych studoval," říkal jako na omluvu, "maminka nechce, abych zůstal na hospodě."

"A ty bys chtěl?" ptal jsem se, ale bylo mi to úplně cizí a vůbec jsem si nedovedl představit, co to obnáší.

"Chtěl," řekl. "Umím načepovat pivo stejně dobře jako Karel."

Karel byl pro mne velká záhada, ale styděl jsem se ptát. Předpokládal jsem, že je to Durdíkův nevlastní otec, ale způsob, jakým o něm mluvil, byl pro mne i tak nepřijatelný, protože tatínka jsem velice ctil.

"Já vím, že maminku okrádá."

"Tak proč jí to neřekneš?"

Agricolina se jenom přikrčil.

"Ona by tomu asi nevěřila. A kdyby tomu věřila, byla by z toho smutná."

"Tak jí řekni, že budeš čepovat sám."

"Víš, ona ze mě nechce mít pingla. Ona mu chce dokázat, že ze mě nebude pingl."

Jenom proto, aby ji nezklamal, třásl se každý den ve škole strachy a snažil se, snažil se víc, než nač stačily jeho síly.

Asi o mě doma mluvil, protože před koncem školního roku, když už bylo jasné, že přece jenom projde, trochu také díky mé pomoci, pozval mě na týden na prázdniny.

"U nás se nažereš," řekl věcně, "a nemusíš mít žádný lístky." Tvářil se při tom velmi úpěnlivě a díval se na mě služebnými očima.

Byl jsem pozváním překvapený a najednou jsem nevěděl, co mám odpovědět. Nedovedl jsem si představit, co bych s ním celý týden dělal a o čem bych s ním vyprávěl.

"Musím se zeptat doma."

Vycítil mou nejistotu.

"Spali bysme ve stodole na seně. V létě vždycky spím ve stodole na seně. S vlaštovkama. Máme tam pět hnízd."

To se mi zalíbilo, a tak jsem nakonec rodiče umluvil.

Hospoda stála v romantickém údolí několik málo kilometrů od města. Říkalo se tam "Nad jezem" a také tam jez byl. Po obou stranách říčky vedly turistické cesty, ale sláva výletních restaurací už tenkrát pomasínala a nikdy se už nevzkřísila. Hospoda paní Durdíkové vypadala z dálky spíš jako vila, ostré štíty a věžičky se odrážely od temného pozadí lesa a po dřevěných sloupech, balkónech a trámech

se pnulo psí víno. Ve stínu starých kaštanů stály stolky se skládacími židlemi, ale beton tanečního parketu byl rozpukaný a oprýskaný, altánek pro muzikanty měl propadlou střechu, z krytého kuželníku zbyly už jenom sloupy a žárovky, které kdysi osvětlovaly zahradu v řetných nocích, byly do jedné rozbité. Ale přesto se mně na první pohled zdálo, že se mi tu bude líbit.

"Tak ty seš ten Toník," řekla paní Durdíková, když mě Milan přivedl od konečné zastávky tramvaje. "To jsem ráda, že má náš Milánek konečně nějakého kamaráda."

Cítil jsem, že to slovo zde ~~nějak~~ ^{jak} není na místě, ale nezdálo se mi, že bych to měl v této chvíli vysvětlovat. Paní Durdíková byla vysoká, statná blondýna s přibarvenými rty i obočím a červenými nehty a to snad způsobilo, že mi vůbec nepřipadala jako maminka.

Durdíkův otčím se objevil až u oběda. Od první chvíle, kdy jsem ho spatřil, vzbuzoval ve mně pocit nejistoty, který neměl daleko k strachu. Byl to chlap, který by se jistě dovedl rvát, kdyby toho bylo třeba, měl na to výšku i váhu, široká ramena, silné paže, pěknou, ale nevýraznou tvář a zanícené oči. Prošedivělé vlasy si mačkal nad čelem do veliké vlny, vyztužené brilantýnou. Nevšímal si ani mne ani Milana, bavil se jenom s paní Durdíkovou a v jejich vzájemném vztahu bylo něco, co mne odpuzovalo. Nebyli to tatínek a maminka, ale dva lidé, kteří žijí sami pro sebe, nevyzařovaly z nich klid a teplo domova, ale nějaké mně neznámé a cizí ovzduší, plné napětí, číhání a opatrnosti. Odpoledne přivezl povozník několik soudků piva, Milanův otčím si svlékl bílou košili a odnášel je do sklepa, jako by zacházel a lehounkou otýpkou dříví.

Ve stodole bylo krásně, vonělo to tam senem a proletující vlaštovky mizely za světlými, slunečnými pruhy do stínu, jako by proletovaly zdi. Těšil jsem se na večer, a když mě Agricolina provedl po okolí, ukázal kurník, králikárnu, prasečí chlívek s radostně chrochtajícím Albertem - tak se také jmenoval náš třídní - ukázal mi hnízdo konipasů mezi kameny zídky, obrovské mraveniště a jeskyně pod skalním převisem, zdálo se mi, že zde mohu prožít nejkrásnější týden prázdnin. Jenom řeka mě zklamala. Byla to už tenkrát spíš stoka než řeka, a když jsem přes Agricolinovo varování do ní vstoupil, zůstaly mi na lýtkách šedivé pruhy.

Na protějším břehu řeky, naproti hospodě, také na palouku, svítily žluté stěny vily, usazené uprostřed veliké zahrady. Od domu k řece ležel široký koberec květin, které jsem nedovedl pojmenovat,

viděl jsem jenom jejich barvy a cítil jejich dech a sledoval jsem houfy motýlů, kteří přelétávali řeku, opovrhující chudobou záhonků před hospodou. Na schodišti před širokými dveřmi vily se povalovaly panenky, nový houpací kůň tam stál hrdě jako na bojišti. A poblíž plotu jsem viděl velikou dřevěnou houpačku, jaká bývala jenom v městském parku.

"Kdo tam bydlí?"

"Horákovi," řekl Milan. "Mají prý ve městě několik činžáků." Neudělalo to na mě žádný dojem.

"Nechali by nás zhoupnout?"

"Tam se nesmí."

"Proč? Proč se tam nesmí?"

"Mostek je až u silnice," vysvětloval neochotně Durdík.

Zdálo se mi, že by bylo docela snadné přejít po jezu, ale Milan mne táhl ke kuželníku. Z hromady polámaných beden vyhrabal pět otlučených kuželek a jednu kulhavou kouli a hráli jsme si s kuželkami až do večere.

Jedli jsme v kuchyni. V lokále sedělo všeho všudy pět hostů, dva pánzisté a tři mužů neurčitého věku, hovořili o rybách, které kdysi z této říčky vylovili, pili pivo a jedli guláš a potom hráli karty. Durdík u otčím seděl s nimi a paní Durdíková všechny obsluhovala. Nikdo nás nehonil spát, ale já jsem se těšil na svůj první nocleh na seně a Durdík neodporoval. Zavrtali jsme se potmě do sena, zdálo se mi na jezu, že jez hučí, jako by řeka tekla přímo ve stodole, z hospody bylo slyšet mužské hlasy a občas bouchnutí dveří od záchodu, usnul jsem rychle a probudil jsem se, když už se sluneční paprsky znovu, jenomže na opačné straně, prodraly mezi prkny. Agricolina vedle mne neležel, řekl jsem si, že počkám, až pro mne přijde a sledoval jsem odlétající a přilétající vlaštovky. Milan na mne po chvíli zavolal. Dům byl jakoby opuštěný, spolužák mi vysvětloval, že rodiče spí až do desíti, takže snídaně vždycky vaří sám. Z lokálu táhl do kuchyně vlhký vzduch od řeky, prosycený cigaretovým kouřem.

Druhý den jsme ztrávili na skalách, volali jsme na ozvěnu, dřepěli v jeskynkách, hledali jsme pozůstatky po pravěkých lidech a zvířatech, rozbíjeli jsme kameny a tvářili jsme se, že jsme našli drahokamy, opékali jsme vuřty jako maso ulovených ptáků a skrývali jsme se, když jsme dvakrát nebo třikrát zaslechli dole na cestě kroky. Přesto jsem se nijak zvlášť nebavil. Snad to bylo tím, že jsme se s Durdíkem ve skutečnosti neznali, snad nás bylo ke hře přece jenom málo, jistě už na nás magická slůvka dětství kdyby a jakože ztrácela svůj kouzelný

vliv. Večer se přesně podobal předešlému, jenomže to bylo pro mne méně zajímavé.

Když jsem se ráno probudil, opět sám, vyhrabal jsem se ze sena a zamířil jsem rovnou do kuchyně. Můj spolužák a hostitel tam nebyl. Přišel asi za půl hodiny a byl celý zmáchaný. Tvářil se, jako bych ho přistihl při něčem zakázaném a navrhl mi výlet ke kaplička uprostřed lesů. Mne spíš lákala voda a veliká zahrada na protějším břehu, v níž bychom snad mohli najít třetího do hry.

"Tam se nesmí," opakoval Durdík, a když jsem nechtěl povolit, řekl:

"Oni nás nemají rádi kvůli kraválům."

"Jakým kraválům?"

"V sobotu a v neděli tady bývá rušno," řekl Durdík. "To uvidíš."

Šli jsme tedy k svatému Tadeáškoví a cestou jsme hledali houby. Nic jsme nenašli, protože bylo příliš sucho, ale kaplička mě nadchla. Dešti a sněhem rozrušená soška světce stála v mělkém výklenku, do jehož omítky byly vepsané prosby a počekování, jako by tenhle sádrový panáček skutečně mohl zasáhnout do lidských osudů.

Svatý Tadeášku, děkuju Ti, žes mě vyslyšel. I. P. Morkovany.
Sv. Tadeášku, děkuju Ti za lehkou smrt mé drahé matky. P. Š.
Sv. Tadeáši, pamatuj, že nemám než jeho. Marie V. - Rybná.

"Myslíš, že opravdu něo zmůže?"

Agricolina přikývl.

"Tys po něm taky něco chtěl?"

"Jo."

"A splnil ti to?"

"Hm."

"Ty se modlíš?"

"Ne, já mu to napíšu na papír a ten papír spálím," šeptal Durdík a vytáhl dva listy papíru.

Sedli jsme si každý na jednu lavičku a sepisovali jsme svá přání. Dost dlouho jsem nad tím přemýšlel, ale nakonec jsem napsal, že bych si přál, aby skončila válka a Němci odtáhli. Potom jsme oba lístky slavnostně spálili.

Na zpáteční cestě jsme nemluvili a já jsem pořád čekal, kdy se něco stane, aby se mé přání vyplnilo.

Nazítří jsem se vzbudil právě ve chvíli, když Durdík za sebou opatrně zavíral vrata stodoly. Chtěl jsem na něj zavolat, ale pak mně napadlo, že bych mu mohl pomoci uvařit snídani. Rychle jsem vstal a šel

jsem za ním. On ale minul dveře do kuchyně, vyběhl z domu autíkal houštinami proti proudu řeky, ani se neohlédl, protože si byl jistý, že spím. Seběhl k řece a já jsem uviděl, že má přede mnou tajemství. V díře pod břehem měl schovanou lodičku z kůry. Vztyčil na ní stožár, navlékl na něj papírovou plachtu a uložil na palubu nejkrásnější kamínky, které jsme našli na skalách. Vstoupil do vody a posadil lodičku do proudu právě v tom místě, odkud musela doplout kolem balvanů k protějšímu břehu, k lávce před brankou do zahrady. Točil se tam malý vír, který vyhazoval na břeh větvičky i papíry a samozřejmě také ločky, které Durdík posílal. Bylo jich tam už několik. Pokud jsem mohl rozpoznat, byl na jedné z nich uschlý věneček z pampelišek, na jiné cínový vojáček, třetí byla ozdobená kohoutím peřím a na čtvrté stál drobný hrneček zesoupravy pro panenky. Agricolina se brodil ve vodě a díval se, jak se lodička proplétá mezi kameny, a nic jiného pro něj v tu chvíli neexistovalo. Teprve když plavičlo s nákladem dorazilo k protějšímu břehu, náhle se otočil a uviděl mě. Vrhł se ke mně se zuřivostí, které jsem se zpočátku nedávedl bránit. Ale potom jsme se nelítostně servali, váleli jsme se v mokré trávě a kopřivách a tloukli jsme do sebe ze vsí síly, olepení slizem a pomazání blátem. Nakonec jsem ho zmohl svou vahou, přitiskl jsem ho k zemi, ale po chvíli ~~jsem~~ jsem ho pustil, když jsem viděl, že pláče.

"Co brečíš?" zeptal jsem se, ale Durdík neodpověděl. Zvedl se a vracel se pomalu k domu. Šel jsem za ním. Uvařili jsme si snídani, ale chléb i káva mně chutnaly po hlíně a po krvi, která mi tekla ~~ze~~ z dásní.

"Půjdu domů," řekl jsem.

"Co bys chodil," řekl Agricolina, "teď už je to jedno."

"Já to stejně nikomu neřeknu, čestné slovo."

Milan se uklidnil a po snídani mne zavedl na svou pozorovatelnu. Byla to dvě prkénka, ukrytá v koruně starého kaštanu na pokračí louky u řeky. Vila i zahrada za řekou byly odtud vidět jako na dlani. Dlouho se tam nedělo nic, jenom rozhlas vyhrával otevřeným oknem a bylo slyšet zprávy.

Mohlo být po sedmé hodině, když se otevřely dveře a z domu vyšel starší pán s aktovkou v ruce. Držela se jí holčička, která mohla být o něco mladší, než jsme byli v té době já a Milan Durdík. Holčička byla k pánově paži přisátá jako klíště, visela na ní, jako by ~~ze~~ ze vsí síly nechtěla, aby muž opustil dům a zahradu. Její usedavý nářek se nesl přes řeku. Pán ji vlekl za sebou až k brance, ale tam jí musel svou ruku vytrhnout, aby si mohl odemknout.

"Zuzanko, ale tak Zuzanko," domlouval jí zpočátku mírně, "musíš tatínka pustit. Tatínek se vrátí."

Holčičce se podařilo obejmout ho kolem krku a ovinout ho rukama i nohama.

"Tatínek musí být doma."

Muž se jí snažil setřást, tahal se s ní, odstrkoval ji, ale holčička musela mít velkou sílu, protože se mu to nedařilo.

"Tatínek půjde do práce a večer se vrátí. Zuzanka je zlá a ošklivá. Ošklivá."

Holčička ho pustila, ale zastoupila mu cestu a vrhla se na něj jako vzteklá kočka, tahala ho za kabát, bila ho a kopala ho do nohou.

"Zuzanko," křičel pán a oháněl se aktovkou. "Maminko, pojdte si přece pro ni."

Z domu vyšla vysoká, bělovlasá paní, v ruce měla bičík a nesla jej tak, aby jej dívenka musela vidět. Zuzanka se schoulila a pak utekla do rohu zahrady.

Pán beze slova vyšel a zvolna kráčel po cestě k městu.

"Zuzanko, máš tady novou lodičku," řekla bělovlasá paní, holčička přiběhla k brance, pověsila se na ni a dívala se, jak se nová lodička točí ve víru.

"Tak už pojd, " řekla paní, "pojd, buď přece hodná, slyšíš?"

Holčička se nechala odvést do domu.

Podíval jsem se na svého spolužáka. Třásl se, byl bledý jako stěna, na čele mu vystoupil pot.

"Co je ti?"

"Viděls?"

Přisvědčil jsem.

"Ona je trochu to, ne?" naznačil jsem kolečko na ~~čele~~ ^{čele}.

Agricolina mě div neshodil se stromu.

"Je tady jako ~~rukoujmí~~ rukojmí," zašeptal, "schovali ji tady a jednou ji vymění za nějakého generála nebo maršála. Je to princezna."

Mluvil s takovou jistotou, že mě skoro přesvědčil. Uloupená princezna!

"Proto ji nikdy nepustí za plot. Proto se k nim nesmí."

Od té chvíle, kdy jsem objevil jeho tajemství, se už Durdík nenamáhal, aby vymýšlel nějaké výpravy do okolí. Celé dny jsme trávi-

li na pozorovatelně, sledovali každý princeznin krok a vymýšleli způsoby, jak jí poslat nějaké znamení. Při vhodném větru jsme házeli papírové vlašťovky, které se snášely na záhony, ale holčička si jich skoro nevšímala. Jenom zlá stařena je sbírala a zmačkané házela na hromadu smetí. Přemýšleli jsme, jak bychom princeznu osvobodili, ale naše kdyby už opravdu nebylo tak mocné, abychom se doopravdy do něčeho takového pustili. Postavili jsme trojstěžník a osadili ho živým roháčem, kterého jsme přivázali za nohy ke stožáru. I tato loď skončila na mělčině pod lávkou, jako ostatní.

Holčička bývala vždycky dopoledne na zahradě sama, ale stará žena často vyhlédla z okna, aby zkontrolovala, jak si hraje. Hrála si divně. Velmi často párala panenčím břicha nebo bezdůvodně opouštěla hru, kterou započala, aby v jiném koutě začala jinou. Kolem poledne bývalo v zahradě plno utrhaných květů, rozestavěných oltáříčků, polovyhrabaných děr. Princezna ráda lozila po čtyřech nebo se únavně dlouho houpala na koni. Když se jí podařilo někde sebrat lžičku nebo jiný kousek kovu, mlátila jím do kovového sloupku tak dlouho, dokud ji stařena nezahnala.

"Mstí se," šeptal Agricolina, "mstí se jim."

Třetí den se mi už pozorování zprotivilo, ale s Durdíkem nebyla rozumná řeč. Byl bych se snad předčasně vypravil domů, kdyby nebyla sobota a kdyby mi neslíbil, že odpoledne a večer budu moci pomáhat obsluhovat. Říkal, že s opilými je veliká sranda a že uvidím, jak to s nimi jeho otčím umí.

Sobota byla opravdu jediný den, kdy bylo v hospodě už odpoledne co dělat. Poznášeli jsme s Durdíkem polévky, guláše, piva a limonády výletníkům a dostávali jsme občas zpropitné, o které jsme se dělili. S nadcházejícím večerem byly české i německé hovory čím dál hlasitější. Milan mě upozorňoval na opilce, jak se potácejí k záchodu, přidržující se stolů a zdí. Půllitry, které jsme roznášeli, byly čím dál lehčí, otčím pečlivě sledoval rozlišovací schopnost hostů a zvlášť pečlivě pozoroval ty, kteří se snažili zabrousit ke kuchyni za paní Durdíkovou. Chtělo se mi spát, ale Agricolina mě zdržoval, že opravdová legrace teprve začne. Konečně došlo i navrhazování - a to manžel paní Durdíkové prováděl s očividnou radostí a fortem. Jako by přesně věděl, který z návštěvníků už pořádně neví, co se s ním děje, rozdával citelné facky a kopance a velice se bavil, když postižený sklapl jako zavírací nůž, válel se, škytal a hýkal a ještě mu děkoval za pomoc, když ho postavil na nohy. Nikdy předtím jsem neviděl bít

dospělé lidi a měl jsem z toho hrůzu. Nemohl jsem dlouho usnout a k ránu se mi zdálo, že se na mě sápe muž z rozřezaným obličejem. Celá ta hospoda, řeka, dům za vodou, paní Durdíková i její muž i můj spolužák se mi definitivně zprotivili a rozhodl jsem se, že uteču domů, hned, i kdyby mě zdržovali. Agricolina mě táhl zase na pozorovatelnu, ale já už jsem měl svých pět švestek sbalených.

"Maminka má zítra narozeniny," zálhal jsem, abych svůj odchod odůvodnil.

Durdíkovi se se mnou lhostejně rozloučili a spolužák mě vyprovodil ^{me} jám k mostku. Bylo mi to vhod, protože jsem měl svůj nenávistný plán.

Po protějším břehu jsem se vrátil k vile. Durdík mě musel ze své ²⁾poprovozetelny vidět a já jsem obcházel zahradu tak dlouho, až vyšla jeho princezna. Přilákal jsem ji k plotu, abych ji viděl zblízka. Měla šikmé oči a mluvila jako malé dítě.

"Zuzanka má ~~panenky~~ panenky. Vidíš? Zuzanka má houpacího koně."

Strkala prsty do roztrženého břicha loutky a blaženě se šklebila.

Tak tohle je jeho princezna, pomyslel jsem si, vždyť on to přece musí vědět nebo aspoň tušit, ledaže by to nechtěl vědět, dostal jsem zlost, že jsem musel tak hloupě vysedávat na stromě, abych se zdálky díval na tuto odpudivě nemocnou dívenku. Nebo jsem záviděl Durdíkovi jeho tvrdošíjné snění?

Seběhl jsem ke břehu a zakřičel jsem přes řeku, do koruny kaštanu, kde Agricolina jistě seděl.

"Je úplně blbá! Blbá! Debíl! Idiot! Není to žádná princezna. Debíl."

Ozvěna to po mně opakovala. Chvíli jsem čekal.

Agricolina slezl se stromu, díval se na mě, pak zvedl kámen a hodil jej po mně. Ještě jsem viděl, že si otřel slzy a loudal se k hospodě.

Po prázdninách už do gymnázia nechočil, a tak jsem ho od té doby neviděl. Ale jeho ustrašené, služebné oči si pamatuju dodneška. Byl to první člověk, kterému jsem v životě krutě a bezdůvodně ublížil.

Karel Pecka

Mafie velká a malá

Pan Anton byl muž, jehož život naučil rozlišovat věci podstatné od podružných. V páli své životní pouti, zavčas ještě, objevil platnost staré moudrosti, že ti nejchytřejší nedělají nic. Kdysi pracoval jako scénárista na volné noze. Říci, že se k této činnosti dostal náhodou by bylo nepřesné, neboť až na mizivé výjimky má každá skutečnost své příčiny a pouze neznalost všech důvodů, jejich souvislostí a vzájemného působení dovolují označit určitý výsledek jako náhodný. Nikdy ovšem nelze odhalit onu přesložitou komplikovanost příčin přesně a neomylně, takže užití pojmu náhoda je vlastně platné pro většinu životních dějů, historie jako takové, o osudu jedince nemluvě.

Někdy ve zralém mužném věku, mezi prvním rozvodem a druhým manželstvím, napsal pan Anton detektivku natolik zdařilou, že byla vydána, sice jen v průměrném nákladu, ale i tak dosáhl honorář překvapující výše. Pan Anton tu věc sesadil spíše z dlouhé chvíle a proto, že byl od mládí horlivým a rychlým čtenářem. Četl vše, co mu padlo do rukou, od kovbojek po klasiky, a vládl natolik dobrou pamětí, že mu bylo hračkou vyrobit poutavou vraždu a neočekávané řešení případu. Když si spočetl, že za svou prvotinu obdržel vyšší sumu než by vydělal ve mzdě za dva roky úřadování, rozhodl se v tvůrčí práci pokračovat. Svůj úmysl pojal vážně a s ambicemi, opovrhl detektivním žánrem, který mu připadal pokleslý, a pustil se do historického románu z husitské doby. Psal bez zábrán a úměrně tomu s jakou rychlostí knihy hltal. Dokončil román v rekordní lhůtě a těšil se na další úspěch. Tím větší bylo následující rozčarování. Lektorské posudky vyzněly jednomyslně záporně. Nejenže odkryly inspirační zdroje této, jak to označily, kompilace, ale navíc usvědčovaly autora jako naprostého ignoranta, který nemá potuchy o době, o níž psal. Dokázaly neznalost základních reálií, v čem

tenkrát lidé chodili oblékaní, čím stříleli a jak bydlili. Nejvyšší rozhořčení vůbec způsobilo osobité obohacení dobové kuchyně, neboť pan Anton vícekrát dal servírovat na tehdejší tabuli brambory, když je předtím nechal vysadit a okopávat. Jedním slovem debakl, po němž pan Anton znechuceně zavrhl další experimenty podobného druhu. Hodlal se vrátit zpět na osvědčené detektivní pole, ale i v tom směru se věci vyvinuly jinak než si představoval.

Jeden začínající režisér si přečetl jeho první mordpříběh, tvářící skupina měla volnou kapacitu, a tak byl pan Anton jednoho dne pozván k pohovoru o zfilmování svého dílka. Vše potom běželo obvyklou cestou. Podle smluv dočal napřed třístránkovou synopsis, pak dvacetistránkovou povídku a nakonec literární scénář. Jakkoliv byl všude jako spoluautor uveden režisér, pan Anton plnil podmínky smluv sám a v časovém předstihu, a i poloviny honorářů, které pobíral, znamenaly lehký a více než uspokojivý příjem. Při jedné návštěvě na skupině se stal svědkem tahanice nad jiným scénářem, který jistý renomovaný režisér požadoval přepracovat. Autor onoho scénáře odmítl další spolupráci a prásknul za sebou dveřmi. Vznikla překerní situace, film už měl být ve výrobě, a tak byl pan Anton spolu ~~spolu~~ s několika dalšími scénáristy vyzván k pokusu o zdárné dokončení výtvoru. Měl výhodu ve své pohotovosti a podařilo se mu pomocí několika fint práci dodat nejen jako první, ale i nejlepší. Jeho detektivka vyšla jako lehce nadprůměrná, rovněž druhý zásah s cizím scénářem se vydařil, pak následovaly další objednávky pro televizi i film a pan Anton se stal profesionálním scénáristou. Zakázek měl stále tolik, že i přes svou obratnost je zmáhal jen stěží a úměrně tomu tučnělo i jeho konto v bance. Avšak v době, kdy dosáhl vrcholu své kariéry, začaly ho pronásledovat určité pochybnosti, zpočátku kradí, ale čím dál tím naléhavější. Nikdy si nenalhával, že je něčím víc než zručným a přesným řemeslníkem, jehož výrobky nikdy nepoklesly pod úroveň přijatelnosti, ale nikdy také nepřekročily hranici běžné spotřeby. Napadalo ho k čemu nashromáždil půl milónu ve spořitelně a k čemu vlastní drahé auto zahraniční značky, když s ním jezdí jeho žena za svými milenci, k čemu popíjí whisky se štrébrovskými režiséry, z nichž si skoro každý myslí, že je přinejmenším Vajda? A v tom období svého vrcholu začal pan Anton shledávat, že mnohé věci vpravdě postrádají význam, který jim dříve přikládal. Jeho vnitřní přerod do-

zrával po ostrém střihu, jímž byla zakončena krátká sekvence Pražského jara a který ostatně ve svém skepticizmu předpokládal. V dalším údobí sledoval vývoj s odstupem a z ústraní. S pobavením pozoroval, jak se do popředí derou noví borci po odstraněných předchůdcích, odmítl dva politicky angažované scénáře s poukazem na své rozvodové řízení, které se naštěstí protahovalo, a přijal až třetí s jedním ze známých režisérů, který si zachránil kůži a zůstal ve hře. Jednak to byl námět jímž se nekompromitoval, jednak si tím zajistil členství v nově utvořeném Svazu a občanský klid.

Po ^{druhém} rozvodu, vykoupeném odstoupením Renaulta bývalé ženě, vyměnil patro vily, které dosud obýval, za jednopokojový byt v Nerudově ulici, vlastním nákladem ho zadaptoval, a pak už jen hleděl upravit svůj život co nejpříjemněji vzhledem k ověřenému poznatku, že ti nejchytřejší nedělají nic. Pravda, nedosáhl svého cíle plně, za stávajících poměrů, kdy musel vykazovat alespoň stanovené minimum příjmů aby nebyl stíhán za příživnictví, to ani nebylo možné, ale blížil se mu alespoň tím, že dělal co nejméně. Jednou nebo dvakrát do roka uplácal bleskově scénář, upravil dialog, nezapomněl řemeslo, a když hořel termín nebo haprovala zápletky, obraceli se na něho. Ob tři čtyři roky spíchnul nějakou detektivku, na vážnější tvorbu dávno resignoval, zastává nález, že všechno podstatné už stejně bylo napsáno. Ze zvyku ovšem stále mnoho četl.

A takto si tedy pan Anton vytvořil pohodlný, poklidný a celkem uspokojivý způsob života v rámci daných možností a těšil se na důchod, který mu dovolí dokonalou realizaci svého snu - nedělat nic. K dosažení této kýžené mety však zbývala ještě nějaká řada let, a tak jen doufal, že se jimi obezřetně a ve zdraví prosmýkne a že se i dožije konce dramatického druhého tisíciletí.

Do onoho termínu zbývalo už necelých dvacet roků. Jednoho rána na sklonku zimy vyšel pan Anton z domu "U zlatého klíče", kde bydlil, vyřídit dvě záležitosti. Především chtěl vyzvednout ze spořitelny peníze na svou běžnou měsíční režii, za druhé potřeboval zakoupit nové stínítko na stolní lampu, pod níž čítával někdy i hluboko přes půlnoc, pokud trávil čas doma sám. Před několika dny večer sám netrval a přítelkyně, s níž popíjeli víno, buď z rozvernosti, či snad z nedostatkem kontroly pohybu shodila lampu se stolu. Praskla žárovka a nastala tma, kterou pak už ne-

chali panovat. Druhého dne pan Anton žárovku nahradil. Pádem se však potřhal pergamenový klobouk stínidla a večer shledal, že nemůže číst, aniž mu světlo pronikající trhlinami nedráždí ~~mu~~ oči.

Každý úkol navíc ho poněkud zneklidňoval. Obstarání stínítka se mu jako takový jevil, a tak si sotva povšimnul, že je ulice pokryta vrstvou přes noc napadaného sněhu, jínak cestou dolů žádné změny nezaznamenal.

Ve spořitelně uspěl hladce, ze sporožirového účtu si vyzvedl tři tisíce korun. Účet používal k průběžným manipulacím, nechával tam zasílat své honoráře, základní kapitál, pořád ještě těch píl miliónu, měl uložený na vkladní knížce.

Se stínítkem to dopadalo hůře. Nejen že obchod s elektrickými potřebami v Mostecké ulici byl zrušen, nejen že se musel vydat přes Karlův most a obcházet obchody ve vnitřním městě, stínítka toho druhu, které si přál, prostě nebylo k mání. Obešel řadu prodejen, prolezl obchodní domy, kde by měli mít vše od špendlíku po lokomotivu, ale své stínidlo neobjevil. Unaven marným putováním zašel do lidové jídelny v Myslíkové ulici na ďábelský guláš a potom do restaurace "U bubeníčků" na půllitr gambrinusu. Popíjeje ve stoje lahodně vychlazený mok rekapituloval bezúspěšnou časovou ztrátu a znepokojovalo ho pomyšlení jak daleko zabloudiv od domácké Malé Strany. Pak mu vytanul v mysli výrok pana profesora K. při jednom náhodném setkání na kamenném mostě: "Když musím za vodu na druhý břeh, považuju celý den za ztracený." Pan Anton při druhém pivu odhalil oprávněnost tohoto poznatku a nejkratší cestou domů zakoupil to nejlepší stínítka, které nabízel chudý výběr. Neodpovídalo sice jeho představě, ale doufal, že snad později získá vhodnější. Na stole mu ležel rozečtený "Muž bez vlastností" od Roberta Musila a všechny ostatní malichernosti odsunul stranou.

S pocitem úlevy, poněkud zkaleným nevhodným nákupem, který třímal v ruce, vystoupil z tramvaje na Malostranském náměstí. Už při prvních krocích nahoru směrem k horní polovině náměstí zaznamenal některé podrobnosti, které rušily obvyklé vzezření prostředí a cizorodě ovlivňovaly jeho ráz. Parkoviště na obou částech náměstí byla přeplněna velkými dopravními kamióny, z nichž dělníci vykládali cívky s elektrickými kabely, různé bedny, prkna, latě a plachty. Kamióny měly za skly kabín bílý obrazec v černém poli s nápisem Amadeus. Mezi dělníky v montérkách se mňhali lidé

oblečení v černých bundách se stejným emblémem na prsou a na zádech. Když pan Anton dorazil k Frágnerově lékárně shledal, že Nerudova ulice je uzavřena závorou s terčem zákazu vjezdu, střeženou uniformovaným příslušníkem VB a mužem v černé bundě s bílým značením. Ulici skoro nepoznával, všechny zaparkované osobní automobily z ní zmizely, nahradila je jiná vozidla. Ihned za závorou po pravé straně ~~okolo~~ až k Thunskému paláci stála nákladní auta s korbami plnými bělostného sněhu, na protější straně couval k chodníku sněhový pluh před jeřáb se zdvihačím ramenem, který tam byl přistaven. Další nákladní auta a skříňové dodávky zaplňovaly levou stranu k Morzinskému paláci.

V tu chvíli si pan Anton uvědomil, že když ráno vycházel z domu přece jen ulice vypadala jinak než obyčejně, přičítal to nově napadanému sněhu, ale teď se mu vybavilo, že ze zdvižené plošiny jeřábu montéři odstraňovali šikmo do ulice vytrčené vlajkové konsoly z fasád domů a elektrikáři vyměňovali šestihranné hlavice pouličních luceren za čtyřhranné, o něco větší. Nyní bylo celkové prostředí k nepoznání. Jak stoupal vzhůru viděl fiakry s koňmi a kočími, povozy s vozky v dobovém oděni, řadu obytných přívěsů, pojízdný bufet s otevřenou bočnicí, odkud voněl čaj a horká káva. Kam oko padlo míhali se statisté v kostýmech z konce osmnáctého století, měšťané, služky, řemeslníci, v pestré směsi s civilisty, mnohými v černých bundách s bílým označením. Od Kajetánského kostela byly chodníky po obou stranách přeplněny jarmarečnickými stánky s nádobím, textilem, botami, podél zdí se kupily hromady nůší a ošatek, před domem "U zlatého orla" plápolala v železném koši hořící březová polena.

Centrum všeho dění zabíralo prostor před Maršálkovským domem a Starým renthauzem. Z několika pracovních vozů se rojili lidé od štábu s papíry v rukách, pomocníci a maskéři. Na praktikáblu byla umístěna kamera s objektivem nasměrovaným do zákoutí Hans-turkovského domu. Natáčel se tam nějaký detailní záběr. Cestu po pravém chodníku znemožňovaly hromady rekvisit a komparsu, pan Anton tedy přešel na druhou stranu. Tam byl zastaven příslušníkem VB a spolu s hloučkem jiných pasantů, ale i zvědavých zevlounů donucen vyčkat než natáčení záběru skončí. Trvalo to několik minut, ačkoli se zřejmě jednalo o krátký šot. Režisér ho nechával natáčet znovu a znovu, opravoval postoj herců, netrpělivě tleskal rukama, když garderobiérka upravovala záhyb dlouhé sametové sukně

jedné z dam, pak zase vlásenkář musel nakulmovat loknu na paruce jednoho herce. Pan Anton režiséra okamžitě poznal, uplynulo sice více než patnáct let, ^{od chvíle} kdy si byli představeni v tehdejší Filmovém klubu a prohodili spolu několik vět, později viděl letmo jeho fotografii v jakémsi zahraničním časopise, ale přestože časový odstup zanechal své stopy, vlastnil pan Anton paměť jako slon a omyl byl vyloučen. Nevývratně si to ověřil, když režisér po ukončení záběru opouštěl plac a ubíral se do vozu štábu. Byl oblečen do tříčtvrtečního kožichu, zpod protáhlého štítku čepice na něho vrhl krátký pohled, jejich zraky se na okamžik střetly. Kínuli se loket na loket, ale nepozdravili se. Toto letmé setkání podmalovávala evergreenová melodie, kterou si pohvizdoval vousatý mladík v černé bundě, který postával poblíž, byl to refrén songu "Stormy weather".

Vzápětí byl průchod uvolněn. Zatímco pomocníci přemísťovali kameru pro celkový záběr ulice, pan Anton kráčel v ose jejího potočení vzhůru, vyhýbaje se skupinám statistů a kočárům, zaujímavým výchozí postavení k další akci. Zaslechl už zprávy, že tento režisér předtím už několikrát navštívil Prahu a že zde bude natáčet nějaký velkofilm pro Američany, ale zajímal se o podobný šum stejně málo, jako o jiné veřejné dění, pokud možno co nejméně.

Když se vrátil do svého bytu ve druhém patře domu "U zlatého klíče" převlékl se do domácích manšestráků, natáhl tlustý vlněný svetr a navrch ještě župan. Musilova "Muže bez vlastností", rozvěřeného na psacím stole, nechal bez povšimnutí, zato vyhledal v jedné zásuvce dalekohled a otevřel okno. Ulice dole ležela jako na dlani a dalekohled mu přibližoval její vzdálenější prostory na dosah.

Exteriér už byl mezitím naaranžován. Asistent s tlapačem v ruce pobíhal nahoru dolů a vydával poslední pokyny. Pak se ukryl do vrat domu "Osel u kolébky" a vzduch rozřízl dutý povel: "Pohyb!" Shora přijížděly dva kočáry, ulicí se valili statisti, ve dvojicích, hloučcích i jednotlivě, zděla táhl koník troje sánky s vrískajícími dětmi, za nimi běžel poslíček s obrovskou krabicí na klobouky následován fiakrem, u stánků gestikulovali prodavači s kupujícími, stovky komparsistů oživili ulici ruchem, předstihujícím daleko provoz dnešních nedělních dnů.

"Konec! Na místa!" přetrhl zkoušku příkaz tlapače.

Scéna se začala opravovat a precisovat. Statisté se vrátili

na výchozí posice, drožky obracely a vyjížděly zase nahoru. Pomocníci narychlo sroubili ještě jeden jarmareční krámk na protějším chodníku, bleskově zkřížili opěrné latě a konstrukci pokryli plachtou, na pult přivlekli jiní náše s jablky, asistent ještě upřesňoval činnost komparsu podle pokynů od kamery.

"Pojedeme na ostro, zavřete prosím okna!" zaměřil tlampač nahoru k průčelím domů.

Pan Anton poslechl a okno přivřel, avšak jakási babička z domu Dittrichovy lékárny, možná nedoslýchavá, zůstala vykloněná z okna.

"Hej, paní, neslyšela jste?" vystoupil do pola ulice příslušník VB, který hlídal u schodů Jánského vráku. "Zavřete na chvíli to okno, jo!" zavelel zvučným hlasem.

I zpoza zavřeného okna mohl pan Anton pozorovat větší část ulice dole. Pokus k pohybu k němu sice nepronikl, ale v okamžiku kdy započal, zazněl od kamery mocný reproduktor, který zahltil celý prostor tóny tutti části Mozartova koncertu d-mol, a jako bičem nutil lidi i zvířata k nejvyššímu nasazení.

Když reproduktor umlkl, pan Anton znovu otevřel okno a triedrem přehlížel bojiště. Kdysi, když se natáčel jeho film nebo nějaký scénář, zúčastnil se toho několikrát ze zájmu i ze zvědavosti. Avšak práce, které se stal nyní svědkem, čímsi přesahovala jeho zkušenosti. Natáčení se podobalo spíše bitvě, předem do nejmenších podrobností perfektně připravené a vedené bez ohledu na materiál a náklady. Od ústí ulice z náměstí až nahoru ke stanovišti kamery se kupilo válečné vozatajstvo, od kamery až za ohyb nahoře se valili vojáci v uniformách, generalitou dirigovaní na zteč.

Vjem dokonale fungujícího mechanismu náhle narušila nějaká zvláštní drobnost. Něčí hlas zlobně překřikoval ruch, hovor a smích, pan Anton se ještě povyklonil, aby lépe viděl. Proud statistů, opět se vracejících na start, se mísil s chodci v civilních dnešních oděvech, zadržovaných před natáčením záběru a propuštěných po jeho skončení. Většinou pospíchali, aby dohonili časovou ztrátu. Ale středem ulice procházel zvolna starý pán, který na rozdíl od ostatních nemlčel. Byl oblečený v solidním šedém zimníku a na hlavě měl šedý klobouk.

"Sanitku by taky nepustili?" křičel. "Prodávají Prahu za dolary! A Veřejná bezpečnost přihlíží!"

Jeho rozhořčení vyznívalo opravdově, ale působilo komicky. Statisti se zastavovali, ~~smáli~~ a odpovídali mu vtipy. Avšak už se blížil asistent s tlampačem, jehož zvuk vítězně ovládl ovzduší.

"Na místa, prosím! Věichni na svá místa! Co nejrychleji, opakujeme záběr! Zavřete okna, okamžitě zavřít okna!"

Každý čtvrtek večer se v pivnici "U kocoura" pravidelně scházela společnost, z níž několik členů pan Anton znal jak z dob své plné činnosti dříve, tak i podle vidění ze sousedství nyní. Nepatřil však do jejího okruhu, nesedával s nimi a vzájemný styk nepřekračoval mez zdvořilého pozdravu. Kocouři, jak je kdosi nazval, převážně disidenti a signatáři Charty, získávali stůl tak zvanou harmonikovou technikou, namačkání na sebe hýžděmi využili při odchodu cizího hosta uvolněného místa, zábrali je poodsednutím, aby se opět později při příchodu někoho ze svých známých srazili k sobě. A právě tento pulsační postup přivedl onoho večera k levoboku pana Antona, usazeného na kraji vedlejšího stolu, pana docenta B., který bydlel také v Nerudově ulici. Pozdravili se jak veled sousedský mrav, ale pak pan Anton pokračoval v rozhovoru s Čertem, jemuž hleděl přes stůl tváří v tvář.

"Žasl jsem prostě. Po natočení záběru přijely okamžitě nákladáky s čerstvým sněhem, vysypaly ho a desítky zřízenců poházely ten starý, už zdupaný a špinavý, novou vrstvou. Bylo to bleskem, skoro než přemístili kameru pro další záběr. A když dotočili nastoupil sněžný pluh a všechno zase uvedl do pořádku."

"Oni mají sensační organizaci," řekl Čert, který působil jako asistent filmové produkce a byl tudíž zasvěcený. "Mají a dostanou všechno, co si zamanou, materiál, lidi, prostředky. A mají hlavně peníze, tvrdé valuty."

"A navíc ještě štěstí," dodal pan Anton. "Co kdyby dneska, když točili ty exteriéry přšelo?"

"Nechali by sníh dopravit letecky z Alp, možná," odtušil Čert.

"Hned jak skončili, sbalili krámy a vyklidili ulici, už tedy byl ten jeřáb, na průčelí domů montovali sejmuté konsoly, už zase elektrikaři vyměňovali hlavy luceren za původní, zkrátka neuvěřitelné."

"To nic není," zasmál se Čert. "U nás na Barrandově jim museli vyčlenit k používání i záchody, a na těch stojí: For Amadeus only."

Ve chvílce ticha, které nastalo po tomto sdělení, se zleva přiklonil pan docent B. s pohledem na Čerta.

"Promiňte pánové, že zasahuji do hovoru, sám jsem byl svědkem toho nájezdu, ale to, co teď tvrdíte, pane, zní fantaskně."

"Je to ale pravda," opakoval Čert. "Záchody jen pro Američany, můžete si to ověřit."

V tom okamžiku vplula do místnosti paní Růžena z domu "U bílé holubice" a zapátrala očima po nějakých známých, kam by si mohla přisednout.

"Ahoj, Růže," pozdravil ji Čert. "Jen pojď, já tě pustím na půl židle."

"Ale pánové, jak by to vypadalo, aby dáma seděla na půli židle, tady je přece místa dost," řekl pan docent B. a posunul se o dvě pídě doleva. Pan Anton o jednu na druhou stranu a paní Růže se vtěsnala do uvolněného prostoru. Měla poněkud bujnější tvary, husté vlasy s tmavorudým přelivem a hebkou, dosud svěží pleť v usměvavém obličejí.

"Děkuju vám, pánové," řekla. "Jaké je dnes pivo?"

Po ujištění, že na obvykle vysoké úrovni, se obrátila na pana docenta B..

"My se známe jen od vidění, ale naši synové se znají blíž," oznámila mu.

"Skutečně?" opáčil pan docent zdrženlivě. "A co dělá váš syn?"

"Můj Ríša chodil s vaším Toníkem do školy. Teď studuje dálkově grafickou průmyslovku a bude skládat maturitu."

Toho večera byl pan docent v dobrém rozmaru a dělil svou pozornost mezi vlastní partu ~~na~~ doleva i nové známé doprava. Po zavření pivnice měli společnou cestu nahoru Nerudovkou. Před Mansurkovským domem, v místech, kde bylo stanoviště kamery, se pan Anton zastavil a ukázal na další dům, vystupující nárožím do ulice, který svým průčelím udával novou linii až ke schodům z Jánského vršku.

"Nevíte náhodou kdo tady bydlí?" otázal se.

"Já znám z toho domu jen pana Síse," odpověděla paní Růže.

"Je to filmový režisér, takový vousatý starší pán, určitě jste se někdy potkali."

"To ano, jen jsem nevěděl, že bydlí právě tady," řekl pan Anton. "Zajímám se dost málo o okolí."

Shora přicházela dvojice milenců. Zastavila se na protějším

chodníku, kde se táhla zeď nad kostelem svatého Rajetána. Chlapec se rozhlížel kolem a pak zamířil ke skupince.

"Tady stávala telefonní budka. Nevíte kde je nějaká jiná?"

"Budku odvezli," řekl Čert. "Nejbližší je na Malostranském."

Dvojice odešla, ale pan Anton pořád hleděl na ten dům, který, jak si uvědomil, byl nedávno v nebývale krátké lhůtě opraven.

"A mohl tady někdy bydlet Mozart?" zeptal se spíše pro sebe.

"O tom není nic známo," odpověděl pan docent. "Mozart navštívil Prahu několikrát, o jeho pobytech na Bertramce u Duškových kolují různé historky. Ale zde by mohl bydlet jedině na zapřenou, což je téměř vyloučeno, i když zde stával proslulý hostinec."

"Je ovšem pravděpodobné, že náš pan světoznámý režisér zná pana Sise," uvažoval pan Anton.

"Slyšela jsem, že sem docházel, když byl předtím v Praze," řekla paní Růže. "Ostatně ~~já~~ ^{já} mě znám taky, chodil s mou přítelkyní."

Vykročili pomalu dopředu a pan Anton chvíli přemýšlel.

"Moc rád bych si přečetl ten scénář," řekl potom.

"Snad bych ho mohl opatřit, pokusím se," nabídnul se Čert.

"Já taky, kdybys ho sehnal, nezapomeň na mě, Čerte," zastavila se paní Růže před svým domem a obdařila úsměvem všechny tři doprovázející. "Děkuji za příjemný večer, pánové, dobrou noc."

"Vidím, že vás ta celá záležitost mimořádně zajímá," poznamenal pan docent B., když se rozloučili s paní Růží.

"Jsem zvědav na ten scénář," řekl pan Anton. "Opravdu zvědav."

"Určitě ho seženu," slíbil Čert. "Do ~~kerke~~ týdne nejpozději."

Splnil slovo a už v sobotu večer scénář přinesl. Pan Anton neměl v hospodě stání, nevyčkal ani zavírací hodiny a odešel předčasně. Doma si oblékl župan, nalil si sklenku becherovky, zapnul teplomet, který mu sálal na záda, usadil se za psacím stolem a vytáhl scénář ze žluté obchodní obálky. Byl to objemný svazek pozůstávající téměř ze tří set stránek textu na silném ormigovém papíru. Při prvním náhledu s překvapením zjistil, že má v ruce český překlad. Shledal to jako další důkaz, že v této akci bylo počítáno s každou podrobností a že je řízena velkoryse.

Přečetl scénář do tří hodin do rána v jednom zátahu. Pak si nalil ještě jednu dávku becherovky a jako odborník shrnul své první dojmy. Věc ohodnotil ~~jako~~ ^{jako} prvotřídně provedenou řemeslnou prací, výborně postavenou po technické stránce. Dramatická stavba

dokonalá, detaily přesně zasazené, dialog mluvný. Celkové vyznění věrohodné, autorova volba hudebního materiálu přesahovala potřebu pouhého zvukového podbarvení nebo motivů pro jednotlivé sekvence, prozrazovala zasvěceného znalce.

Přesto v něm klíčilo podezření, že tady cosi neladí. Celý děj podle předpisu scén, včetně datace, se odehrával převážně ve Vídni, kromě několika episoď ze Salzburku. Opera Don Giovanni s datací: Osmdesátá léta osmnáctého století předestřena jako propadák s pouhými pěti reprisami ve vídeňské opeře, ani zmínka o její úspěšné premiéře v roce osmdesát sedm v Praze. Ani zmínka o Praze vůbec. Ale to, co pana Antona mátko, nesouviselo s národní otázkou, takovému podezření by se byl právem vysmál. Pomíjel rovněž ~~opuštěnou~~ podstatnou stránku Mozartova osudu, že byl vášnivým hráčem, který na svou dobu mimořádně vysoké honoráře promrhával hazardní hrou v kartách a v kulečnicku. Tato málo známá okolnost, již lze přičíst skladatelovu soustavnou finanční tíseň a nakonec i pohřeb ve společném chudínském hrobě, zůstávala utajena i v tomto scénáři, ačkoliv o ní poučený autor musel vědět. Vybuďoval ovšem dramatickou zápletku na jiných základech, což pan Anton respektoval. Tušil jen, jako kdyby byl pes zakopán jinde. A nedovedl připadnout na jedinou stopu, lapit přečnívající nitku, z níž by mohl začít rozmotávat klubko, které leželo před ním v podobě napovrch bezvadně upředené koule. Připouštěl však, že pouze profesionální přístup ho zaváděl, ono "know how" mu vnukalo pocit ostražitosti. Zatím ani nedokázal určit ~~ani~~ autora českého překladu, to musel být také profesionál na vysoké úrovni, vždyť v celém tom objemném svazku objevil všeho všudy pár drobných chybiček. A ten překlad dozajista spěchal, musel být odveden podle normy: Včera už bylo pozdě, znal to z vlastní zkušenosti.

Táhlo na čtvrtou hodinu ranní, pan Anton zívá a uvědomil si, že je unaven a že dnešní noci už nic chytrého nevymyslí. Dopil sklenku, převlékl se do pyžama a v koupelně si vyčistil zuby. Když zhasínal stolní lampu padl mimoděk jeho pohled na tlustospis scénáře. Na růžové stránce obalu přečetl titul: Amadeus podle divadelní hry Petera Schaffera. Výroba: Saul Zaentz. Pan Anton zhasl světlo a šel spát.

Strávil zbytek noci neklidně. Když upadl do hlubšího spánku pronásledovaly ho děsivé sny. Po prvé se mu zdálo jak vyhlíží z okna a vidí ulicí zdola přijíždět kolonu obrovských strojů, vy-

zbrojených chapadly a rádlý, ta strašná monstra se obracela vlevo a vpravo k průčelím domů a zahryzávala se do nich, požírala je jako perník, chapadla strhávala celá patra a soukala je do tlam strojů, znělo jen kovové chrastění motorů a mechanismů, nikde nebyla v dohledu jediná lidská postava, neozýval se žádný lidský hlas. A ty nestvůrné buldozery jako by postupovaly podle nějakého předem určeného plánu, některé domy požraly jen dopola, některé vynechávaly vůbec. Pan Anton zaznamenával, jak z Morzinského paláce zůstalo jen torso, střední rizalto s portály obou vchodů a kamenná balustráda podpíraná sochami obou Maurů, sousední dům Rollandův - Tumerovský vymizel do základů, stejně jako další "U tříandělů", zatímco dům "U červeného beránka" zůstal zachován. Na protější straně ~~ulice~~ probíhala demolice obdobně, vzhled ulice navozoval dojem stařeckých kolozubých úst s troskami jednotlivých vyčnělých zubů a rychlý postup ničivé akce podtrhoval silící rachot. Pan Anton nebyl schopen vypravit ze sebe jediné slovo nebo výkřik protestu, zcela oněmělý hrůzou upínal zpanikařenou mysl k jediné naději, že jeho dům "U zlatého klíče" ~~zůstane zachován~~ bude ušetřen. V rozhodujícím okamžiku obraz zmizel, prudkým stříhem vypuklo ticho, viděl jen bílou zasněženou plochu, z níž tu a tam trčely do výše trosky nějakých stavení, ten ~~pohled~~ ničím nepřipomínal bývalou podobu ulice, ale byla to jakási ona, zprvu pustá, vylidněná, postupně oživující lidmi v kostýmech a úborech z konce osmnáctého století, přibývalo jich jako kdyby vystupovali ze země, pan Anton se najednou ocitl mezi nimi, dav se rozestoupil do uličky, shora od Úvozu se řítíl kočár tažený splašenými koňmi, pan Anton se marně pokoušel ustoupit stranou, ~~zůst~~ ho nepustil do svých řad, viděl jen sled obličejů a grimasami zlobného smíchu, a tak se dal na zběsilý útěk dolů. Avšak přes snahu vyvinout co největší rychlost nebyl s to vybiňovat své síly, spíše přešlapoval na místě, zatímco dusot kopyt za jeho zády mohutněl. V okamžiku, kdy už cítil horké frkání spřežení v zátylku procítl, zaplaven potem strachu.

Vstal, obrátil pokrývku, převlékl se do suchého pyžama a potmě vykouřil na uklidněnou jednu cigaretu. Netrpěl nikdy děsivými sny, přičítal svůj mimořádný zážitek tomu, že přetáhl čas a šel spát tak pozdě. Cigareta mu vrátila klid, uhasil nedopalek a znovu ulehl. Po chvíli začal upadat do polospánku, náhle však sbledal, že se nalézá v jakési jeskyni, v neurčitěm šedém pro-

storu, o němž jen tušil že je jeskyní, nepravidelné stěny měla vyzdobena obrazci, které připomínaly alchymistické symboly, rozeznal beraní hlavu, hada a ibise, také nějaké číselnice. Uprostřed stál podlouhlý stůl potažený tmavou látkou, kolem sedělo v křeslech třináct mužů, šest a šest po každé straně, jeden v čele. Byli oblečení do šedých pláští, na obličejích měli masky. Před některými ležely na stolní desce podivné předměty, astroláby, kružítka, koule a mnohostěny, někteří muži psali. Muž v čele hovořil tichým hlasem neznámou řečí. Panoval naprostý klid, jakási nehybnost, ale ovzduší prostupovalo zvláštní napětí. Když vidím je, musí oni vidět také mne, uvažoval pan Anton ve snu. A pokud mě zatím nespatriili, co se stane, až odhalí, že jejich tajné sezení sleduje nezvaný svědek, jak se mnou pak naloží? Zabijí mě, vytanulo mu jakoby jediné možné řešení a jeho strach stoupal až k nesnesitelnosti. Probudil se zaslechnuv ještě dozvuk vlastního výkřiku hrůzy.

To už ho doopravdy dopálilo. Vstal, spolkl dva silné prášky, vykouřil ještě jednu cigaretu a když znovu zalehnul, okamžitě usnul. Spal tvrdě a již beze snů až do poledne.

"V tom scénáři je množství věcných chyb, pokud jsem zatím stačil porovnat text s různými literárními podklady," řekl pan Anton Čertovi o několik dní později "U kocoura", kam přinesl vrátit zapůjčený svazek. Klepal při tom ukazovákem na jeho desky. "Například závěr..."

"Dobrý večer, pánové, bylo by u vás místo?" ozval se v té chvíli nad nimi hlas pana docenta B., který se znenadání objevil v pivnici.

"Ale jistě," posunul se Čert harmonikovitě k panu Antonovi.

"Buďte zdrav," řekl pan Anton a poposedl o dvě dlaně doleva, vzniklou mezeru zabral Čert a pro pana docenta tak vybylo místo, kam se mohl zasunout. Tímto manévrem obsadili roh stolu, základnu, odkud mohli úspěšně okupovat další posice. "Dneska je čtvrtek?" otázal se pan Anton.

"Ne," odpověděl pan docent B., "ale já sem někdy zaskočím i mimo kocouří dny."

Posadil se a upřel pohled na svazek scénáře, ležící na stole.

"Pan Anton právě začal hovořit o některých nesrovnalostech, které v tom našel," vysvětloval Čert.

"Výborně," přikývnul pan docent. "Já jsem totiž na základě

naší poslední rozhovory také prořadil nějaké materiály. Celý vztah Salierina k Mozartovi se jeví jako vágní, domněna, že Salieri byl jeho vrahem vychází jen z dedukcí, o které se opírá také Puškinovo drama. Ale pokračujte, prosím."

Číšník vystoupil po dvou schůdkách do horní místnosti s kyticí piv v ruce a obdaroval každého z nich jedním půllitrem. Pan Anton všechny tři odsunul ke středu stolu a otevřel svazek. Listoval v něm v poslední čtvrtině.

"Po druhém čtení se vynořily v dramatické stavbě určité trhliny," ~~objasňoval~~ objasňoval. "Maskovaný Salieri objednává u Mozarta Requiem s tím, že až bude napsáno Mozarta zabije a uvede je jako své dílo. Jak by to chtěl prakticky provést? Vždyť přece charakter hudby, její duch, musel prozradit autora zcela neozpylně. Salieri byl přece také skladatel a tato okolnost mu musela být zřejmá. Ale povšimněme si zatím, jak je technicky zpracován závěr. Ve scénáři je řešen tak, že Mozart se zhroutí při dirigování Kouzelné flétny, Salieri ho nechá dopravit domů, a tam, jako by za noc napíše Requiem, které mu Mozart diktuje z postele. Před dokončením oba usnou, za svítání se vrací Mozartova žena Konstancie z lázní, zachrání zápis před Salierim, ale Mozarta nachází už mrtvého. Pomineme okolnost, že text imputuje dojem jako kdyby šlo o premiéru Kouzelné flétny, výslovně to řečeno není, horší věcí je manipulace s fakty, která přesahuje míru."

Pan Anton vylovil z kapsy složený list papíru s poznámkami, rozložil jej, napil se a pokračoval:

"Podle údajů, které se mi dosud podařilo shromáždit, stěžoval si Mozart na podzim, ^{roku 1791} že se ho někdo pokouší otrávit a cítil se nemocen. Při poslední návštěvě v Praze u příležitosti korunovace Leopolda II. a uvedení opery Titus vypadal chorobně, podle Němečkova životopisu. V polovině září se vrátil Mozart se ženou do Vídně, kde dokončoval Kouzelnou flétnu. Od začátku listopadu se jeho zdravotní potíže stupňovaly, trpěl závratěmi, mdlobami, zvracením a halucinacemi, přesto však komponoval až čtrnáct hodin denně. Naposledy dirigoval 18. listopadu v Zednářské lóži, o dva dny později již nemohl opustit lůžko. Vleže pracoval na Requiem ještě čtyři dny před smrtí, den před ní ještě probíral partituru skladby se svým švagrem, to znamená, že už pravděpodobně byla v onom nedokončeném stavu, jak ji zanechal. Mozart zemřel 5. prosince před první hodinou ranní."

Pan Anton složil své poznámky a dodal: "Takhle tedy vypadá skutečnost, jak jsem stačil vystopovat. Všechno je ovšem třeba ještě ověřit, k tomu jsem zatím neměl dost času. Vůbec bych ten scénář potřeboval na delší dobu kdyby to bylo možné."

"Já se pokusím," řekl Čert. "Snad to půjde."

Vedle něho sedící párek mladých lidí se zvedl k odchodu, Čert se okamžitě posunul a zabral uvolněná místa.

"V tom případě bych měl zájem také tu věc přečíst," podotkl pan docent B., "Mozartova smrt je záhadou, Salieri nemusel být přímo vrah, ale jen travič ovzduší. V poslední době se vyskytlo podezření na jistého Vincenza Righiniho, dnes už pozapomenutého zpěváka, kapelníka a také skladatele. Nedávno objevené archivní dokumenty prý naznačují, že Mozartovým vrahem mohl být právě tento Righini."

"Z toho se začíná klubat pěkná detektivka," poznamenal Čert. "Ahoj, Rózo," pozdravil pak důvěrně paní Růži, která právě přicházela v doprovodu vysokého černovlasého mladíka s knírkem. "Seďte si, nějak se šoupnem."

"Dobrý večer, to je můj syn Ríša," řekla paní Růže, když se zase všichni stěsnali za stůl.

"Z lékařského hlediska se názory různí," pokračoval pak pan Anton. "Z příznaků, které se u Mozarta objevily v posledním údobí nevyplývá jednoznačně, že byl otráven. Někteří odborníci zastávají názor, že trpěl vleklou ledvinovou chorobou, která končila uremií. Ani analýsa Mozartových vlasů ze sbírky na Bertramce, z níž by se dale dokázat působení arsenu nebo rtuti by nerozhodovala, chybí důkaz, že je to opravdu odstřížek Mozartových vlasů."

"Čím dál tím líp," pokýval hlavou Čert. "Takže vlastně nikdo nic neví."

"Jako obyčejně," přisvědčil pan Anton. "Ještě chci projít nějakou literaturu, ale nic zvláštního si od toho neslibuji. Dáleko víc mě zajímá ten film teď, všechno co s tím souvisí a co za tím vězí."

"Peníze," soudil pan docent. "Hodně peněz a v tvrdé valutě."

"Peníze nejsou všemocné a většinou mívala prioritu ideologie," řekl pan Anton. "A když v systému takového nepořádku, že není možné sehnat stínítko, začne něco fungovat pořádně, tuším za tím nepořádek vyššího řádu."

Několik dalších týdnů strávil pan Anton pilným studiem dostupných dokumentů, vasedával celé dny v Universitní knihovně, dozvěděl se mnoho podrobností, ale nic podstatného, co by tak či onak rozhodlo otázku Mozartovy smrti. Pak se zaměřil na místopis a historii Malé Strany, přečetl knihy Cyrila Merhouta, V. V. Štecha, Herolda - Heraina, E. Poche a studie I. Borkovského, V. Píši a V. V. Tomka. S lupou v ruce propátral Panorama od Kozla a Peterleho z r. 1562 a Jüttnerovu topografickou mapu z počátku 19. století, Huberův ortografický nárys z r. 1769, další grafiky a kopie obrazů. Získal tím rámcový přehled o prostředí, v němž žil a které ho obklopovalo, nabyté znalosti mu je přibližovaly a zdůvěřňovaly.

Pan Anton docházel občas na oběd do restaurace "U Schnellů" na rohu Letenské a Tomášské ulice. Jednou v neděli, když se vracel domů, oslovil ho v Nerudovce před bufetem Waldštejn muž, jehož zařadil teprve na druhý pohled. Uběhla také pěkná řádka let od doby, kdy spolu hráli na vojně v jakémisi orchestru, když se potom později jméno pana Antona začalo objevovat v různých kulturních rubrikách, dostal od Mirka Hanuse poštou jeho povídku se žádostí o posudek. Nelíbila se mu, a tak jí zdvořile odmítl a stejnou cestou poslal zpátky. Dnes měl Mirek méně vlasů i zubů a možná, že i ambicí.

"Měl bych se sem stěhovat, tak jsem se byl podívat na ten kvartýr," vysvětloval.

"A co jsi zjistil?"

"Dát to do pořádku by stálo hromadu práce, času i peněz. Což o to by nešlo, peněz mám dost," řekl Mirek a navrhl: "Pojď, zajdeme semhle na decku."

Pan Anton pocítil dodatečnou výčitku svědomí za odmítnutý námět a pozvání přijal. Když se usadili v útulném bufetu, Mirek se otázel:

"Jaký je tady vlastně proud? Zapomněl jsem se zeptat."

"Myslíš elektrický? Sto dvacet voltů."

"A já, tak to definitivně padá," povzdechl Mirek.

"Proč, prosím tě?"

"Víš, já jsem u té muziky zůstal. Učím na škole, skládám taky různé věcičky, v té branži to sice chodí podle zákonů džungle, ale dají se vydělat peníze. Mám doma aparatury a přístroje za sto padesát tisíc, vrážím do toho všechny prachy a nemůžu riskovat

kvůli nějakému elektrickému napětí, jednou sto dvacet, jednou sto deset, já to znám," hovořil Mirek Hanus.

"To by snad spravil transformátor," namítnul pan Anton a po chvílce dodal: "Tak ty děláš muziku?"

"Na kšeft," potvrdil Mirek. "Jinak je hudba vyčerpaná, nic nového nemůže přinést. Podívej, cestou shora jsem složil symfonii, mám to tady v hlavě, ale vůbec to nemá cenu psát. Hudba je dneska mrtvá."

Pan Anton ho upřeně pozoroval. Už tehdy na vojně se Mirek jevil trochu jako podivín, jeho povídka potom se odehrávala v pekle, kde pod kotly plápolal oheň a vystupovali v ní čerti jakožto reálné osoby.

"Poslyš, Mirku, já jsem ti svého času vrátil tu povídku..."

"Ale prosím tě, o tom nemluv," přerušil ho Mirek se smíchem. "Já jsem od té doby napsal sedm románů. Ale už to nikam ani neposílám, literatura je taky mrtvá."

Po této neděli vtrhla opět filmařská kolona do ulice a okupovala ji. Nastalo už jaro, slunce zvýrazňovalo barevný rej dole a pan Anton dalekohledem pozoroval stejný průběh příprav, jeřáb, odstraňující žerdě na prapory, elektrikáře vyměňující hlavice luceren a natěrače, kteří přemalovávali plechové kryty elektrického rozvodu. Zjistil předtím, že boční vrata ve výstupku domu pana Šise nesou nápis: Půjčovna masek a kostýmů a ve scénáři si vyhledal příslušné sekvence. Zde tedy měl Mozart obstarávat oblečení pro svého otce Leopolda na maškarní ples a zde si později pořídil svůj hrozivý převlek Salieri, aby v něm přišel objednat Rekviem. Chvilí ještě ostříl na hemžení kolem instalované kamery, pak zavřel okno, zvedl telefon a vytočil číslo paní Růže.

"Zdravím vás, víte, že máme v ulici zase ten tyátr?" otázel se.

"Ne, mám okna do dvora a pozdě jsem vstávala," zasmála se paní Růže. "Ale zrovna jsem vám chytala volat."

"Nechtěla byste zkusit promluvit s panem režisérem?" navrhnul pan Anton. "Říkala jste přece, že se znáte."

"Rozhodně si to nedám ujít, hned se obléknu a vyrazím. To bude překvapení."

"Rád bych věděl, jak to dopadlo."

"Budete večer v hospodě?"

"Mohl bych tam zaskočit."

"Dobře, tak po osmé," určila paní Růže. "Volala jsem už panu docentovi, mám k vám oběma malou prosbičku."

"Oč jde?" otázal se pan Anton obezřetně.

"Chtěla jsem vás, pánové, potom ještě pozvat na skleničku, budete mít čas?"

"Ano, děkuji. Žádný program nemám."

"Tak nashle večer," zavěsila paní Růže.

Pan Anton nad tím pozváním uvažoval. Chvilí chodil od okna ke dveřím sem a tam, ale na žádný důvod nepřipadl. Pak se posadil ke stolu a otevřel "Muže bez vlastností", kteroužto četbu pro jiné zaneprázdnění před časem odložil.

Když dorazil v osm hodin do hospody "U kocoura", postávala paní Růže s panem docentem B. u výčepu a pili pivo na stojáka. Všechny místnosti byly přeplněné a k uplatnění harmonikové taktiky postrádali i tu jedinou základní židli.

"Nemá to cenu, tady se nechytíme. Půjdeme rovnou hned ke mně a pro pivo skočí Ríša se džbánkem," rozhodla paní Růže.

Měla prostorný byt v prvním patře s jedním velikým pokojem obráceným k Petřínu, jedním menším s okny do dvora a halou mezi nimi. Velký pokoj byl vymalován tmavomodrou barvou a stůl uprostřed zaplňovaly mísy s obloženými chlebičky a saláty. Pan docent se rozhlédl po zařízení a benátských zrcadlech na stěnách.

"No toto," pokývnul uznale. "Máte krásné věci, skvělé."

"Už jenom zbytky," odpověděla skromně paní Růže. "Víte, můj tatínek, dej mu Pán Bůh nebe, v téhle branži kšeftoval."

"Tenhle kus," přistoupil pan docent k obrovské starožitné truhle zdobené bohatě vyřezávanými motivy. "To je prostě skvost."

"Je hezká," připustila paní Růže. "Byl tady jeden Němec a nabízel mi za ni dvě stě tisíc."

"Dvě stě tisíc korun, to je dost peněz," řekl pan Anton.

"Ne korun, marek," opravila ho paní Růže. "Mám v ní peřiny. Ale posaďte se, pánové, Ríša tu bude hned s tím pivem."

Pan Anton uměl dobře počítat. Teď znásobil nějaké položky a otázal se:

"Co jste tomu kupci odpověděla?"

"Že neprodám, byl to svatební dar. On by si mě snad pro tu

trunlu dokonce i vzal," zasmála se vesele paní Růže.

"Nebylo by divu, kdyby i bez ní," poznamenal galantně pan Anton.

"Děkuji vám," zapýřila se paní Růže a když se rozesadili kolem stolu, změnila téma:

"Musím vám říct jak proběhlo setkání s panem režisérem. Hned po tom telefonátu jsem vyrazila na ulici a prokličkovala tím houfem lidí u kamery až k němu. Poznal mě hned, podal mi ruku a dal pusu. 'Ahoj, to jsem rád, že tě vidím,' povídá mi. 'K tomu už jsi měl, kamaráde, během poslední doby spousty příležitostí,' říkám mu, 'nezašel bys večer někam na pivo?' 'Nemůžu, hned jak tady skončíme, jedu na Barrandov,' řekl a ukázal dokola rukama. 'Vidíš ten blázinec tady.'"

"A co bylo dál?" zeptal se pan Anton.

"Dál už nic, tohle bylo všechno," odpověděla paní Růže. "Už se ani nerozloučil, přišli jeho lidé, odtáhli ke kameře a on začal režirovat."

"Jako obyčejně," utrousil pan docent. "Podobným způsobem to vyřeší vždycky, prostě se před starými přáteli zazdí."

"Pamatuju, když se kdysi na skupině jednalo o první film těch kluků," vzpomínal pan Anton. "Přinesli pár desítek ušmudlaných stránek scénáře a nikdo pořádně nevěděl, co s tím. Nakonec jim to schválili proto, že rozpočet vyšel ani ne na jeden a půl miliónu."

"A já ho zase vidím, jak leží u nás na gauči a říká: 'Já jim ukážu, já jim jednou ukážu,'" dedala paní Růže.

"To tedy dodržel," ušklíbl se pan docent E..

"Možná ale jinak než si představoval, trochu jinak," řekla paní Růže. "Víte, já jsem pozorovala, že pořád něco čělá rukama. On jako tleská, mne si je, někam ukazuje. Chlap jako tur, ale ty ruce má strašně nervosní, asi že jimi protéká moc peněz a to není zdravé. On je třeba vlastně docela chudák."

"Každý z nás hraje nějakou hru," připomenul pan docent, "jenže některé hry je možno odmítnout."

Nastala tichá pauza, kterou posléze přerušila paní Růže vážným hlasem:

"Pánové, když dovolíte, já mám právě na mysli jednu takovou hru a doufám, že mě neodmítnete. Je to ostatně maličkost, spíše legrace."

"Če by se jednalo, prosím?" protáhl pan docent B. opatrně.

"Vy umíte perfektně rusky, pane docente," obrátila se k němu paní Růže.

"Nu," pokrčil pan docent rameny.

"A vy zase, pane Antone, píšete mimořádně rychle."

"Ale jenom česky," přehlédl oslovený.

"Ano, takže žádám o spoluúčast vás oba," pronesla paní Růže pevně. "Riša skládá po neděli písemku z ruštiny, kterou nemůže udělat. Toho dne ráno v osm hodin oznámí rozhlasem maturitní témata, on si jedno z nich musí zvolit. Za jak dlouho napíšete čtyři stránky textu, pane Antone?"

"Podle toho jakého," ošival se pan Anton.

"Takového, který si vyberete. Za hodinu? A vám by ten překlad trval také hodinu, že?" konfrontovala oba paní Růže. "To znamená že Riša, který už v osm musí být ve škole, dostane hotovou věc nejdéle do deseti."

"Ale jakým způsobem?" otázal se pan Anton. Celá záležitost ho očividně začala zajímat.

"Technická stránka předání už je promyšlená," odpověděla paní Růže. "Na to mám další lidi."

"Okamžik," zaprotestoval pan docent B., v němž se ozvalo svědomí bývalého pedagoga. "Tohle přece není regulární. To jste se tu ruštinu nemohl naučit, pane Rišo? Takový strašně jednoduchý jazyk?" Oči pana docenta za skly brýlí vyčítavě jiskřily.

"Když mě ta řeč vůbec nebaví," hlesl Riša, který dosud mlčky a s napětím sledoval rozhodování o svém bytí a nebytí. "Mám k ní takový zvláštní vztah."

Pan docent B. si vzpomněl, jak za svého mládí, za okupace, musela mít celá třída povinně nejhorší známku z němčiny, a kolik později musel vynaložit úsilí, aby ten jazyk ovládl. To poněkud otupilo jeho záporný postoj k plánu, ale ještě se vzdával.

"A proč prosím vás vysílají ta témata rozhlasem? Nechápu, jaký to má smysl, aspoň dříve se nic podobného nedělo."

"Nejspíš proto, že řada studentů z privilegovaných vrstev je na tom podobně jako Riša. Jenže na té vyšší úrovni se pracuje s odbornými štáby a krátkovlnnými vysílačkami," odtušila paní Růže. "Oproti nim jsme my jenom taková malá mafie."

"Víte to s jistotou?" řekl pan docent.

"Ne. Ale vysvětlíte mi, proč by to jinak dělali?" řekla paní Růže s podmanivou přesvědčivostí.

"Tak koukej, tohle například stálo dvacet papírů," ukázal Mirek panu Antonovi kytaru. "Je to koncertní nástroj a dají se s tím dělat divy. Vůbec nepotřebuje zesilovač."

Pan Anton si kytaru prohlédl a drnknutím rozezněl struny. Zaduňel sytý a mohutný akord.

"Piano je křáp, ale ~~vyma~~ naladěné, a když k tomu nasadím techniku, dělá dobrou službu," pokračoval Mirek.

Pan Anton se rozhlédl po velkém pokoji. Kromě gauče, skříně a stolu se židlemi byl přeplněn různými hudebními nástroji, reprobednami, magnetofony a gramofony. Polovinu jedné z podélných stěn zabíral mixážní pult, rozsáhlá, šikmo nakloněná deska s blikajícími různobarevnými světélky, tlačítky a posuvnými kolíky.

"A k čemu to prosím tě všechno potřebuješ?" zeptal se Pan Anton.

"Poslechni si," podal mu Mirek masivní sluchátka a sám si nasadil další pár. Pak začal manipulovat u mixážního pultu. Ze sluchátek se ozval čistý a přesný rytmus bez melodie.

"Co s tím? Je to jenom doprovod, beglajt se tomu říká, tuším."

"To je přece jednoduché," objasnil Mirek. "Chytil jsem tenhle spodek už ani nevím kde, ale je dokonalý. Teď k tomu má jen přidělat vršek a hotovo. Poslouchej."

Přesedl ke klavíru a k doprovodu začal improvizovat melodii, celkový výsledek vyzníval přirozeně.

"Nebo třeba takhle," usekl Mirek produkci v půli a spustil jiný motiv. "Nahraju si to, vyberu nejlepší variantu, potom do domixuju a věc může do světa. Normálně bych to neprozrazoval, ale ty nejsi od fochu, takže na tom nezáleží," řekl potom.

"Já jsem od jiného fochu," řekl pan Anton. A tam se to provádí podobně, pomyslí si, ale nahlas to už nevyslovil. "Poslechni, mám k tobě otázku. Když máš všechny ty hejblata, tu techniku," mávnul rukou kolem sebe, "je možné dostat z hudby víc než v ní je?"

"Jak to myslíš?" zeptal se Mirek Hanus nechápavě.

"Třeba za Mozarta hrály jeho hudbu orchestry s menším obsazením a méně kvalitními muzikanty. Dnešní symfonické orchestry jsou kolosy," hovořil pan Anton. "Nedokáže se dnes z těch skladeb dostat víc než v nich bylo? Obsahově, myšlenkově například."

"Dneska to zahrají mohutněji, výrazněji, bohatěji, to ano,"

odpověděl Mirek. "Ale z ničeho nejde dostat víc než tam je. To nejde. Když to tam není, nikdo to z toho nemůže dostat. On vůbec málokdo slyší i to, co tam skutečně je."

Pan Anton nad tím chvíli uvažoval a pak řekl:

"Posledně jsem se zmínil, že bych od tebe něco potřeboval. Chtěl bych si koupit gramofon, mohl bys mi poradit?"

"Jaký gramofon?"

"No, gramofon na desky. Nějaký, aby slušně hrál."

"A jéje," vzdychl Mirek. "Vidím, že o tom oboru nemáš potuchy. Tak si ale napřed něco nalejeme."

Paní Růže určila sraz spiklenců v předvečer dne D do pivnice "U kocoura". První se dostavil pan Anton ještě před stanovenou hodinou, aby se posilnil jedním pivem na stojáka. Vzápětí přišel pan docent B. a z jeho výrazu se dalo vyčíst, že není v nejlepším rozpoložení. Dopíjeli téměř mlčky své půllitry a když dorazila paní Růže s Říšou, vydali se na rekognoskaci terénu.

Překřižovali Malostranské náměstí, pak kráčeli Mosteckou ulicí, odkud zabočili doprava do Lázeňské. Když minuli práčelí kostela Panny Marie pod řetězem, Říša se zastavil před zákoutím, vzniklým mezi boční stěnou kamenného zdiva kostela a ustupujícím blokem Maltézského paláce. Ukázal šikmo vzhůru přes střechu malého Buquoyského paláce k oknům ve třetím patře domu za ním.

"Tam se to bude odbývat a z těch oken je sem dobře vidět. Když se tady na zeď toho baráku namaluje křídou číslo tématu, které vyberete, stačím ho včas oznámit."

"To je Maltézský palác nebo též maltézského velkopřevora," utrousil pan docent B.. "Původně renesanční stavbu přebudoval do dnešní podoby v první třetině osmnáctého století Bartolomeo Scotti."

"Horší je, že má žlutou omítku," řekl pan Anton a kriticky odhadoval vzdálenost k oknům. "Bílá křída nebude na žlutém podkladě dostatečně kontrastní. Jakou máte?"

Říša sáhl do kapsy a vytáhl podlouhlý hranolek zabalený do hedvábného papíru. Když papír rozbalil, objevila se křída žluté barvy. "Jinou jsem nesehnal," řekl zahanbeně.

"Tak to bychom měli vyřízené," odfrkl pohrdlivě pan docent B. a obracel se k odchodu.

"Okamžik, pane docente," zarazila ho paní Růže. "Čmárat po zdech křídou je stejně blbost. Ale lidská postava musí být z těch oken vidět zřetelně. Pojďme dál."

Ríša je vedl přes Maltézské náměstí k rohu zadního traktu Kuronského paláce, kde ústila Harantova ulice.

"Sem je zase vidět z druhých oken," řekl. "A je to blíž."

"To jsem ani nevěděl, že v domě Staré školy je teď grafická průmyslovka," řekl pan docent. "Ale jak vám tam dopraví ten text?"

"Tady blízko v Neboviáské uličce je bufet, taková kantýna. Tam už se pro něj dostanu sám, když ho někdo přinese. Jenom bych musel vědět, kdy přibližně," vysvětlil Ríša.

Šli se podívat na tu kantýnu a pan docent B. zarytě mlčel. Když se vraceli zpět, z Lázeňské na druhé straně náměstí vyjížděla řada nákladních a skříňových aut, označených nápisem Amadeus. Když zaparkovala, vyrojili se z nich lidé jako mravenci a začali roznášet latě, plachty a prkna. Jakoby ze země začaly růst na chodnících krámky a náměstí se před očima měnilo v tržiště.

"Promiňte, mladý muži, co se to tady bude dít?" oslovil pan Anton mladíka v černé bundě se známým emblémem, který spěchal kolem s nějakými papíry v ruce.

"Filmovat," zastavil se neochotně tázaný.

"A kdy prosím?"

"Zítřka celý den. Velké záběry, musíme to postavit přes noc."

"No toto, to je definitivní konec," ulevil si pan docent, když asistent odspěchal.

Když se skupina vracela přes náměstí, musela se vyhýbat elektrikářům natahujícím kabely a dělníkům, kteří vláčeli k ještě nedokončeným stánkům koše, nůše a ošatky. K sousoší svatého Jana Křtitele couval jeřáb s kloubovým ramenem a plošinou pro kameru.

"Zítřka celý tenhle prostor uzavře policie," syčkoval pan docent. "Možná, že pustí jen Holanďany z velvyslanectví s diplomatickým pasem."

"Kde vzít takového Holanďana?" odsekla paní Ráže. "Znáte vy snad nějakého?"

"Nebo Japonce," špitnul pan Anton.

"Cha," broukla jen paní Ráže. Její usměvavá kulatá tvář měla nyní vážný a soustředěný výraz. Až k Nerudově ulici nepromluvila, ale tam se zastavila před vchodem restaurace "U kocoura".

"Pánové, mám k vám prosbu, stavte se tady na pár sklenic a za hodinu přijďte ke mně. Velice vás prosím, potřebovala bych mezitím něco zařídit."

"Jistě, za hodinu jsme u vás," slíbil pan Anton. "Sedneme si nebo zůstaneme u pultu?" otázal se, když vstoupil do výčepu, neochotně následovaný panem docentem.

"Já bych nejradši ze všeho šel domů," mračil se pan docent. "Nesnáším pocit, že se mnou někdo manipuluje."

"Pokuste se na to dívat jinak, sportovně," navrhl pan Anton a s chutí se napil hladinky, kterou natocil výčepní pan Láďa a ozdobil mistrovskou bublinou na smetanově husté pěně.

"Jak sportovně?" opáčil pan docent. "Angažujeme se v řečem, co je přece jasný podvod. A navíc ještě pro studenta grafiky, který chce psát žlutou křídou na žlutý podklad."

Do lokálu přišel Čert a zastavil se u nich: "Zdravím vás, zase žádné místo? Ani vzadu?"

"My za chvíli odcházíme," řekl pan Anton.

"Tak já nahlédnu dozadu," řekl Čert a dodal: "Ten scénář si můžete nechat, když ho potřebujete, nemusím ho vracet."

Pan Anton poděkoval a když Čert zmizel z dohledu, obrátil se k panu docentovi:

"Vy jste použil výrazu podvod. Já zastávám názor, že žijeme v podmínkách, které jisté postupy nejen tolerují, ale naopak vyžadují, poněvadž ve skutečnosti tvoří základ celého systému. Bez toho by existence systému vlastně ani nebyla možná. V tom směru mám čisté svědomí, já jsem ho nevymyslel a nezřídil. Necítím se jako podvodník když využívám pravidel, která jsem neurčil, ale která tady jsou a mají platnost."

Pan docent B., který se svého času spoluúčastnil zřizování stávajícího systému, pocítil určité rozladění. Naklonil se trochu nad odkládací stůl, o který byli opřeni lokty a řekl:

"Ano, vy to máte jednoduché. Jste dnes tak říkajíc ve struktuře, její pravidla vyznáváte a podle nich se chováte."

Pan Anton se rovněž o něco předklonil, vypadalo to jako když se dva berani chystají ducat čely.

"Pravda, já jsem nepodepsal Chartu a nevystupuji jako disident," řekl. "Já o svobodě moc nekvákám, já si ji беру. Ale taky jsem nikdy nenapsal nic, co bych se dneska styděl podepsat. A mám dojem, že takových by se moc nenašlo."

"Jistě, jenže jste řemeslník a píšete detektivky," odsekl jedovatě pan docent.

"Nikdy jsem se za umělce nevydával, ani opozičního, ani oficiálního a sám nejlépe vím, že jsem jen řemeslník," přiznal pan Anton. "Já ale hodně čtu, také samizdaty, edici Petlici, Expedici a tak dále, a jako profesionál vám tvrdím, že nadprůměrné věci z této produkce by se daly spočítat na prstech. Většina je průměr nebo i pod, stejně jako na druhé straně z té oficiální režimistické líně, jakýkoliv společenský nebo politický postoj prostě nezaručuje kvalitu. To by se moc lidí podivilo, kdyby nastala ta kýžená doba svobody, většina z nich by se nedokázala tím svým uměním uživit."

"Mluvíte o problémech, o kterých nevíte zhola nic, pane," syčel pan docent. "Směšujete dokromady různé roviny a to by se dalo nazvat demagogií."

Pan Anton se po malé chvilce poněkud odklonil, dopil pállitr a pokývl na pana Ládu, aby mu natočil další.

"Dělám jenom řemeslo a snažím se ho dělat čistě," řekl potom. "A z tohoto hlediska vás ujišťuji, že většina dnešních tak zvaných umělců, kteří pochopitelně řemeslem opovrhují, je pořádně nezná. Neumějí postavit kloudnou figuru, navodit prostředí, jejich dialogy jsou o zlámání jazyka. O poesii nehovořím, tam když někdo rozpozná daktyl od trocheje, tak už je král."

Pan docent B. na tuto nehoráznost už ani neodpověděl. Mlčky dopili svá piva, mlčky kráčeli k domu paní Růže a vstoupili do jejího bytu, když jí otevřela. V obývacím pokoji kromě Říši se smutnými kníry seděla dvojice mladých lidí.

"To je Olga a její přítel Janek," představila je letmo paní Růže a pokračovala: "Změnily se podmínky a vyžadovalo to i změnu postupu. Oznámení zvoleného tématu provedeme jinak," ukázala k rohové váleňdě, kde vedle sebe leželo patero ženských obleků, první džínsový, druhý byl kalhotový kostým, třetí sukně s bílou halenkou a čtvrtý splývavé košilové šaty. "To jsou čtyři témata, rozeznatelná i na dálku, křídou se psát nebude."

"A nač tohle?" zeptal se pan Anton s pohledem na pátý komplet, pozůstávající z dlouhé hnědé suknice, barchetové jupky a jakéhosi kokrhelu.

"Až předvedu téma, vrátím se domů a převléknu se do toho. Budu se vydávat za hokyni z komparsu, v tomhle kostýmu proniknu do té kantýny v Nebovídké s vaším hotovým textem."

"No toto," zavrtěl hlavou pan docent.

"V případě kdyby hrozilo zdržení, protože by právě natáčeli, dostanu se ke kameře a vrazím panu režisérovi facku. V nastalém okamžiku to do té Nebovidské propašuje tady Janek," rozvíjela plán paní Růže způsobem, který vylučoval každou pochybnost. Pak se obrátila na pana Antona: "Co myslíte, přeruší se natáčení když režisér dostane takovou bombu, že druhou vezme o dláždění?"

"Předpokládám, že v takovém pádě se přeruší natáčení i amerického velkofilmu," usoudil pan Anton.

"Máte nějaké další připomínky, pánové?" otázala se paní Růže.

"Uvažoval jsem trochu o těch tématech," ozval se pan docent. "Jedno z nich bude určitě o dějinách buď ruské nebo naší komunistické strany."

"Na to ovšem nejsem odborník," přerušil ho pan Anton.

"Já už dnes také ne," odtušil pan docent, "takže toto téma škrtneme. Další by mohlo být mírové hnutí."

"O tom bych radši nepsal," poznamenal pan Anton.

"Souhlasím," přikývl pan docent. "Jedno z dalších by se mělo nejspíš týkat historie ať už národa, či města Prahy. Připravil jsem si předem nějaké poznámky, ale je tady jistá potíž."

"Jaká?" zpozorněla paní Růže.

Pan docent sáhl do náprsní kapsy, vytáhl složený list papíru hustě popsaný drobným písmem a přistoupil s ním k Říšovi.

"Přečtete to?" rozestřel list.

Říša ho převzal a zahloubal se do řádků.

"T, šč, ťšči, chči," slabikoval, pak zmlkl a zvedl své oddané psí oči: "Z toho nevyluštím ani slovo."

"Já to tužil," pravil pan docent a odebral mu své poznámky.

"Mám bohužel tak hanebný rukopis, že kolikrát sám po sobě stěží přečtu, co jsem napsal."

"To je ovšem naprostá maličkost," řekla paní Růže se svým obvyklým úsměvem. "Tady Olga studuje ruštinu a mimoto má rukopis dokonale čitelný. Stačí, když jí věty pana Antona budete diktovat. Jak vidíte, počítala jsem s různými překážkami. Jinak doufám, že naše dohoda platí."

"Její úspěšné splnění osobně považuji za věc cti a národní hrdosti," uzavřel s obdivem v hlase pan Anton.

"Takže, přátelé, zítra se všichni laskavě dostavte před osmou sem," řekla paní Růže. "A teď si připijeme na naše veliké úkoly."

Pan Anton umístil oba reproduktory a aby dočržel pokyny odborného návodu, musel poněkud přestavět rohové sezení v jednom koutě pokoje. Potom táhl linky elektrického přípoje z výstupních zdířek gramofonu podél stěn. Popolézal po kolenou a zasunoval drát pod koberec, když zazvonil telefon.

"Všechno je v lesku, vyferdili jsme to na jedničku," volala radostně paní Růže. "Šlo to jako podle partesu, Ríša se dostal včas do toho bufetu, vrátil se a klidně to stihnul opsat. Teď už sedí doma a moc vám děkuje. Já samozřejmě taky a budu se revanšovat. Zvu vás na večírek."

"Víte, paní Růže, jenže my jsme se s panem docentem B. jaksi nepohodli," namítl pan Anton.

"Mluvila jsem s ním a je to zařízené. Přijde," řekla paní Růže.

"Také by mě zajímalo, jestli jste tam šla v tom čepci," řekl po chvílce pan Anton.

"Ani nebylo třeba. Až na místo jsem s ním šla v košíčku a byla jsem odhodlaná si ho nasadit, znáte mě už, že většinou dokážu, co si zámam," znělo ze sluchátka. "Ale nebylo to zapotřebí, úplně stačil ten trhovecký převlek. Mezi stovkami lidí, koní, oslů, koz a slepic se jedna navíc ztratila, prošla jsem docela hladce, policajti mi ještě uvolnili cestu. Neumíte si představit ten firmol tam."

"Ale umím, představuju si to docela jasně."

"Ríša to pohodlně opsal, profesor se celou dobu díval z okna. Kvaly tam megafony, mečely kozy, osli hýkali, nechápu, jak se celý ten blázinec do toho prostoru vtěsnil. Zjistila jsem, že točí až do večera, nezajdete se tam podívat?"

"Ne, nemá zájem," odmítnul pan Anton.

"Byli jste s panem docentem báječní. On uhádl to téma: Moje město, pak se sice tvářil trochu nakvašeně, ale vy jste ze sebe chrlil věty tak rychle, že je stěží stačil překládat," šveholila paní Růže.

"On by to asi sesadil kvalifikovaněji, ale tady šlo především o rychlost. Mrzí mě, že za sebou prásknul dveřmi bez pozdravu, ale snad se to časem spraví," řekl pan Anton.

"Už se stalo a všechno je v pořádku," ujistila paní Růže.

"A o tom večírku vám dám vědět včas."

"Děkuji, moc se těším," pravil pan Anton a zavěsil.

Potom dokončil zapojení reproduktorů, nasadil desku a zapnul

gramofon. S doutníkem v prstech se uvelebil do křesla a vychutnával hudbu. Později zazněl zvonek a když pan Anton otevřel, uviděl za dveřmi stát pana docenta B..

"Á, dueto Papa Papa. Kouzelná flétna, tak zvaná zeďnářská opera," určil přesně pan docent.

"Mohu vás pozvat dál?" uvolnil pan Anton vchod.

"Děkuji, snad až příště, teď mám trochu naspěch," usmál se pan docent. "Ale rád bych vás o něco požádal."

"Prosím."

"Mohl byste mi zapůjčit ten scénář?" řekl pan docent a dodal: "Přečtu a vrátím rychle."

Praha - červenec 1983

1031

"To že už jsem říkala? A jak to,
že jsem teď na te přišla?"

/M./

Obnažení slova patří na pláž
nahá slova do postele

Ptá-li se někdo pozdě, jako by časně odpovídal.

Švec drží se kopyta
beta s ním šije

Vykostěná samota.

Dějiny jedné /jakékoli/ věty.

Zjevení je nutně terzem.

Dobyté vlastní útočiště.

Verše, ty krátké řádky, jsou překládány básníky za jazykové
spolupráce fileležek častěji než próza.

Labutí próza: pušřanka.

Zlomené srdce patří do sádky.

Pravdivost nepředchází, nýbrž následuje přesnost.

Píha na kráse - klebeuk hřibu.

Aranžérky jsou na pohled výtvarnější než výtvarnice.

Pozorňuje břevenem v oku svém...

Zákon džungle je lianovitý.

V depisech a denících čteme nejpozorněji to, co v nich chybí.

Zbavuješ-li se přítěže, svedeš nikoli zpenalit pád, ale jen zpomalit zrychlování pádu.

Oheřelá míra dopadla nezmylně na podlahu tak, jak dopadá namazaný krajíc: pylem delš.

Vzácní ptáci velkoměsta, jeptišky.

Fěšiny vyšlapané v jakási odovžky suchá řečiště: v koryta.
Cíle pak ebrestlé mechem.

Jako by mu ze žebra vypadla.

Dovedl by stát před svými slovy?

Také slepé nábeje mají ozvěnu.

Výčitky svědomí? Výčitky z nevědomí.

Pravda hodin není kulatá, hář: je uzavřená v kruhu.

Dýka zaražená do smu: sluneční hodiny.

Slunce v úplňku.

Srdce zvenu musí být hluché: zaposlechané do sebe samat necitelné.
As: od krajnosti do krajnosti.

Střed je místo nejvýstřednější.

Hařke v patách.

Fokus přemístít šťastnou chvíli.

Nikoli rozmařilest ← rozmařenost.

Teprve svírající náruč je náručí otevřenou. Pro kehe.

Vystřilet všechna prach své obuvi.

Přednětý, symboly slov.

Lůna/park.

Pedobizna okenního skla.

Zitřek, clona mezi včerejškem a dneškem.

Vidiny na pozadí budoucnosti.

Utracené dny, zřehata.

.. ..

Svět o jednom dějství, s přestávkou.

Bůh je exulant.

Bod živý jako dvojtečka.

Zkemelená hůl.

Rubáš: opravdu naruby obrácená plenka?

Bublina stoupala vzdušnou čarou.

Eremsvedy se vstýčují za čistého nebe.

Obleha se oblaky nezakrývá, obleha si je pedestýlá.

Strom črtá oblehu, a ona se chce vkeřenit.

Hnízdo je zpěsok rektu.

Hranice slova není interpunkce, ta je jeho vnitřnostmi.

Oči pravdy, oči lži: tak výmluvné, že polykají celou tvář.

Úskost má kosti, naděje oděv. /Tělo se vlní./

Výstřih je vyplazený jazyk.

Podstaty chodí nahé, oboují oděné.

Na jazyku vražda, v srdci hreb.

Právo první noci, povinnost posledního dne.

Ledová kra je hlubotink.

Kram, lovebožek a pahřebek blesku.

Hvězdy jsou roztákané, nebesa soustředění.

Perferovaný vzduch.

Nepřebít, převýt.

Opakovaný vrh kostky, slepé na každé z jejích stěn.

Soudržnost večera a trvanlivost sucharů.

75

Uha před poladnem začala řídout a rozpouštět se a nedaleko silnice vyplul z ní osamělý statek nebo mlýn s nejasnými konturami a akvarelovou barevností. Světlo rozpíjelo jednu barvu do druhé a všechno jevílo se v něm nehmotné, chvějivé, prostupné a prostupující. Mléčné strozy stály u cesty a vypadaly skutečnější než všechno ostatní. Mlídaly věrnost cesty, která byla jako tmavě-modrá stuha přilepená na temena pahorků a vlepená do údolí a po úbočích.

Před námi se pak otevřelo hluboké údolí, do něhož byla nalita mlha tak hustá, že na dně stěží probleskovala řeka. Ale byla tam a pilně tekla, zatímco slunce upíjelo mlhu se strání a odhalovalo studené plamenění modřínů. "Bylo už lačné, ale tiché a staré, červené hluchavky přesto vstoupily do druhého jara a pokvetou, dokud je nespálí mráz. Také kopřivy po jediném podzimním dešti vděčně vyrazily a byly husté jako počátek května, jenom měly sytější zelenou barvu, ne do žluta, ale do modra. Na stromech jsou velké pupeny a vypadá to, že všechno by mohlo začít hned zas znovu, bez odpočinku a s celou parádou.

Kéž by nikdo nepromluvil na mne tak dlouho, dokud se ve mně neotiskne chvíle. Ale proti mně po cestičce nad řekou jde moje paní učitelka. Neviděla jsem ji třicet let, je pořád stejná, ale já se musím prohlásit, když se těsně přijíme, protože kdo se změnil jsem já. Ona tady má chatu, ale co tu dělám já?

Já se tu procházím podle řeky.

- A co říkáš tomu světu? chce vědět paní učitelka a já jen pokrčím rameny a ona dodá, že takhle jsme si to nepředstavovaly, copak ona je v pensí, ale mne otřeli jako zapocené okno. Zase krčím rameny a uvažovaná nepřiznám se, že krásně zapocené okno mne v poslední době pronásleduje jako představa čehosi nedosažitelného. Sotva se trochu zapotí a mohla bych se chvíli dívat do opalizujících kapek, do bílé mlhy, v níž někde je schován Bůh, ale já ho pořád nemohu nahmatat, ale mohu ho v té mlze možná zahlédnout zapoceným oknem. Když tedy čekám a před očima mám bílo, někdo přijde a okno mi utře. A ještě na mne z druhé strany juká, že tam je, je hodný a má hadr.

Čelíska lítají v dělohách a nedovolí oplodněným vajíčkům, aby se usadila ve výstelce. Pan Beránek zapíchne do pólky brambory husí brk a pustí korábek po řece. Brambora plave, brk se točí a straší ryby. Rybáři sedí nad jezem marně a pytlák jde klidně

domů. Časně ráno ji dostane. Štiku.

Při dovedném a neustálém vyrušování se všechno někde pohne a ztratí své pevné místo, člověk ztratí chvíli, ztratí svůj život. Paní učitelka mne ale nevyrušila, jen něco přidala k své náladě jako ke se hotový lívanec namaže marmeládou.

- Bible jsi tenkrát dost, povídá, ale já tě mám ráda a teď mám velikou radost, že tě vidím. A vypráví mi, co jsem dávno zapoměla, třeba, jak mi musela dát dvojku z aravé za to, že jsem vyrušovala při slavnosti VĚŠK v tělocvičně.

" Pak jsem šla dál. Vlastně nemám moc ráda léto, kdy zarůstání zakryje zchátralost a lidské odpadky, jako vrstva krásných slov a úsměvů překlene propast mezi lidmi, tak listnatost zastře skutečnost. Je milosrdná. Ale na podzim je znovu vidět každá bolest stromu, jeho křivost a nádory, jeho zakrnělé větve, rány a všechna uskřínutí. Nezapře nic. Je mohutný, starý, ozdobený svými ranami.

Za lípou je skála v holubí barvě, v hustých místech hustě sešeděná do černá. Také se vrátila proti nějakému odporu, který už dávno není.

Léto svádí a zavádí, notýlí létají a matou, ale v zimě spí. Doba holosti je nejpravdivější, protože aniž hned zas vzbouzí iluze, stejně jako led. Jak dlouho jsem se utěšovala tím, že nehybnost je zdánlivá, že pod ledem žije voda a sbírá síly, aby led mohla roztrhat. Ale není tomu tak. Je to zaběhaný systém útoku a obrany, přikrytý sníhem, pŕtky vyzkoušenými zbraněmi. Dívám se zpovzdálí na tu, která válčí o něco, co už nechci.

Sešedím na skále s jediným člověkem, který mne neruší, protože už jsme spolu dobojovali. Je to příjezané a vlidné jako podzimní odpoledne. "houráme proti slunci a řeka teče, povlečená hebkou, matně se lesknoucí vrstvičkou. Husy nechávají se unášet rychlým proudem, plují bez hnutí s dřevěnou majestátností královské flotily.

- Odkud jsou? zeptá se mne v pustém údolí a já si vzpomenu, jak jsme šli na jaře proti proudu, v lesích byly tenkrát prostřeny koberece sasunek, podléšek, orsajů, petrklíčů i léčivých plicníků a tehdy jsme viděli asi kilometr proti proudu státek. Husy se vesale vezou dolů po řece, je jich dvanáct jako je dvanáct labutí, dvanáct zakletých princů a krásných panen. A sledujeme je až do skvrnitých chvílí, kdy první otočí tělo napříč proti proudu, zakornádluje ke břehu a všechny to udělají hned po ní a už je proud unáší, ke břehu, řeka je vyvrhne v ohbí a ony pozadu vystupují na břeh, ~~na~~

do řady, řády či nerady a už se kolébají proti ostře zelené mezičce, tolik bílé, obalené zvarhánkovatělým naducaným peřím. Musí teď jít pomalým vyrovnaným krokem nejmaň dva kilometry vzhůru po protějším břehu, než dojdou do statku. Kolik je na cestě čeká překážek, než se dokolébají ke své vánoční smrti.

Slunce svítí mlhou, kterou se mu nepodařilo vypít, slábné už a svět vypadá jako vlastní odraz ve vlídném podsvětí. Je nehmotný a neklade žádný odpor. Zvolna stává se neskutečnou, protože necítí tím nic než smír a ten, který sedí vedle me, sporými paprsky oteplen, usíná.

Tělo, dřív vznešené a dokonalé, mění se ve smetí, ale neruší. Zůstává na skále a vezme je jarní voda. Ale i to je iluze, protože slunce klesá a tělo roztřásá zima. Jedeme pak lesem, který v poledne studeně hofel a teď zhasíná, mlha mísí se s kouřem, protože v chalupách zatopili nevalným uhlím, mlha me bolí do očí a za ní už je Bůh a v té chvíli auto vyjíždí ze zatáčky a pravými koly sadrnou v pangejtu, kameny prudce zabuší o spodek, vzepnu se rukama na kapotě a zavřu oči a sám na víčkách bílo, smrt se přiblíží a zase oddálí a kola se vrátí na silnici.

- Co to bylo? zeptám se.

- Asi jsem si zdřím, odpoví.

A to je konec dne, protože pak už je všechno zas jako jindy.

Eda Kriseová

ALDOUS HUXLEY V ŘÍJNU 1938

Naomi Mitchisonová

Nynější neobyčejný stav věcí - nevím o nikom, kdo by souhlasil s politikou vlády, a kde to tedy žijí všichni ti průzkumníci veřejného mínění - mi připomíná dřívější čas úzkosti, kdy jsem sklíčena, sakaubena, ustrašena napsala dávnému příteli Aldousu Huxleymu. Bylo to v říjnu 1938, hned po tom, co se Chamberlain vrátil z Německa s mírem, jímž bylo zraženo Československo a který dal Hitlerovi čas pokračovat ve zbrojení a zpěvnit tábory smrti. Velmi mnoho lidí, zvláště matky s malými dětmi, ale děsila válka; co nám tehdy až k otupení mysli nahánělo hrůzu, nebyly jaderné zbraně, ale plyn.

Nežádala jsem, aby Aldous něco vykonal; sama jsem nevěděla, jak by kdokoli z nás měl jednat. Dřív jsem doufala, že díky vůli k míru v evropských demokraciích nastane místo válek doba konferencí, ale nestalo se tak; "vlády na základě té vůle jen zjistily," psala jsem Aldousovi, "že lidé raději než válku snesou cokoli." Předvídala jsem brannou povinnost, cenzuru, úřední lži, obecnou ztrátu svobod. Dodala jsem: "Je čím dál těžší oddělovat v mysli nacistickou vládu od lidí v Německu: člověk začíná nenávidět celý národ za hříchy jeho vlád a právě v tu stranu je to odvěké šílenství." Termín appeasement platil za počestný a užívalo se ho tak například i v The Times. Nemohla jsem to mít za správné a přitom mi pomyšlení na válku bylo nesnesitelné - Aldous i já jsme přece prožili první světovou válku, ty hrůzy, lži a strašné smrti přátel. A tak jsem se opakovaně ptala: co ty si o tom myslíš? "Lidstvo se octlo v krizi, kde žádná stará formulka neplatí; všechno se děje v příliš velkém měřítku. Fyzika znemožnila psychologii." Aldous mi z Kalifornie odpověděl tímto dopisem:

Nejdražší Naomi, právě jsem dostal Tvůj dopis - stejně sklíčeny jako teď většina dopisů a vlastně taky většina rozhovorů i teď v téhle dálce. V kritické chvíli byl podle mne stav věcí takový, že Chamberlain nemohl udělat nic, co by nebylo mravně špatné a hned či potenciálně katastrofální. Je to příběh sibylinských knih. Čím déle se odkládá náprava špatně řešené poválečné mezinárodní situace, tím víc se pak za tu nápravu musí platit. Cena je nakonec prakticky nekonečná a nedá se dělat nic, co nepřivede zkázu. Přesto si myslím, že uváží-li se nynější okolnosti, Chamberlain zvolil

mezi zly to lepší. Mám za lepší, že těm pěti miliónům či více lidem, jež by válka zabila, je život prodloužen, i kdyby jen nakrátko. Mám to za lepší, /a/ protože život sám o sobě je cenný a nikdo nemá právo dekretovat ukřácení života miliónů bližních, /b/ protože je teoreticky možné, i když psychologicky nepravděpodobné, že Chamberlain snad dokáže užít získaného času k úsilí o trvalejší řešení nevyžadující násilí, /c/ protože se i v životech lidí o nic činorodějších než pan Micawber opravdu občas něco "namane" a možnosti náhody, i šťastné náhody, jsou obrovské, /d/ protože, jak mi říká zkušenost, většina lidí raději přežije v tyranii, než zemře v demokracii, kterou válka či revoluce v tyranii právě mění! - to nejsou myšlenky příliš hrdinské, ale ať jsou či nejsou, obecně se tím způsobem uvažuje, a jde-li o věc pro lidi tak důležitou, myslím si, že by se k jejich přáním mělo přihlídnout; pro hrdinětější duchy je tyranie nesnesitelná, ale jsou tu koneckonců vždy otevřeny úniky, sebevraždou, vzpourou a oním osvobozením duše, jež dávno shodně káží buddhisté, křesťané a stoici a kterého lze dosáhnout. Je možná pravda - ostatně to říkají prakticky všichni filozofové krom těch z posledních dvou a půl století, kdy lidé věřili v existenci lidského pokroku jako analogie pokroku technologického - je možná pravda, že tento druh epiktetovské, spinozovské, taulerovské^{x/} svobody je jediným druhem svobody, jakého lidské bytosti mohou dosáhnout. Je možná pravda, že pokud existují lidé s obyčejnými, nesublimovanými lidskými choutkami, je blázen, kdo čeká, že jakýkoli slušný politický režim může trvat déle než přechodně.

Jak říkají historická fakta, jedinými snesitelně slušnými politickými režimy, jež vydržely delší dobu, byly teokracie jako Indie a Egypt, kde lidé přijímali filozofické tradice a společenské zvyky, běžné v sousedství, jako by byly božského původu, a kde se tedy vytvořila kůra obyčejů, jež zaručovala jistý stupeň vzájemné shovívavosti a byla příčinou, že se drsnosti jevily jako spravedlivé, protože k nim opravňovala tradice. Jak Bertie Russell ukazuje ve své nové knize o Moci, kterákoli společnost, jež si libuje v pronikavé kritice posvěcených věr a institucí,

^{x/} Johann Tauler, 1300-1361, významný spekulativní mystik doby na vyspělé věřící toho druhu bohaté, jak svědčí i volné sdružení "Přátel Božích", k němuž Tauler patřil a jež₂ bylo rozšířeno od Švýcarska přes Porýní do Nizozemí. Pro Huxleyho je z těch, kteří mu ustavují The Perennial Philosophy - jako jeho vyznání i knihu z r.1946.

sákladě. Nejsen s tím ještě daleko, potrvá mi to dlouho a v takovémhle světě to možná bude úsilí zcela promarněné. Přesto si myslím, že jde o úkol svými vlastnostmi důležitý, a pokus o jeho splnění je to jediné, k čemu mám kvalifikaci; takže se s tím hmoždím dál.

Vždycky Tvůj Aldous

Dopis ne zrovna povzbudivý, ale jistě jsem tehdy měla pocit, že mi nějak pomohl, protože proč bych si ho jinak byla schovala. Nejpodstatnější v něm asi bylo, že tu zluvil člověk, který se v situaci, na kusy trhající všechno, co jsme měli za prokázané, uměl soustředit k myšlení i k práci a bouři nechal, ať si nad ním burácí. A na jiné větvi zmlataného stromu já snad uměla totéž.

Anglické znění otiskl Times Literary Supplement 11.června 1982. Naomi Margaret Mitchisonovou, narozenou 1897, zná sice Masarykův slovník naučný, který jí ve svazku 4 vyhlém 1929 připisuje za čtyřletí 1923-7 pět prozaických titulů, ale později se její jméno a dílo vytrácí i z podrobných a obvykle spolehlivých anglických přehledů nové domácí literatury. Není to možná její vina. Je mnoho případů dlouhověkých kritických a literárně historických opomenutí. Doprovod k přítelovu dopisu svědčí, že je to v pětadesátí dáma citlivě a rozumně pozorná k světu. Budí to podezření, že jsme tu prostě od správných pramenů o práci paní Naomi známými okolnostmi odděleni. Ať je tomu jakkoli, o tři roky starší Huxley se podnes ani za zdi přeslechnout nedá. Začal rozptýleněji. Jan sbírky veršů, povídek, esejí a krátký román předešly Kontrapunkt života vydaný 1928 s ohlasem vzápětí světovým. Jistá rozptýlenost mu však zůstala. Místo aby z něho byl zakotvený a rovnoměrně zrající prozátér, stal se v rozlohách anglosaského písemnictví a duchovního života jakýmsi dobrodruhem proti své vůli. Rodově nadán tvořivými impulsy i zvědavostí a ctižádostí, prosycen rozsáhlým a živým vzděláním, jakkoliv dost vyběravým, a obdařen či obtížen citlivou a neklidně pátračskou myslí, mnil najít a na sobě prozkoušet princip lidského osvobození z odvěkého stavu, v němž jsme polem iracionálních pohnutek k násilí, ke lsti v důsledcích k sebezkaže. Za let, kdy strany a státy, intelektu zdemolované megalomanií, humánní mysli neznalé jiné obrany než ústupu dopřávaly takovým pohnutkám krajní volnost, osvobodovatel vysvětlitelně volil učení a metody obdobně krajní. Čtenáři zavětřili, že jsou vtahováni do obtíží. Odpadali a z literární slávy se stávala osobnostní proslulost. Huxley byl dál a víc námětem rozprav, ale koho k četbě získal Kontrapunkt, ten se dalšími prózami cítil zklamán. A opravdových novověků ve smyslu jeho exegezí mysticky podnícených či orientovaných textů přibývalo po hrstkách a brzy zas rozčarovane ubývalo. Když před dvaceti lety, 23. listopadu 1963, Huxley zemřel, jeho odchod, už tak dost nenápadný v důsledku zmíněných okolností, k nimž ústrojně patří záměrná expatriace v roce 1937 do Kalifornie, byl navíc zle zastíněn atentátem na Kennedyho, jen o den dřívějším. Čas však ty dva ironicky srovnal: ne myslí se mnoho na toho ani onoho. Neprávem. Revizi hodnocení Kennedyho zvláště ve srovnání s dalšími prezidenty či jen s nynějším nechme znalým Huxleyho postupný příklon k mystikům, jakkoli důmyslně zdůvodněný a zprístupněný novodobým mozkům, asi je individuálně podmíněným omylem, ale jak plodným! Při své inteligenci, zájmu o lidi a pátračství nezbytně za letů od pozemské zkušenosti ke kontemplaci nesčíslněkrát zavadil o otázky dnes ještě těžší než za jeho dní. Možnost demokracie či jen vnitřní svobody. A jak těsně scuvísí s Mocí bezmocných ten Borsodil! Zde ho slovníky ani knihovny neznají. Takže překladatel -k- se omlouvá za nedostatky poznámek a slibuje nápravu.

I.

Někdy v létě mě přátelé upozornili, že televize bude po dlouhých průtahách vysílat dvoudílný sovětský film Syn národa z produkce gruzínských ateliérů, a označovali ho za hotovou senzaci. Prý odhaluje zlořády, úplatkářství a parazitismus funkcionářů neuvěřitelně odvážným způsobem. Nedalo mi to a film jsem zhlédl. Chápu, proč český divák nad takovým filmem stojí v úžasu. Po letech uměleckého úpadku literatury a všech druhů na ní závislých si odvykl mít v tomto ohledu nějaké nároky, nečeká od nich žádné vážnější uchopení společenské problematiky. Syn národa si dovolil, zejména v první části, jít dál, než jsme a byli jsme zvyklí. Odhaluje alespoň kus pravdy o skutečnosti, i když vzápětí její hořkost osladí divákovi patřičným happy-endem. Celým svým pojetím vychází totiž ze značně letitého schematu, jež klouže po povrchu jevů a podstaty se nijak nedotýká: mladý nadšený komunista přichází do zaostalého podniku /kraje, kolchozu, továrny/, naráží na strašlivou pasivitu, formalismus a zaostalost, avšak svou odvahou a čistýma rukama pozvedne brzy svěřený úsek na vysokou úroveň a tím dokáže, že to jde, jen chtít. Stranický tajemník z filmu Syn národa měl přidělenou touž roli a musel splnit týž úkol. V závěru už všechno klapalo jak náleží a rozkvet kraje byl zajištěn.

Tato "usvědčující" literatura je pouze rubem literatury "konejšivé", která vidí svět kolem sebe jako ten nejlepší z možných světů. Opravdová společenská kritičnost umění však začíná až tam, kde tvůrce pojme současné téma tak, že klade duchovně znepokojivé otázky, jimiž se chce dobrat zdrojů kolektivní mravní krize, že pátrá po možnostech a touze člověka "žít v pravdě" a po hlubinných společenských silách, jejichž tlak tvaruje jeho etická stanoviska, jeho zájmy, aktivitu či pasivitu a koneckonců i občanské kvality národního celku vůbec.

Ale právě taková ke kořenům mířící literatura se zpravidla dotýká jen nepatrného počtu čtenářů, protože nebývá efektní ani vnějškově napínavá. V záplavě přeložených sovětských knih patří k nejméně vyhledávaným a mívá náklady, na jaké jsme zvyklí u poezie. Novela Jurije Trifonova Starý muž /přel. J. Šanda, Svoboda 1983/ vyšla například v počtu 2 000 výtisků. A přece je to próza, která se může měřit s nejlepší evropskou produkcí.

J. Trifonov, zesnulý před dvěma roky, je autor nadmíru zajímavý. Jeho vývoj dokládá, co pro talent znamená prozření, jak uvolňuje utajené tvořivé síly rozbití bariér, za nimiž dogmatismus zbavuje člo-

věka jeho myšlenkové samostatnosti. Stejně jako desítky, ba stovky jiných nevýrazných prozaiků 50. let psával texty ploché, nevybočující z průměru řemeslné dovednosti. Ještě budovatelský román z Turkmenie Konec žízň /1963/ se zdál být jen jedním z řady nepřilíš výbojných pokusů dát výraz osvobodivé atmosféře po 20. sjezdu KSSS. Memoárová črta Záře ohně /1966/ už leccemu nasvědčovala, upoutávala svým vážným mravním hledačstvím. Teprve historický román Nedočkavost /1977/ o terorismu ruských revolucionářů 19. století svědčil o tom, že Trifonov překonal svou uměleckou bezradnost a že "se našel". Prozřel. Místo tápavého hledání námětů opěvujících štěstí lidí v nejlepším z možných světů začal košem sebe objevovat nepřeborné množství témat společensky jistivých. Odhodlal se tedy dojít uměleckou analýzou k poznání dějinných hybatelů, utvářejících osud tří generací dnešní sovětské společnosti - dědů, otců a synů.

Tak vzniklo pět "malých románů", novel, dějstvujících vesměs v Moskvě těchto let. Garda zestárлых bojovníků je v nich viděna v jakémsi ozáření úctyhodnou vírou v stálou závaznost mravní mise revoluce, takže ve svém okolí působí dojmem podivínů, donkichotů, "zpola vyhynalých hlupáků", nerozumějících moderní době a jejím potřebám, jsou svými jistotami zakotveni v jiném světě, s odlišnými etickými konstantami, nehodí se do společnosti, která všechno měří užitečností a prospěchem. Generace synů, jež prošla válkou a má tedy za sebou rovněž hrdinský životní zápas, je zasažena podivným vnitřním rozkladem, většinou jsou to slaboši bez vůle, poztráceli důvěru ve smysl svého konání, jakousi krutou desiluzí se jim zhroutil život; jejich druhovým protějškem jsou bezohlední kariéristé s promyšleně cynickým vztahem ke všemu a ke všem, přičemž ženy tohoto typu tu představují nejagresivnější princip vypočítavého "majetnictví", veškerý jejich světonázor se vyčerpává sháněním nedostatkového zboží, výhod, výsad a protekcí. Přirozeně že vnuci jsou jen odrazem tohoto světa bez pevného hodnotového řádu a životního ideálu, doslova vykořisťují rodiče, chtějí bezstarostně užívat, třeba na úkor druhých. Někdejší dědovský heroismus, ochotný přinášet oběti ve jménu strhující myšlenky osvobození člověka, zdegeneroval v této společnosti podivným způsobem v bezideový pragmatismus, jenž hledá všude a ve všem jen vlastní přízemní zájem.

Jak se ale stalo, že dějiny "vykolejily" a daly se jiným směrem, než jaký jim určilo revoluční nadšení, kde a kam se propadly naděje na vybudování nové, svobodné společnosti s všestranně rozvinutým člověkem, dědicem nejušlechtilejších humanistických tradic, jenž už už

stane před branami pozemského ráje? Kde byla ta křižovatka, na níž došlo k záměně lákavých perspektiv za scestí, na jehož konci je kýželný cíl zkarikován do podoby eticky indiferentního a spotřebně egoistického davu?

Tuto osudovou otázku si J. Trifonov položil v novele Starý muž, své vrcholné próze.

Její hlavní postavou je nemocný stařec Pavel Jevgrafovič Letunov, který takřka in articulo mortis rekapituluje svou účast v revoluci a občanské válce. Před lety se mu podařilo uveřejnit článek, v němž rehabilitoval někdejšího čapajevovsky živelného vůdce kozáckých vojsk na Donu Migulina, jehož osočovali různí netrpělivci, tvrdí chlapi se zrady, až ho pohnali před soud a později ho skutečně odpravili. Migulinova žena, rovněž už stařenka nad hrobem, v dopise poděkovala Letunovovi za jeho dobrý skutek, ale v jedné větě vyjádřila mírný podiv nad tím, že právě on, Letunov, se tohoto úkolu podjal. Starý muž teď tuto větu obrací sem a tam, dostala ho do těžké vnitřní krize: tady někdo, kdysi mu velmi blízký, zapochyboval o tom, v čem se on po léta utvrzoval, totiž že tehdy dělal všechno, aby odsouzení Migulina zabránil, vždyť on se přece stavěl proti netrpělivosti, proti fanatismu těch, kdo chtěli dějiny lámat přes koleno.

Ohlušen tímto zásahem z minulosti není Letunov ani schopen dobře vnímat, co se kolem něho děje, pro něj je teď nejdůležitější dobrat se pravdy o tom, jak to tehdy vskutku bylo. A okolí ho ovšem nebere vážně, nudí je řeči o revoluci, syn Ruslan si hledí víc sklenky, zeť je pámbíčkář a pokrytec, dcera a snacha nutí Letunova, aby jako zasloužilý straník jim svou přímluvou pomohl získat uvolněnou chalupu v okolí za Moskvou. Ne, ti nemají jeho krev, nechápou, oč mu jde v tom starém sporu, ženou se jen za svým a netuší, že někde tam, před pětapadesáti lety, bylo zaseto sítě, z něhož měla vzejít nádherná úroda vyšší mravnosti a netrápí se tím, proč se kupodivu sklízí nezám, lhostejnost, cynismus a prospěchářství. On však má povinnost k celému svému životu, k zemřelým i k těm, kteří tu jsou dnes, najít bludný kořen, přes který se omylem valily dějiny dál. Mezi těmi dvěma světy jako by ani nebylo možné dorozumění: pro mladé jsou nudné řeči o revoluci, jeho nudí pletichy kolem domku.

Letunov si přiznává, že byl také "opilý dobou" a nechával se strhovat proudem, nicméně je přesvědčen, že pod vlivem staršího kamaráda, profesionálního revolucionáře Šury, měl na mysli stále ušlechtilý cíl a snažil se zabránit křivdám a nesmyslnému násilí. Jistě, také v něm "seděla částička zla, které potom vybuchlo v nedů-

věru", vždyť jen málo lidí zůstalo toho kalu ušetřeno. "Ach, jak je to všechno současné!" zvolá v té chvíli pravdy staříček Letunov.

Ano, prapůvod dnešní bídy je stejný jako prapůvod bídy vderejší, stále přetrvává to, co zahubilo Migulina, a nejen jeho - zjednodušené chápání člověka, dogmatické značkování, zařazování do škatulek, aby byl o každém dobrý přehled, aby všichni byli převeditelní na jednoho jmenovatele. V základě tohoto přístupu k člověku je opět jako tenkrát nedůvěra a neschopnost rozlišovat: lidé jsou "buď černí, nebo bílí, tmáři, nebo andělé. A nikdo mezi tím. A zatím...v každém je trochu tmy i trochu andělského jasu... Ať nelžou! S každým to mohlo dopadnout úplně jinak!"

Jenže tvrdí chlapi jsou vždycky samý spěch: "upevnit, naráz předělat, navždy, navěky!" - teď, jako kdysi na neklidném Donu jsou se vším a s každým brzy hotovi, pro ně je všechno jednoznačné, jim stačí pro každého člověka jedno slovo: "A pořád se o to snaží, Snažili se o to za Migulinova života, vykřikujete slova ,přeběhlík' a ,zrádce', a snaží se o to i teď, křičíte ,leninovec' a ,revolucionář'. Kdyby se to dalo vysvětlit jedním slovem..." Ti tvrdí netrpělivci jsou prostě "majitelé pravdy", její společné hledání nepřipouštějí, jenže "pravda...má jen tehdy cenu, když je pro všechny. Jestliže ji máš jen ty sám pod polštářem..., pak je k ničemu, nemá cenu fajfky tabáku". Kde je všechno jednoznačné a jasné, není třeba hledat a soudit, je zbytečné se dobírat pravdy, vždyť už předem jí mají její "majitelé"

V ovzduší mladické dychtivosti dokázal jedině moudrý Šura tehdy vidět dobu očima budoucnosti, z odstupu, rozumem a varovat před používáním prostředků, jež znesvěcovaly cíl. Právě proto ovšem působil dojmem měkkého, ne dost oddaného liknavce. Co však značí oddanost v očích netrpělivců, tvrdých chlapů? Když mladíček Letunov váhal přijmout funkci u soudu nad Migulinem, přesvědčují ho, že musí být hnát oddán bezmezně, že musí být schopen dát velkému cíli sebe celého, celé své nitro - jinými slovy podřídít se momentálním potřebám "majitelů pravdy" a zvednout ruku pro odsouzení Migulina. Mladý, nezkušený Letunov podlehl a funkci přijal. Teď vidí podstatu věci takto: podstoupil zmrtvení, což znamenalo "v jistém smyslu se zabít". Oddat se bezmezně má tedy za důsledek zmar vlastní osobnosti - zatemnění rozumu.

Na toto zatemnění rozumu se váže varovný motiv selhání, zbabělosti, slabosti, spjatý jak u Trifonova, tak u Baklanova, k němuž se dostanu později, s biblickými postavami, zradivšími Krista - s Jidášem a Petrem. Není zajisté náhoda, že současní sovětští prozaici

sahají právě po obrazu zkoušeného Krista, jenž má v ruské literatuře svou tradici jako symbol všelidské platnosti, jako symbol duchovního "chleba života". Letunov málo vzpomíná na další svůj život, všechny jeho myšlenkové návraty do 30. a 40. let jsou však bez výjimky svázané s pošlapanou lidskostí. Jde vlastně jen o letmé zmínky, jež svou náznakovitostí mohou uspěchanému českému čtenáři dokonce uniknout. Zní třeba takto: "Uplynuly roky, nedobrovolná rozluka...", "pak ho život zahnal až někam na kraj světa, i když ne nadlouho, jen na dva roky, pro nic za nic...", "celé tři roky, až do čtyřicátého, kdy byli pryč - a on ještě dále, pak šel do války-". Rozvedeněji o tom uvažuje v souvislosti s pětatřicátým rokem, kdy se "projevil jako slaboch". Tehdy mu žena řekla: ",Nesmírně tě lituji. To jsi neřekl ty, to jsem řekla já, to řekly naše děti." Zatemnění rozumu bylo kvůli nim... Petr, který se zřekl Krista v zahradě Getsemanské, děti neměl, zato si zasluhoval své jméno Petros, což značí 'kámen', a tedy tvrdost."

Situace, kdy se Letunov projevil jako slaboch, není popsána, nevíme, co vlastně řekl a čeho se zřekl, všechny podobné okamžiky jsou jen stínovitě načrtnuty. Ale právě nedořečenost, náznakovitost, eno- vá děsivost těchto scén svědčí o hluboké, nezhojené ráně. Člověk není s to se zbavit výčitek za svou lidskou slabost, za to, že nebyl "Petros", i když si už ověřil, že tehdy nemohl žádnou osobní "tvrdostí" nic zachránit. Minulost, bezhlavě spálená i se vším "dobrým starým", jako antická Erinys začala trestat právě se rodivší "novou dobou", z popela včerejška už nemohly povstat a ožít staré ctnosti, úcta k důstojnosti každého, potřeba odpouštění, prahnutí po čistotě svědomí, důvěra v mravní hodnotu člověka. Revoluční racionalismus, stejně prostoduše důvěřivý jako ten osvícenský, bojoval proti nim v přesvědčení, že zdokonalené materiální podmínky života zrodí automaticky i vyšší mravnost, že zlo zmizí ze světa. Utilitárnost moci tyto ctnosti zatratila jako staré, nepotřebné, nepraktické haraburdí, pro ni začalo být mravné jen to, "co sloužilo revoluci". Automatismus však v tomto ohledu zklamal naděje revolucionářů. "Praktický rozum" ovládaných se dravě zmocnil své příležitosti, rychle se zařídil v etickém vakuu posvém a vede si odpovídajícím způsobem: bezohledně, hrabivě, vypočítavě - zkrátka "maloměšťácky", "postaru". Zatracené dobré síly za sebe posílají do světa své zlé protějšky.

Letunov proto reaguje ve svých myšlenkách právě na tuto situaci, když odpovídá psychiatrovi, jenž mu naznačuje, zda snad přece jen necítí nějakou nepatrnou vinu vůči Migulinově památce: "Ne, milý

doctore, vůči němu žádnou vinu necítím. Ale vůči všem ostatním, i vůči vám - anc..." Kdo vnikl do myšlenkové struktury novely, pro toho není pochyb, co tato poněkud pythická odpověď značí: sebeobvinění může za to, že pomáhal vyvolávat v život "duchy", jichž se teď není tak snadné zbýti. Každý skutek svým způsobem ovlivňuje sledovaný cíl. Ani do ráje se nedá člověk hnát násilím, leda za cenu, že v něm bude méně člověkem, než byl mimo ráj, že bude méně lidsky rozvinut.

V Trifonovově "moskevské novele" Dům na nábřeží je hlavní postavou literární vědec Gančuk, Letunovův vrstevník, ve 20. letech jako tvrdý bolševik likvidoval všechny nemarxistické odpůrce ve svém oboru, poté se stal profesorem na univerzitě, v 50. letech za akce proti kosmopolitům ho proháněli uličkou hanby a odstranili z vědeckého života. Za čas byl - už jako vetchý stařec - rehabilitován. Ale ani teď nic nepochopil: dál mluví o literatuře jako o sféře třídního boje, každý odlišný názor je mu nepřátelský a je třeba ho nikoli vyvrátit, ale odstranit, znemožnit nositele tohoto názoru atd. Jeho neštěstí, jak se domnívá, způsobili ti, s nimiž se ve 20. letech nevypořádal beze zbytku on a ti další "bezmezně oddaní". Nic se nenaučil. Člověk, přesvědčený, že vytváří skutečnost podle svého plánu, že si skutečnost podřizuje své teorii, je totiž nepřístupný zkušenosti, jež vyvrací jeho teorii, a svou zkušenost nikdy nezhodnotí. Skutečnost musí být naopak přizpůsobována jeho účelu prostředky stále účinnějšími, ještě důslednějšími a trvaleji působícími. Ale to už ovšem účel světí prostředky. Od té chvíle není naprosto způsobilý uvažovat nad metafyzickými otázkami viny, odpuštění, selhání, oběti, potřeby pravdy, smyslu života, nezbytnosti lásky atd.

Letunov tváří v tvář smrti naopak svou životní zkušenost zhodnocuje, je metafyzickými otázkami náhle doslova zaskočen. Až do konce své sebereflexe však nemůže dojít, instinktivně se brání odsoudit se k mukám výčitek. Rozumově si analyzuje příčiny úpadku, který kolem sebe pozoruje, ale svou účast na nich, přesněji řečeno svou účast na odsouzení Migulina a tedy na úzce osobní záležitosti, si odmítá přiznat, až tím budí naše podezření. A vskutku, závěrečný akord příběhu je šokující: rok po jeho smrti nezaujatý historik suše konstatuje, že Letunov se, jak nás stále přesvědčoval, nepostavil za Migulina, že u soudu připustil jeho vinu. "Slitek pravdy a víry", jak to historik označuje, je tak pevný, že subjektivní přístup není s to rozpoznat, co je co. Vědec je přesvědčen, že on to pozná. Poněkud shovívavý tón autorského textu naznačuje, že Trifonov je skeptický

i vůči této možnosti objektivní analýzy.

Ale nejde přece vůbec o hledání viny nebo o odsouzení jednotlivce za to, že uzavřel kompromis se svým svědomím. Letunovo hledání pravdy o sobě a době vedlo k poznání obecné povahy a základního významu, které se obrací jako naléhavá mravní výzva ke každému jednotlivci i ke společnosti jako celku: nepodřizovat už nikdy a za žádných okolností, nikde a v ničem cíl zlidštění společnosti prostředkům, jež ho zplošťují a k nepoznání mění. Člověk dosáhne pocitu štěstí a duchovního uspokojení ze svého života jen tehdy, je-li mu dovoleno být svobodně se rozhodujícím, neznásilňovaným aktérem dějinného vývoje. Zkušenost přece ukázala, že nesmiřitelnost "netrpělivců" si ce skutečnost změnila, dokázala přetvořit ekonomickou a sociální strukturu, ale že zároveň dopuštěním osudu vyvolala v život svůj protiklad - podivnou letargii, k níž se stále křečovitěji upíná, protože teď už může žít jen v symbióze s ní. Tato symbióza ideového nadšení a "maloměšťáckého" egoismu nezmizí slovními výpady proti sobectví, ani výzvami k obětavosti, nýbrž odstraněním zdroje tohoto protikladu.

Trifonov vrcholného období - a žel také definitivně posledního - se tedy odvrátil jako mnozí jiní sovětští prozaici od ideologických kladnohrdinských konstrukcí a pojal svůj spisovatelský úkol v duchu staré tradice: poskytovat čtenáři "chléb" nezbytný pro život jeho duše, povzbuzovat jeho mravní náročnost a jitiřit touhu po dobru. A to je úběžný bod, k němuž poukazují i další současné sovětské prózy.

/Pokračování/

263

Svět Williama Goldinga - posledního laureáta Nobelovy ceny za literaturu - tak, jak jej známe z jeho úspěšné románové prvotiny /a pokud vím jediné přeložené prózy/ *Pán much*, je svět modelový a modelovaný k podobě, již autor potřebuje, aby co nejnázorněji předvedl svoji verzi lidské komedie. Také jeho poslední román *Rites of Passage* /Faber and Faber 1980/ byl koncipován tímto způsobem.

V době, kterou můžeme jen přibližně určit jako počátek minulého století, vyplouvá odkuďsi z Jižní Anglie směrem k protinožcům velká plachetní loď. V jejím podpalubí se tísní nejrůznorodější náklad. Také živé zvířata, také vystěhovalci, vojáci, námořníci. Také několik dam a džentlmenů z lepší společnosti. Loď pluje širým mořem, nikde nehodlá zastavit, aby obnovila zásoby a poskytla svým obyvatelům oddech na souši. Bouřlivé počasí střídá bezvětří či mlhy. Jeden z džentlmenů pan Edmund Talbot vše pozoruje a zaznamenává do svého deníku, který chce zaslat svému váženému a vysoce postavenému kmotrovi. Cesta, pokud pomineme několik večírků, pitek a obřadů, probíhá spíše nudně. Jak autor zápisků v závěru zjišťuje, napsal jen "námořnický příběh bez bouře, bez ztroskotání, bez tonutí, bez záchrany na moři, příběh, v němž se ani nezahledne, ani nezaslechne nepřítel, nezahrní salvy, není v něm hrdinství ani vyznamenání, udatné obrany ani hrdinských útoků..." Vypravěč trpí mořskou nemocí, učí se námořnickému slengu, seznamuje se s lidmi kolem sebe, líbí se mu krásná slečna Broclebanková /také ~~xx~~ se mu ji podaří svést či spíše neodolá jejím svodům/, rád hovoří s prvním důstojníkem Summersea, od něhož se dozví mnohé o námořnickém životě, nemá rád despotického kapitána Andersona a sdílí obecné znechucení nad příliš pokorným a vlezle vlídným knězem anglikánské církve Robertem Colleyem, stýká se s důstojníky, s dámami i s džentlmeny, kteří obývají kajuty v jeho blízkosti, je ke všem vlídný, dokonce i ke sympatickému knězi.

Autor jen velmi opatrně, téměř neochotně vyzrazuje svůj záměr, z pestré směsice postav vyčleňuje svého nehrdinského, spíše trapného hrdinu. Je jím kněz Colley - muž, jenž spíše skrývá v temnotě podpalubí a ve své surduté kajutě jenž na každé oslovení, každou známku zájmu odpovídá přímo výbuchem koktavé vděčnosti a zahanbující ochoty. V jediné scéně se objeví tento podivný, nehezky, lysc-hlavý mužík. Je úplně opilý, bez paruky a téměř nahý před shromážděním

společností. Ještě, než ho odvedou do jeho kajuty, stačí se vymočít před očima všech na zabrádlí lodi a pak udělit shromážděným sice opí-
~~léno~~ ale křesťanské požehnání. Ani tato trapná příhoda se však nezdá
přilíš se odchylovat od běžných událostí či malých lodních skandálů.
Teprve později se vyjeví, že byla pouze posledním projevem skrytých
či nevšimáných tragických dějů. Kněz totiž ulehne na své lůžko a zů-
stane na něm nepochopitelně nehybný. Odmítá jídlo, pití, rozmluvu.
Zdá se, že není zjevně nemocen, je pouze zahanben, zahanben tak, že se
zřejmě odhodlal zemřít. Své odhodlání také naplní.

Teprve po této podivné smrti dává autor /opět ve formě zápisů či
přesněji dopisu, který psal kněz své sestře/ nahlédnout do nitra člo-
věka, jehož předtím předvedl jen v jeho trapném a ubohém projevu.

Kněz je jakoby bratrem přemýšlivého, jemného a přitom neobratného
chlapce, jemuž přezdívali Čuně v Pánu much. Obětní beránek, člověk
se zranitelnou /přilíš zranitelnou/ duší v nepřilíš povedeném těle.
Je od svého příchodu na loď ponižován /anebo vnímá jako ponižování
vše, i to, co by jiní přešli bez povšimnutí/. Přitom touží sloužit
druhým, obdivuje je, chce být uprostřed nich, být jejich dobrým kně-
zem. Čím více se cítí být urážen, tím více usiluje o důstojnost. A lí-
dé kolem něho s jemným citem pro tuto zranitelnost duše ho stále zno-
vu vystavují potupě a zahanbení, které on opětovaně prožívá jako své
naprosté selhání, jako pekelná muka. Tak se mu mění zábavy, obřady či
hry /jako křest, jenž udílí Neptun těm, kdo prvně překračují rovník/
v útrapu, jež zasahuje sám střed duše a vyvolává bolest, jejíž ná-
sledky jsou nedozírné.

Protože pro hrdinu je "loď odděleným světem, malým vesmírem, v němž
musíme projít vlastními životy a dojít své odměny či trestu", proto-
že tato loď je přirovnávána k Noezově arše a jindy nazývána bezbožnou
lodí, protože, ač vyzbrojena plachtami i zbraněmi minulého století,
pluje nepojmenovanými moři a zároveň jakýmsi bezčasím /autor je pod-
trhuje i stále rozplývavějšími časovými údaji v deníku Talbotové/ je
nasnadě, že tato podivná loď chce být obrazem světa a cestující o-
brazem lidstva. Stejně jako v Pánu much je pro Goldinga nejpodstat-
nějším zjištěním, že pod slupičkou společenské etikety, pod uhlaze-
ným povrchem se skrývá kruté, surové či zvrhlé jádro. Když se pokou-
ší povznést se nad tento stav, kdo se snaží vyaknout se z krutého
společenství, vystoupit z bezohledné - i když na oko bezstarostné -

fračky, bude vtačen, bit, posmíván, bude vystaven hanbě, kterou nemusí přežít. Paradoxně ten, kdo touží po společenství lásky, kdo kolem sebe chce shromáždit své bratry a sestry, je skutečně shromáždí, ale pouze tím, že jim poslouží jako obětní beránek; zneužijí ho k ukojení svých temných vášní.

Křesťanský Bůh zemřel v hanbě. Jeho kněz umírá hanbou. Neboť: "Men can die of shame. Lidé mohou zemřít hanbou." Přežívají ti, kteří se snaží "dosáhnout prostopéšné a nasycené úplnosti, jež znechucuje každého kromě nich samých."

Nemyslím si, že Golding objevuje převratnou pravdu o životě, světe či lidstvu. Ve srovnání s Píneem much v šak jeho "Obřady plavby" jsou uměřenější, méně vtíravé svým poselstvím.

Pochopení, s nímž je v závěru knihy vykreslen nešťastný a nehrdinský hrdina, vyvrženec, který zoufale touží po blízkosti druhé lidské bytosti a přitom neotratně usiluje naplnit svoji představu o vlastní důstojnosti, o svém lidském poslání, a který, když namísto toho nalézá jen posměch, urážky a ponižování, má v sobě tolik síly, že odmítne dále žít v potupě, působí sugestivně a mění - naštěstí pro autora - tuto knihu zamýšlenou jako podobenství o lidstvu především v příběh o člověku.

ik

... a když se řekne Voskovec

Jiří Lederer uměl znamenitě rozdávat otázky. Číst jeho rozhovory se zakázanými českými spisovateli je zážitek. Přesně věděl, jak se komu dostat na kůži, nepotřeboval k tomu mnoho slov a nedával přitom najevo, že má na věc svůj názor, dokonce někdy fundovanější než názor tázaného. V roce 1975 daroval Janu Werichovi k sedmdesátinám sborník. K rukopisné účasti na něm vybídl 185 kulturních pracovníků žijících v Československu. Téma Když se řekne Werich vybral velice šťastně, i když se tehdy mohlo zdát, že vlastně leželo na dlaní. S tou iniciativou přišel z podnětu Adolfa Müllera v zahraničí ještě jednou a věnoval ji velkému Werichovu partnerovi.

Měl jsem příležitost číst žel jen druhý sborník, vydaný v Indexu pod názvem ...a když se řekne Voskovec. Někdejší jubilanti už nežijí, nežije ani Jiří Lederer, ale otázky zůstávají a přežívají toho, kdo je položil.

Pro Lederera měla naše legendární divadelnická dvojice zvláštní osobní význam. Sám se po letech vyzpovídal, jak silně na něho zapůsobilo Voskovcovo interview s Pavlem Tigridem z roku 1963. Voskovcův sborník ten text na závěr přetiskuje. Neztratil s léty na ceně, spíš naopak.

I ostatní příspěvky svým způsobem dokazují, že se Lederer opět střelil do černého. Každý příspěvatel má totiž svéno Voskovce i Wericha a rozdíly jsou téměř propastné. Obdiv a láska střídají kritiku a polemiku, někdy dokonce velmi ostrou..

Hlavní námitka se týká levicové orientace obou umělců, a nejen jejich.

Pamatuji se, že jsem byl někdy v druhé polovině šedesátých let přítomen obhajobě herecké diplomové práce o Osvobozeném divadle. Mladý absolvent v ní tvrdil, že Voskovcovi a Werichovi šlo přede-

vším o legraci. Politická angažovanost byla druhotná. Když byl za to napaden, bránil se tím, co mu o tom pověděl sám pan Werich při soukromé návštěvě. Komise studenta upozornila, že různé autointerpretace mohou být sice zajímavé, rozhodující že však je objektivní pravda, která se dá rekonstruovat z textů her, dobových svědectví, kritik a fotografií. Na to prý se měl spolehnout především.

Werichovo zhodnocení jeho vlastní předválečné éry mě nepřekvapilo. Přesněji řečeno jsem chápal, proč si přál, aby se z odstupu takhle jevila. Čítal jsem hry Osvobozeného divadla od studentských let, viděl řadu jejich poválečných inscenací a podezíral jsem je už dlouho z toho, co se dnes proměnilo v jistotu: Ty hry byly a jsou neobnovitelné. Kdysi se říkalo, že prý zejména proto, že jsou šity oběma svým protagonistům na tělo a že se nenajdou noví herci, kterým by padly. Především však jsou živы z velké předválečné iluze: Svět je náš a radostný, hovadná první světová válka se nesmí opakovat. Později se objevivší hitlerovská diktatura je směšný omyl dějin, lidstvo se mu vyhne a půjde dál za svým snem.

Nyní i nejbytostnější optimista ví, že to bylo a je daleko vážnější.

Oba klauni v osmatřicátém roce odjeli a Jiří Voskovec vypovídá, že když se vrátili, mnohému už nerozuměl a společné psaní jim nešlo. Jsem přesvědčen, že tím pronikla na povrch bezvýhodná krize celé jejich iluzivní poetiky. Poválečná léta sice zaznamenala několikanásobnou vlnu nového zájmu o umění grotesky, bláznivé komedie, frašky a klaunerie, nastoupila dokonce nová jména. Zle však před soudem času dopadli ti, kdo se pokoušeli prostředky veselé podívané zmocit příběhy, které byly z jiné látky. Viděl jsem několikrát Chaplinova Diktátora a jeho velký tvůrce mi v něm připadal víc a víc - při vší úctě

a lásce k jeho nesmrtelnému dílu - jako Gogolův blázen s malovanou torbou: dojemný, ale zároveň žalostně vzdálený pravdě.

Chaplinovy filmy naštěstí většinou přesahují rozměry lokální a aktuální angažovanosti. Hry Osvobozeného divadla nikoli. Pokus restaurovat je v padesátých letech v pražském divadle ABC byl milý a vítaný exkurs do divadelní historie. Ožily z něho jen jednotlivé předscénní prostořekosti a drzosti. Ale podobně je tomu s celým odkazem Osvobozeného. Zbývá z něho spousta nápadů, situací, typů a výroků a útržky švandy, které dohromady založily a budou jistě i nadále udržovat krásnou legendu. Neboť hry tohoto druhu se většinou nečtou, na ty se jen vzpomíná.

Samozřejmě nelze všechno svést jen na poetiku. Je důsledkem autorova vnitřního ustrojení, je autor sám. Vždycky mě mrazilo, když jsem v jednom z dialogů Voskovce a Wericha čítal, jak se smáli tomu, že v nacistickém Německu mají sice dost kanónů, ale žádné máslo. Všechny nebo téměř všechny americké rozhlasové rozhlásky se nesly v tomto duchu. To je - chcete-li - politická satira. Za politické hledisko se v ní obětuje hledisko lidské. Její vyznavač je si jist, že si lidé v Třetí říši i se svými dětmi svou bídu zasloužili. Neměli být pro Hitlera.

Jiří Voskovec byl politicky angažovaný umělec a ve chvíli ohrožení odchází do emigrace nikoli náhodou. O nějakých deset let později to stejně nenáhodně zopakoval. Vedle příčin politických i osobních v tom musely hrát roli i vnitřní zákony jeho umělecké osobnosti. Nemohl už doma nic nového poznat. Dověděl by se tam jen to, co věděl už předtím. Vyjádřil to lapidárně a upřímně: V osmatřicátém se mělo bojovat. Byl připraven narukovat, byl připraven zemřít. Beneš však nebyl muž na svém místě a dějiny se vydaly jinou cestou. Byla to jakási osudová křižovatka. "Tomuto národu se stalo něco, co je takřka nenapravitelné."

To jsou závažná slova. Nevím, jak obecnou historickou a politickou platnost mají. Platí však nevývratně, pokud jde o osud toho, který je vyřkl. Také jemu se to stalo. Ne ve smyslu zneužívaných Dykových veršů. Svou hlubokou životní zkušenost mohl zachytit už jenom jaksi zdálky, svou zralost a moudrost směl uložit do svých esejů a vyznání. Učinil to nesmírně poctivě, výsostně a prostě, že se nad tím tají dech. " Je strašnej, nepřekonatelněj rozdíl mezi tím, tohle vše dělat na svobodě a bez skutečného nebezpečnosti, nebo pod botou a ostruhou okupantů. A tam někde jsem se rozešel s tou náležitostí k českému národu. To prosím se vší skromností! Ztratil jsem právo soudit ~~xxx~~ slušnost. Vzpomínám, když jsem se vrátil po válce do Prahy a když jsem začal štvárat - jak by řekl Karel Poláček - třeba o kolaborantství, jak mi dávali lidi po hubě, a právem. Říkali, počkej momentíček, kdo je kolaborant? A co bys dělal ty, kdyby... A konfrontovali mne se situacemi, o kterých se mi nezdálo. S konkrétními situacemi člověka podrobeného teroru. To je věc, kterou jsem, zaplať Pámbu, nikdy nezažil, a následkem toho mám takovej pocit vůči těm letem války, víte, k českému národu - mám vždycky pocit: tak o tom musíš být zticha. Nevíš, co to je. Nevíš, co bys ,ty' byl dělal. Doufám, že bych se byl choval slušně, ale to můžu jenom doufat."

~~Milovanému~~ Viděl jsem jen dvě Voskovcovy americké herecké kreace, o ostatních jsem ~~je~~ četl nebo slyšel. Jedni je chválili, jiní spíš potřásali hlavou. To však asi není nejpodstatnější. Jakže to bylo kdysi napsáno? "Čekali jsme umělce, a přišel člověk."

Milan U h d e

Jak zjistil Jan Kacek, po "Jenůfě" nenásledovala opera Maryša /Janáčkoví tak blízká celým svým námětem, jmenovitě svou ryze moravskou povahou a folkloristickým zabarvením/ jen proto, že bratři Mrštici odmítli dát Janáčkoví svolení k opernímu zpracování. To se stalo v červenci 1908 - Alois, Vilém i Leoš se přitom po desítky let znali. /Viz: Jan Kacek - Bratři Mrštikové a jejich citový vztah k Leoši Janáčkoví./ Několik let předtím, na "Všeslovanské výstavě" v Praze, ačkoliv brněnský mistr vedl o moravských dnech zpívající a tančící Moravany, nezazněla z podla z jeho tvorby ani nota. A to už byly na světě "Lašské tance". V Praze byli totiž přesvědčeni, že se v případě Lva Janáčka jedná o hudebního grafomana, kterého je nejlépe před kulturním světem skrývat. /Pražský názor o "provinčnosti" - přinejlepším - znal i Vilém Mrštík: přece nenechá poskvřít málem "světové" drama takový autorem?/

A nyní se pomalu dostávám k jádru glosy - ke kafečkové situaci - k atmosféře, která se umí z Prahy rozšířit do všech koutů. I českých koutů: Teprve na stáří, až "Jenůfu" provedla Dvorní opera ve Vídni a o Janáčka byl vzbuzen zájem v nečeském prostředí, mohl začít skladatel světové úrovně tvořit: předtím byl jen znechucen. Ale jak si to vydobyl v Brně - proti snahám Prahy? Fakta: Po mnoho desítek let žil Janáček na Starém Brně a za tu dobu navázal i přátelzké styky u obchodníků, u nichž nakupoval. Mezi nimi byl též obchodník střížním zbožím Pick na Křížové ulici. Pick byl sešvagřen s Maxem Brodem. A Janáček? Ten až na stáří pochopil, že mechanismus koncertního a operního a uměleckého dění spočívá plně na ekonomickém základě. Dej a dostaneš. Kdo chce do těchto sfér proniknout, musí převzít pravidla hry. Max Brod již v r. 1916 napsal Janáčkoví dopis a měl určité úmysly. Po uvedení Jenůfy ve Vídni Brod navrhl Janáčkoví, že o něm napíše monografii a že Janáčkovy skladby bude propagovat, zvláště v cizině. Max Brod ~~již~~ navrhl schůzku u obchodníka Picka a k jednání byl přizván zapisovatel /mladý absolvent obchodní akademie p. Příbyl/. Janáček si vypůjčil ve Starobrněnské záložně /měl tam známé/ poměrně značnou sumu 60 000 Kčs - byl už bezdětný a tak byl ochotný se až k smrti zadlužit. Celý ten obnos převzal Max Brod - a jak známo, přijaté závazky i svědomitě splnil. Svět poznal Janáčkovu dílo. A díky Maxu Brodovi i dílo Franze Kafky. Ale to až po kafečkové smrti - kdo se,

tek mě napadá, ze světových znalců jeho díla podrobně zabýval rozdělením zisků z jeho děl? Finanční podílnictví z Kafkových autorakých práv - i to je situace kafkovsky přízračná... /I Kafka měl co nabídnout - co - to jako školný právník vytušil./ Dědictví...

Zmiňuji se o tom všem z prostého důvodu: Mimo Prahu žijí například na Moravě desítky umělců - básníků, literátů a malířů, kteří kromě hodnocení svého díla a pro tichý odpor k současné - jmenujme to kulturní politice - nemají nejen jakékoliv zázemí ke své tvorbě, ale ani sebemenší společenskou objednávku. Jejich jména zná jen úzký okruh přátel a kdyby žili v Praze, účastnili by se už dávno na druhé kultuře a setkali se tak aspoň s nepatrným ohlasem. Ale může být kulturní život národa - i když mluvím jen o druhé kultuře - soustředěn pouze do hlavního města? Jak z této slepé uličky ven? Vždyť i o druhém největším českém městě, Brně, se v Praze už po léta mluví stylem, který lze vyjádřit cudnou otázkou: je Brno rakví pro místní umělce? A pokouší se zbytečně o vlastní tón? Toť otázka: já se nedivím, že v letošním červenci umístili někteří literáti a malíři středního věku na brněnském římském náměstí orientační tabuli s novým nápisem: Náměstí Franze Kafky. A nechali se pod ní vyfotografovat. Byla to vhodná oslava 100. narození spisovatele, který aspoň po své smrti našel brod - přes řeku nebytí do říše uměleckého přežití. Ale žil v Praze a psal německy...

Raději se vrátím k Maryši a k výše uvedené knize J. Racka /od str.36/:"Ještě jednou se Alois Mrštík důrazně a naléhavě vrátil k uměleckému dílu Janáčkovu. Nabízí Janáčkově ke zhudebnění libreto svého německého přítele, spisovatele a překladatele Maryši do němčiny, svob. pána K.M. Levetzowa, syna zemřelého diváckého pána" /podtrženo mnou - hle, i Alois Mrštík měl za Rakouska! jako český literát své zázemí i v nejnepatrnějších Divákách/ - Alexandra M. hraběte Levetzowa. V dopise čteme: Sluvutný pane děditeli! Diváky, 6.6. 1920

Byl u mne německý literát - dramatik a libretista - a že by rád s Vámi mluvil a Vám jednu ze svých prací ke komponování nabídl. Četl o Eroučkovi a Pastorkyni. Jeho věci, pokud je znám, jsou výborné. Slíbil jsem mu, že Vás poprosím, abyste ho laskavě přijal. Mluví sice perfektně několika řečmi, ale česky špatně, hlavně vinou stálého pobytu ve Francii a Itálii. Ale je dobrým člověkem s vřelými sympatiemi pro náš národ. Mým přítelem je už přes třicet let. On to byl také, kdo přeložil Maryšu do němčiny pro Vídeň a Berlín. Je to Karel Levetzow, ve Vídni i Berlíně známý dramatik. Nedávno mu ve Vídni hráli jeho Ruth. Sám jsem viděl v Berlíně jeho Philokteta a před válkou hráli mu v Mnichově jeho Erben" /atd/. - K ~~jaku~~ návrhu Mrštíkovi Janáček nepřistoupil..."

Kolem Mne projela tramvaj a zarschotila na uvolněné křivé koleji tak surově, ničivě, sprostě a silně, že mi natrhla skafandr. Skafandr, v jakém si chováme zbytky lepší atmosféry a to nám umožňuje přerážet špatný dech našich i cizích událostí. Jdu po ulici a ta se ze skafandru jeví malebnou, docela připomíná předválečnou Belcrediho třídu, knihkupectví na rohu mě přitahuje jako plné samých zajímavých knih, prodáváč losů státní loterie sám z mého skafandru věří, že je správně vyhrát, a důmyslná křižovatka cest na severním konci Hlávkova mostu vypadá velkoryse a ledně. Jenže můj skafandr je teď natržen: kdo si koupí státní los, je hoděn toho, aby si v tom knihkupectví přikoupil ještě Rzounkovy či Rafajovy statě o literatuře, ta křižovatka je mocný průvan prachu a smetí, a já se navíc musím vyrovnat i s dobrým zdáním, že návratem Štursových sousoší na mostní nároží je zas všechno dobré.

Někdy před pětadvaceti lety jsem přes Hlávkův most chodil pěšky do práce a často jsem na těšnovské straně mostního zábradlí zavačil očima o pamětní moseznou tabulku, jakou vyfasovali místo všeho, a taky za nás, padlí bojovníci za původní svobodu národa. Tato patřila nějakému Helebrantovi. Jednoho dne ji odmontovali, pak zbourali zábradlí a začali most na šířku zdvojnásobovat. Pozoroval jsem postup práce a říkal si: "Helebrante, Helebrante, máš po cedulce, tu už neuvídíš!" Bylo mi divně z toho konce života i boje. Most rozšířili, uklidili, otevřeli v celé nové šíři, a já se běžel podívat, nať určitě zapomenuli. Na stejném místě, jen o několik metrů níž po Vltavě s uvážením nové šířky mostu, uviděl jsem moseznou Helebrantovu tabulku. Překvapilo mě to velice. Vypadalo to, jako by existoval nějaký městský magistrát, na něm nějakí starobyle spolehliví úředníci, a jeden z nich tabulku osobně odšrouboval, strčil do spodního šuplete stolu a den před otevřením mostu ji zas přišrouboval. - Tato událost ze skafandru neznámého magistrátního

Úředníka mě povzbudila k jistotě, s ním jsem mnohokrát později převážně tvrdil Vlastě Chramostové, že po odklizení staveniště v Čelákovského sadech u Muzea postaví magistrát sochu Otýlie Šklorákové-Balé zpátky na trávník.

S natrženým skafandrem však spíš myslím, že vrácení Štursových soch na nároží mostu je přetvářka. Předstírají nám, že se to tu zlepšilo. Vzduch totiž: vzduch se tu strašlivě zhoršil! Snažím se dýchat jen mělce, ale to je oddálení smrti, od níž zachránit může nás pouze hluboká změna atmosféry. Co platno, když architekti něco i pěkně nakreálí a dělníci to třeba dobře postaví, když odtamtud, kde se pro nás tvoří atmosféra, venou jedý? Někteří lidé to pro sebe řeší útkem, jiní si spřádají ochranný skafandr, a sprostý lid dýchá, co dostane, odmítá poznání a krače.

Pracovala na této křižovatce jedna mladá inženýrka a vykládala mi jednou, jak těžko se dneska řídí práce a odpovídá za lidi, materiál, kvalitu i výkon. Znavena odjela na dovolenou ze hranice a už tam zůstala. Dotklo se mě to. Několikrát jsem, jda potom kolem, naklédl do její zanechané stavební jámy, hledal známky paniky a smutku po mladém inženýrce a odhadoval škody ze zdržení stavby. Stavba však byla hotova v termínu, a já se ptal ne už, proč odešla, nýbrž nač tam byla. Práci měla by být čest!

Z řeky vyvíjí se pára a šeré odpoledne. Na Prahu padá zpátky její kouř, chodníky sliznou a sneh jen děti, které tučy chodí a těší se, vidí v tom ten pravý svůj svět. Za výlohami se dámské přídle nutká starším pánům. V prodejně elektrických věcí dlouhá řada mužů nučně a titěrně přebírá drátky, odpory, tranzistory, relé, spínače a regulátory. Trazev objíždí rozkutané Náměstí republiky velkou osmicí: přes Náměstí republiky, Poříč, Dlázděnou ulici, Gorkého náměstí, Polzenovu, Hybernskou a Příkopy. A to bude prý trvat do roku 1985. Dávno si myslím, že název toho náměstí ani jediným slovem nevystihuje povahu věci.

Až z cizího vysílání jsem se dočetl, že někteří moji známí a přátelé dostali policejní výstrahu, ať nebojují proti ^{blíží} půlce válečných raket. Zato jsem osobně slyšel o studentovi, který šel do školy v tričce tohoto znění: "Iryě a raketai USA a SSSR!" Teč ho chtějí vyhodit z průmělovky a já myslím, že správně. Neví dosud, čia chce být, nic neumí, doma nepomáhe, korunu si nedokáže vydělat, nesnese žádnou námahu, má slabou vůli, všechno začne a nic nedokončí. S ředitelem školy mluvil při vyšetřování hrubě a drze místo slušně a důstojně. Bude to tedy správný trest i pro jeho rodiče. Tresty za viny přicházejí někdy maskované jako křivdy za nevinu, aby víc pálily.

Vešel jsem do drogerie, a když jsem uviděl otevřené krabice s vánočními baňkami, byla to pro mě až ráns. Máme tu další bezbožné vánoce, zase dárky, a za co? Proč mají dostat a dávat dárky lidé, jejichž důvod není lepší, než že se dárky tou dobou dávají? A nikdo se nepomodlí. Modlitba - abych to vysvětlil - je v mém nynějším a zdejším významu proměnlivá momentální formulace trvalého duševního upření k tomu, co si přejeme, co vyznáváme a na čem nám záleží i v hodinách a dnech, kdy na to nemyslíme. Je to projev stálosti v tom hlavním, čemu žijeme nebo co k životu potřebujeme. I v prostoru bez Boha se hodný člověk modlitbou vědomě zařazuje, kam patří.

Na válku já nečám, ale na boj za mír také ne. Dám na vytrvalost, neústupnost a odolnost. Tiše spadává poslední listí v letenských sadech. Viděl jsem dokonce, jak přiletěl ke stromu kos, utrl osmělý žlutý list a nesl ho pryč. Co to bylo? Myslím také na Jiřího Suchého, ale proč... aha, protože v té drogerii žádal kdosi purpuru, ale nedostal ji.

/Lietopad 1983/

